Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

BULL. OF GOVT. ORIENTAL
MANUSCRIPTS LIB. MADRAS
VOL. 1 1948 G.K.V.

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

Vol. I | No. 1

GOVERNMENT OF MADRAS

BULLETIN OF THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY MADRAS

EDITED BY

S. M. FAZLULLAH SAHIB BAHADUR, M.A., L.T.

Ex-Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras

AND

T. CHANDRASEKHARAN, M.A., L.T.

Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras

PRINTED BY THE SUPERINTENDENT
GOVERNMENT PRESS
MADRAS
1948

Price, Rs. 2

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS SERIES.

Serial number.	Name.		Price. RS.	A.	P.
1	Sarvasiddhāntasaṅgraha with notes. Edited by M. Rangacharya, M.A., Rao Bahadur...	1909	0	12	0
2	Gaṇitasārasaṅgraha with notes. Edited by M. Rangacharya, M.A., Rao Bahadur ...	1912	2	4	0
3	Padyacūḍāmaṇi with commentary. Edited by M. Rangacharya, M.A., Rao Bahadur, and S. Kuppuswamy Sastri, M.A. (I.E.S.).	1921	2	8	0
4	Brahmasiddhi with commentary. Edited by Mahamahopadhyaya Kuppuswamy Sastri, M.A. (I.E.S.)	1937	7	12	0
5	Ratneśvaraprasādananāṭakam. Edited by P. P. S. Sastri M.A., (Printed in Balamanorama Press, Madras)	...	1	2	0
6	Rāmānujacampu with commentary. Edited by P. P. S. Sastri, M.A.	...	3	0	0
7	Mahābhāṣya with commentary (in the Press)	...	...		
8	Śāstradīpikā with commentary (in the Press). (Srirangam Sankaragurukula Patrika Series)	...	...		
9	Bālabhārata with commentary, Part I (Srirangam Sri Sankaragurukula Series No. 4), contains 1 to 3 sargas only	...	2	0	0
10	Nayamañjari (Srirangam Sri Sankaragurukula Series No. 2)	...	2	0	0
11	Ḍamarukam with commentary (Srirangam Sri Sankaragurukula Series No. 6) ...	...	0	8	0
12	Śṛṅgāraprakāśaḥ, Part I (Srirangam Sri Sankaragurukula Series No. 7)	...	1	8	0

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

GOVERNMENT OF MADRAS

BULLETIN OF THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY MADRAS

CHECKED 1973

Volume I—No. I

EDITED BY

S. M. FAZLULLAH SAHIB BAHADUR, M.A., L.T.
Ex-Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras

AND

T. CHANDRASEKHARAN, M.A., L.T.
Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras

PRINTED AND
PUBLISHED BY THE SUPERINTENDENT
GOVERNMENT PRESS
MADRAS
1948

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

* ओ३म् *

पुस्तक संख्या 130/ट (पा।

पंजिका-संख्या 2328-1

पुस्तक पर सर्व प्रकार की निशानियां लगाना वर्जित है। कोई महाशय १५ दिन से अधिक देर तक पुस्तक अपने पास नहीं रख सकते। अधिक देर तक रखने के लिये पुनः आज्ञा प्राप्त करनी चाहिये।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

TABLE OF CONTENTS

PAGE

List of the members of the Advisory Committee i

List of the members of the Editorial Committees iii

Meassge—

(i) The Hon. Mr. T. S. Avinashilingam Chettiar, B.A., B.L., Minister for Education, Government of Madras, and Pro-Chancellor, Madras University vii

(ii) Dr. A. Lakshmanaswami Mudaliar, M.D., LL.D., D.SC., F.R.C.O.G., F.A.C.S., Vice-Chancellor, Madras University, Madras ... vii

(iii) Sri D. Sadasiva Reddi, M.A., M.B.E., Director of Public Instruction, Madras viii

Introductory 1

The Sanskrit Metre : Vedic and Classical, by Dr. C. Kunhan Raja 5

Searil Publications—

The Māyā-Vivaraṇa of Śri Śaṁkarācārya (Sanskrit). Edited by Professor T. Chandrasekharan 23

Liṅgaṇārādhya and his works (Kannada). Edited by Sri V. Hanumanthachar 49

Ekaślokah of Sri Śaṁkarācārya with the commentary of Tattavadīpana by Sri Svayamprakāsayogin (Sanskrit). Edited by Sri S. S. Vedantachari. 57

Bhūdharavilāsam of Deyvaswami, a protege of the Zamindar of Ettyapuram, Tirunelveli District (Tamil). Edited by Sri V. R. Kalyanasundaram 67

Vidyāvatī Daṇḍakamu by Gaṇapavarapu Venkata Kavi (Telugu). Edited by Professor N. Venkata Rao 89

Sītāsvayamvaram Kilipāṭṭu (Malayalam). Edited by Sri C. P. Gopinathan Nair 103

Mirat-i- Kashmir of Nuruddin Muhammad Khan-i-Tarkhan. The Earliest Persian Poem on Kashmir. Edited by S. M. Fazlullah Sahib Bahadur 109

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS

LIST OF THE MEMBERS OF THE ADVISORY COMMITTEE

1. Sri D. Sadasiva Reddi, M.A., M.B.E.
   Director of Public Instruction, Madras—*President.*

2. Rao Bahadur Dr. B. S. Baliga, M.A., Ph.D. (Lond.)
   Curator, Madras Record Office, Chittoor.

3. Sri Rao Bahadur K. V. Krishnaswami Ayyar, B.A., B.L.
   Chairman, Madras University Library Committee, Madras.

4. Dr. A. Sankaran, M.A., Ph.D., L.T.
   Professor of Sanskrit and Comparative Philology, Presidency College, Madras.

5. Sri Diwan Bahadur T. M. Narayanaswami Pillai, M.A., B.L.
   Chairman, Madras Public Service Commission and Chairman, Board of Studies in Tamil, Madras University, Madras.

6. Sri S. Govindarajulu, B.A., B.L., LL.B., Bar.-at-Law
   Member of the Syndicate, Madras University and Chairman, Board of Studies in Telugu, Madras University and Vice-Principal, Law College, Madras.

7. Dr. M. Abdul Haq, M.A., D.Phil. (Oxon.)
   Principal, Government Muslim College, Madras.

8. Dr. A. Ayyappan, M.A., Ph.D.
   Superintendent, Government Museum, Madras.

9. Srimati Mandakini Bai, B.O.L.
   Queen Mary's College, Madras.

10. Sri Ramachandra Rao Subba Rao Pingle
    Secretary, Mahratta Association, Gopalapuram, Madras

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

11. Dr. C. KUNHAN RAJA
    Reader in Sanskrit, University of Madras, Madras.

12. The Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras.

    SYED MUHAMMAD FAZLULLAH SAHIB Bahadur, M.A., L.T. (till 20th March 1948).

    Sri T. CHANDRASEKHARAN, M.A., L.T. (from 21st March 1948).

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

LIST OF THE MEMBERS OF THE EDITORIAL COMMITTEES

SANSKRIT.

Dr. C. KUNHAN RAJA, M.A., D.PHIL.
Reader in Sanskrit, University of Madras, Madras.

Dr. A. SANKARAN, M.A., PH.D., L.T.
Professor of Sanskrit and Comparative Philology, Presidency College, Madras.

Dr. V. RAGHAVAN M.A., PH.D.
Sanskrit Department, University of Madras, Madras.

Vaidyaratna Dr. G. SRINIVASA MURTHI, B.A., B.L., M.B., and C.M.
Honorary Director, Adyar Library, Adyar, Madras.

Mrs. DEVAKI K. MENON, B.A. (Hons.)
Assistant Lecturer in Sanskrit, Queen Mary's College for Women, Madras.

Sri K. BALASUBRAHMANIA AYYAR, B.A., B.L.,
Advocate, "Ashrama," Luz, Mylapore, Madras.

TAMIL.

Sri Rao Bahadur K. V. KRISHNASWAMI AYYAR, B.A., B.L.
No. 6, North Mada Street, Mylapore, Madras.

Sri Diwan Bahadur T. M. NARAYANASWAMI PILLAI
Chairman, Madras Public Service Commission and Chairman, Board of Studies in Tamil, University of Madras, Madras.

Sri Rao Sahib S. VAIYAPURI PILLAI, B.A., B.L.
No. 32, East Chitrakula Street, Mylapore, Madras.

Sri V. R. RAMACHANDRA DIKSHITAR, M.A.
Professor of Indian History, University of Madras.

Srimati KRISHNAVENI AMMAL
Pandit, Lady Willingdon Training College, Madras.

Sri R. P. SETHU PILLAI, B.A., B.L.
Head of the Tamil Department, University of Madras, Madras.

Sri R. VISVANATHA AYYAR, M.A., B.O.L.
Professor of Tamil, Presidency College, Madras.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

TELUGU.

Sri S. GOVINDARAJULU, B.A., B.L., BAR-AT-LAW
Vice-Principal, Law College, Member of the Syndicate, University of Madras and Chairman, Board of Studies in Telugu, University of Madras, Madras.

Sri N. VENKATA RAO, M.A.
Junior Lecturer in Telugu, University of Madras.

Dr. N. VENKATARAMANAYYA, M.A., PH.D.
No. 10, Raman Street, Thyagaroyanagar, Madras.

Miss CHANDRAVATI, B.A.
Professor of Telugu, Women Christian College, Madras.

Sri G. S. N. ACHARYA, M.A.
Professor of Telugu, Presidency College, Madras.

KANNADA.

Srimati P. MANDAKINI BAI, B.O.L.
Queen Mary's College, Madras.

Pandita H. SESHA AYYANGAR
Junior Lecturer in Kannada (Retired), University of Madras, 57, Srinivasa Perumal Sannadhi Street, Royapetta, Madras.

Sri M. MARIYAPPA BHAT, M.A., L.T.
Senior Lecturer in Kannada, University of Madras, Madras.

Sri TIRUMALESA BHAT
Sub-Editor, "*Madras Samachar*," Fort St. George, Madras.

MALAYALAM.

Dr. A. AYYAPPAN, M.A., PH.D.
Superintendent, Government Museum, Madras.

Dr. C. ACHYUTA MENON, M.A., PH.D.
Reader in Malayalam, University of Madras, Madras.

Mrs. C. K. NAIR, M.A., L.T.
Assistant Lecturer in Malayalam, Queen Mary's College, Madras.

Sri K. R. RAMAKRISHNAN, M.A., L.T.
Assistant Professor, Presidency College, Madras.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ARABIC, PERSIAN AND URDU.

Dr. M. ABDUL HAQ, M.A., D.PHIL. (Oxon.)
Principal, Government Muslim College, Madras.

Professor S. A. W. BUKHARI, M.A., L.T.
Government Muslim College, Madras.

Dr. M. H. NAINAR, M.A., PH.D. (Lond.)
Head of the Department in Islamic Language, University of Madras.

Janab MUHAMMAD HUSSAIN SAHIB JAMIL, B.A.
No. 5, Maqdoom Ashraf Street, Royapetta, Madras.

SYED MUHAMMAD FAZLULLHA SAHIB Bahadur, M.A., L.T.
Government Muslim College, Madras.

MAHRATHI.

Sri RAMACHANDRA RAO SUBBA RAO PINGLE
Secretary, Mahratta Association, Gopalapuram, Madras.

Sri P. D. JOSHI
Journalist, Gopathi Narayanaswami Road, Thyagaroya-nagar, Mambalam, Madras.

Sri V. VINAYAGA RAO
Advocate, 27, Sunkuvar Street, Triplicane, Madras.

Sri T. SADASIVA RAO
Superintendent, Office of the Director of Veterinary Services, Madras.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

MESSAGES.

(i)

From the Hon. Mr. T. S. Avinashilingam Chettiar, Minister for Education, dated Fort St. George, the 26th January 1948.

Let me thank you for your letter of the 23rd instant.

Research, in order to bring out the best in our ancient culture, is highly important today. Let us be proud of ourselves and our past great achievements, so that that may be an inspiration for us to do greater things in the future. Research in Oriental Literature will help us to bring out the best in our past. I find that that is the object of the new bulletin that you are going to start. I wish the bulletin all success.

(ii)

From Sir A. Lakshmanaswami Mudaliyar, M.D., LL.D., D.SC., F.R.C.O.G., F.A.C.S., Vice-Chancellor, Madras University, dated 3rd February 1948.

I am glad that the Government Oriental Manuscripts Library proposes to issue official bulletins twice a year, one in March and the other in September.

The need for bringing to the notice of Oriental Scholars generally and of the general public the rich sources of Oriental Scholarship contained in the Library need hardly be emphasized. I hope the bulletin will serve as a medium for exchange of thoughts in regard to many matters of literary merit and importance to those interested in Indological Studies and Manuscripts, in general.

I wish the bulletin every success.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

(iii)

From Sri D. Sadasiva Reddi, M.A., M.B.E., Director of Public Instruction, Madras, dated 17th February 1948.

I welcome the publication of the bulletin of the Government Oriental Manuscripts Library as it is an important item in the cultural programme on which the Library is embarking. The Library is rich in material and any endeavour to bring its resources more fully before scholars interested in Indological Studies all over the world deserves the fullest encouragement. It is my hope that the bulletin will maintain the same standard of scholarship in this sphere of studies which this Province has achieved in other spheres.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

INTRODUCTORY.

From 1800 to 1850 A.D. several manuscript collections like the Mackenzie, East India House, Brown, etc., were paid for by the Court of Directors of the East India Company, London, and transferred to their Madras Agent for preservation.

Mackenzie Collection.

Colonel Colin Mackenzie came to India in 1782 as a cadet of Engineers on the Madras Establishment of the East India Company, desirous of prosecuting in India his oriental researches which had already become his hobby when entrusted with the searching for and gathering together of all available information respecting the knowledge possessed by the Hindus of Mathematics in general, and of the nature and use of Logarithms in particular, by the 5th Lord of Morchistoun, who was eager to write a life of his ancestor, John Napier, the inventor of English Logarithms.

From 1782 to 1818 the Colonel collected various collections of manuscripts, coins, inscriptions, maps and plans bearing on the literature, religion, history and manners and customs of the people in South India in as many of the alphabets as were current in the south, besides numerous additions from Ceylon and Java.

In 1818, before proceeding to Calcutta to take up his new duties as Surveyor General of India, he appears to have sent home to England presumably to the Court of Directors of the East India Company, seven folio volumes of materials relating to the geography and history of the country with general and provincial maps. Colonel Mackenzie took his collections to Calcutta and added to them and worked at them till his death in 1821. With the sanction of the Court of Directors, the Marquis of Hastings, then Governor-General of India, purchased the collection on behalf of the East India Company

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

from the widow of the deceased for £10,000. The collection which was in no fewer than fourteen languages and sixteen different characters was catalogued by Wilson when at Calcutta. A portion of this collection as well as several volumes of manuscript translations were sent to England in three batches in 1823, 1825 and on a subsequent date. The whole of the books and tracts in the languages of Southern India and the inscriptions were lodged in the Madras College Library in 1828. From 1830, the collection was in the hands of the Madras Literary Society. In 1847 it was transferred to the "College Library." About 1838, the Rev. William Taylor prepared, under the orders of the Government of Madras and with the sanction of the Court of Directors of the East India Company, a catalogue of Mackenzie collection which formed the third volume of "A Catalogue Raisonnee of Oriental Manuscripts in the Library of the College, Fort St. George, in charge of the Board of Examiners."

The Mackenzie collection is now in three different places, one at Madras and the other two at Calcutta and the Library attached to the India Office.

The East India House Collection.

About 1837, Mr. C. P. Brown of the Madras Civil Service found in the India House Library a collection of manuscripts in Tamil, Telugu and Kanarese characters belonging to Dr. Leyden who was in India from 1803 to 1811. Dr. Leyden was a great traveller and linguist. His collection was bought at his death by the Company and lodged at the India House. The collection was transferred to the Madras Literary Society in 1844 and Mr. Brown's lists of the collection appeared in No. 33 of the Journal of the Literary Society for 1847. In 1847 it was retransferred to its permanent home, the College Library at Madras.

Brown's Collection.

On completing the cataloguing of the East India House collection Mr. Brown donated to the company his own valuable collection of manuscripts which is almost entirely in Telugu character, one half of the collection being in Sanskrit and the other half in Telugu. To this collection, Mr. Brown was continually making additions up to the date of his departure to England in 1855.

With the consent of the Honourable Court of the East India Company, the Government appointed Mr. W. Taylor, a distinguished

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

orientalist, in 1853 to publish a Catalogue Raisonnee of the contents of the East India House and Brown's collections similar in character to Professor Wilson's catalogue of the Mackenzie manuscripts. Between 1857 and 1860, Taylor published his "Catalogue Raisonnee" in three volumes, noticing all the manuscripts, which were then lodged in the Board's Library.

The manuscripts belonging to the three collections were transferred in 1869 to the charge of Mr. Pickford, then Professor of Sanskrit in the Presidency College, who was directed to look after the manuscripts, and to prepare a catalogue of them, to facilitate their identification and their accessibility to the public. The Professor of Sanskrit thus became the Librarian of this institution. In 1875 he became the Curator of this Library. He was then called upon to prepare, for publication, important literary and historical manuscripts: and in 1876 in accordance with the orders of the Government of India, he was required to discover new manuscripts in the Presidency, and to purchase them or acquire them by transcription. In pursuance of these orders many manuscripts have been acquired from time to time, and added to the individual collections of manuscripts already in the Library.

From such small beginnings, the Library has now grown to its present dimensions. The Library now possesses manuscripts and printed books in the several languages of South India as detailed below :—

	Manuscripts.	*Printed Books.*
English	...	2,867
Sanskrit	32,966	2,991
Tamil	D. & R. Nos. 6936.	1,500
Telugu	D. & R. Nos. 4810.	900
Kannada	D. Nos. 2123 ...	433
Malayalam	D. & R. Nos. 380.	142
Arabic, Persian and Urdu ...	1473	24, 146, 161
Mahrathi	923	20
Miscellaneous	123	...

The description of these manuscripts in detail has been the chief work of the Curator and his staff.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

List of some important and rare Manuscripts in Several Languages selected for publication.

SANSKRIT.

1 Śṛṅgāraprakāśa.
2 Padārthatattvanirṇaya of Ānandānubhava with two commentaries.
3 Jānakīharaṇa.
4 Mahābhāyṣa of Patañjali with commentary.

TELUGU.

1 Nīlagiriyātrā.
2 Pañcatantra.
3 Sakalanītīkathānidhānamu.
4 Koṇḍavīḍu Kaifiyat.

KANNADA.

1 Rāmāyaṇa—Sundara Kāṇḍa.
2 Gomaṭeśvara Caritre.
3 Mallikārjuna Śataka.
4 Tribhuvanatilaka.
5 Rāmanātha Vilāsa.

MAHRATHI.

1 Paraśurām Charitram.

TAMIL.

1 Paṇaviḍutūdu.
2 Tiruveṅkaṭamuḍayān Mēghaviḍutūdu.
3 Takkanāṭakam.
4 Śilappadhikāravarumpadavurai.
5 Bhūdharavilāsam.

MALAYALAM.

1 Līlātilakam.
2 Bhāgavatam.
3 Raṅgābhyāsam.
4 Rāmarāvaṇayuddham.
5 Sītāsvayamvaram Kiḷippāṭṭu.
6 Aśvacikitsā.
7 Gaṇitayukti Bhāṣā.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

THE SANSKRIT METRES: VEDIC AND CLASSICAL

By Dr. C. Kunhan Raja, M.A., D.Phil.
Head of the Department of Sanskrit, University of Madras.

The Sanskrit metres show certain peculiarities that are not seen in the literatures of other languages. One has to consider how such a metre developed in the language and what its relation to the earliest phases of metre in Sanskrit is, namely, the metres found in the *Ṛgveda*. The metres of the *Ṛgveda* have also to be scrutinised. The principles governing the metres have not been properly formulated. In the Sanskrit metres of the classical period, the sequence of short and long syllables have been fixed. But there is no such definiteness about the metres of the *Ṛgveda*. In the *Gāthās* of the Avesta also, the metres have yet to be properly understood.

The scheme of classification of metres in the *Ṛgveda* is not at all scientific. The present scheme of classification is due to an imposition of a latter day system of Sanskrit metres on the metres of the *Ṛgveda*. In the latter day Sanskrit, a unit is a combination of four lines. If we take the smallest of such lines, it woud be noticed that by increasing the length of the lines by one syllable, the whole verse will be increased by four syllables. It is this that lies as the basis of the classification of metres in the *Ṛgveda*. But in the *Ṛgveda*, there is no such rule that a stanza should consist of four lines. There are stanzas with just a line (the *ekapadas*) ; there are stanzas with as much as seven lines, as in *Śakvari*, *Atyaṣti* and *Atidhṛti*.

Taking the increase by 4 syllables as the standard for the classification, there are 14 metres recognized in the *Ṛgveda*. They are—

(1) Gāyatrī	...	24	(1) Atijagatı	... ...	52
(2) Uṣṇik ...	...	28	(2) Śakvari	... ...	56
(3) Anuṣṭup	...	32	(3) Atiśakvari	... ...	60
(4) Bṛhatī ...	...	36	(4) Aṣti ...	... ...	64
(5) Paṅkti ...	...	40	(5) Atyaṣti	... ...	68
(6) Triṣṭup	...	44	(6) Dhṛti	... ...	72
(7) Jagatī ...	...	48	(7) Atidhṛti	... ...	76

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

The first four are the normal metres; the second seven are called *Atichandas* or extra metres. Besides, works dealing with Vedic metres mention seven more metres of still higher numbers of syllables. They are—

(1) Kṛti	... ...	80	(5) Saṅkṛti	... ...	96
(2) Prakṛti	... ...	84	(6) Abhikṛti	...	100
(3) Akṛti	... ...	88	(7) Utkṛti	... ...	104
(4) Vikṛti	... ...	92			

These metres are not found in the *Ṛgveda*. But they must have been current.

It may be easier to understand the nature of the metres if they are stated as metres having—

(1) 6 to 12 syllables a line,

(2) 13 to 19 syllables a line, and

(3) 20 to 26 syllables a line.

When we come to the classical Sanskrit, we do not have any stanza with only six syllables a line or with only twenty-four lines for the whole stanza. The smallest is *Anuṣṭup* with eight syllables a line and 32 syllables for the whole stanza. Metres with more than 22 syllables a line are also extremely rare. The syllables per line range between 8 and 21 in the normal metres that are current in the literature.

This is not the entire scheme of metres in the Vedas. There are other modes of classification. Thus there is a view that there are, normally, only three kinds of lines, namely, those that have 8, those that have 11, and those that have 12 syllables a line. This is in respect of the first seven metres mentioned above. It will also be noted that in earlier literature, these were the more common metres in Sanskrit.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

There is another mode of classification. *Paṅkti*, being very rare, may be ignored. *Uṣṇik* is only a variety of *Gāyatrī*; and *Bṛhatī* is also a variety of Anuṣṭup. Therefore, we need recognise only four kinds of metres. These additional modes of classification are mentioned by Mādhava, son of Veṅkāṭārya, in his *Anukramanies* thus :

bhavanti chāndasānīha padāni trīṇi tad yathā
ekam aṣṭāk aram dṛṣṭam ekam ekādaśākṣaram.
dvādaśākṣaram apyekaṁ tena trīṇīti bhāṣate.
padam daśākṣaraṁ cālpam vairājaṁ tad upekṣitam.

gāyatry evoṣṇig abhavat paṅktim alpām upekṣate
anu ṭub eva bṛhatī tena catvāri bhāṣate.

Certainly, this is a more scientific way of approaching the problem of metres in the *Ṛgveda*. As a matter of fact, if we examine the whole of the *Ṛgveda*, it would be found that the stanzas are made up of such lines. Even in this scheme of arranging the stanzas in the order of rising by four syllables, there are many irregularities. If there is a deficiency by a syllable or if there is an extra syllable, such metres are respectively called *nicṛt* or *bhurik* in that metre; similarly, if the deficiency or surplus is by two, they are called *virāj* and *svarāj* in that metre.

Thus :

agniḥ pūrvebhir ṛṣibhir īḍyo nūtanair uta.
sa devā eha vakṣati R.V. I—1—2

is called *nicṛt gayatri*, because in the second *pāda*, there are only seven syllables, and as such there is deficiency by a syllable. In the verse :

vidvāṁsāv id duraḥ pṛcched avidvān itthāparo acetāḥ
nū cin nu marte akrau R.V. I—120—2

there are 25 syllables, and so it is called *bhurig gāyatrī*. I have taken these two examples to show how unscientifically the scheme is worked up. In the first example, there is no deficiency at all. Even the old Vedic texts prescribe the expansion of syllables like

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

dyo in the second *pāda* of that verse into *ḍiyo* as di-syllabic. In the second verse, there are ten syllables in the second *pāda*, but only seven in the third. So the calculation is made for the whole verse as a unit, and not for the separate *pādas*.

The verse

rājantam adhvarāṇām gopām ṛtasya dīdivim

vardhamānam sve dame R. I—1—8

has only 22 syllables ; there are only seven syllables each for the first and the third *pādas*. So it is called *virāḍ gāyatrī*. In the first *pāda*, the syllable *ṇām* has to be pronounced as a di-syllabic long vowel ; and in the third *pāda*, *sve* must be pronounced as *suve*.

There are many places where the verses are divided into a large number of *pādas* of lesser number of syllables each. Thus in

adhā hy agne	5 syllables.	
krator bhadrasya	5 syllables.	
dakṣasya sādhoḥ	5 syllables.	
rathir ṛtasya	5 syllables.	
bṛhato babhutha	6 syllables.	R.V. IV—10—2

the tradition is to divide the verse into two halves with three and two lines in each. Here, in the first pāda, *hy* has to be read as *hiy*. this is called *Padapaṅkti* under the *Gāyatrī* metres.

The verse just preceding this is also called by the same name of metre ; but it has only four syllables in the fourth, and the whole verse is divided into five pādas as

agne tam adyā	5 syllables.	
śvan na stomaiḥ	5 syllables.	
kratum na bhadram	5 syllables.	
hṛdispṛśam	4 syllables.	
ṛdhyāmā ta ohaiḥ	6 syllables.	R.V. IV—10—1

Here the verse is divided into two halves as having four *pādas* and one *pāda* respectively. In the second *pāda*, it should be read as *aśvaiḥ*, ignoring the *sandhi* with the previous *pāda*.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

The verse

tā me aśvyānām 6 syllables.

harīṇām nitośanā 7 syllables.

uto nu kṛtvyānām nṛvāhasā 11 syllables.

Here, in the first *pāda*, *śvyā* must be read as *śviyā*, and in the third *tvyā* must be read as *tviyā*, to make the needed number of syllables.

All these verses are classed under *Gāyatrī*, because they have on the whole a number of syllables near about 24. I have given these few examples, only to show that there is much to be investigated for bringing the whole of the Vedic metres under some more scientific system of classification. The hint given by Mādhava, son of Veṅkatārya that there are only three kinds of *Ṛgveda pādas* is very valuable for such a scientific classification.

In such a scheme of classification of vedic *pādas*, perhaps those *pādas* that have seven or nine syllables may have to be taken as *pādas* of eight syllables, and *pādas* of ten syllables must be taken as *pādas* of 11 syllables. Certainly, when a poet writes a poem, he cannot go wrong in his beat and in his rhythm. If the beat and ryhthm do not fit into the scheme, the mistake must be due to change in pronunciation. We have known that *y* and *v* must be pronounced in many cases as *iy* and *uv*. The *Sandhi* between *pādas* must be released in many cases. Similarly, when *pādas* of less than seven syllables come within a half verse, they have to be taken as parts of a single longer *pāda*, divided into two parts by a *yati*. The difficulty comes in where there is only one such *pāda* in a half verse, as in the case of the second of the three examples just given above, where the verse is divided into two halves of four *pādas* and one *pāda*, with this last *pāda* having only six syllables.

In all the languages, the lines in poetry are capable of being divided into units called "feet." A foot must be the place where one stops in the beat within a line. The normal cadence in poetry is to have a unit of two lines, each line being divided into two halves and each such half again divided into two "feet." Thus there would be four feet in a line and two such lines form a metrical unit. There are variations, true. Each such unit will be uniform. Thus

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

a metrical line is a unit of uniform feet. But in the Vedic metres, this scheme cannot be applied. And in the classical metres also in Sanskrit, it is not possible to divide a line into uniform feet. Such a division is possible only in a few metres. But they are exceptions to the normal Sanskrit metre scheme.

We do not know if there was any such scheme of division of a metrical line into uniform feet in Vedic poetry. I have often felt that the eight syllable scheme must have had some cadence like the Iambic or the two long syllable cadence. Perhaps in each line it was a combination of these two schemes. What I have felt is that is in the first half of an eight syllable line there were two feet of two long syllables, and in the second half we had two Iambics. The Iambic in the latter half of the line is more or less pronounced in the Vedic passages of eight syllables. In the first half, there are too many places where we cannot scan two feet of long syllables. Perhaps it might have been Trochais or Iambics indifferently along with two long syllables in succession. This cadence will become more clear when we deal with the *Anuṣṭup* lines of Classical metres.

We have also to consider where the Classical literature got the *mātrā* meters. Unless we can trace it in the Vedic metres, we will have to look for it in the literatures of other languages. The *mātrā* metres are very common in the Dravidian languages, and they are the metres found in the Prakrit poetry. Are the *mātrā* metres borrowings in Sanskrit from the Dravidian languages ? The scheme of *mātrā* metres is to have two long syllables in succession as a unit, to be called a foot. In this scheme of two long syllables, one or the other or both can be replaced by two short syllables. Then we can add another short syllable to the scheme of two long syllables. This practically exhausts the metre scheme of the Dravidian languages. The two long syllables together have four *mātrās*. This *mātrā* quantity is retained when a long syllable is replaced by two short syllables, each short syllable having one *mātrā*. Thus

— — — — ◡ ◡ or ◡ ◡ — or ◡ ◡ ◡ ◡

In the *mātrā* metres of Sanskrit, each foot has normally four *mātrās*. I have not been able to find anything corresponding to this in the Vedic metres.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

When we come to the classical metres, there is no scheme of dividing the lines on any sort of scientific basis. Groups of three syllables are taken as units. In such a combination, we can have eight kinds of groupings of short and long syllables.

(1) Three long syllables : — — — Ma

(2) Three short syllables : ◡ ◡ ◡ Na

(3) Two long syllables with one short syllable in (*a*) beginning
◡ — — Ya

(4) Two long syllables with one short syllable in (*b*) middle
— ◡ — Ra

(5) Two long syllables with one short syllable in (*c*) end
— — ◡ Ta

(6) Two short syllables with one long syllable in (*a*) beginning
— ◡ ◡ Bha

(7) Two short syllables with one long syllable in (*b*) middle
◡ — ◡ Ja

(8) Two short syllables with one long syllable in (*c*) end
◡ ◡ — Sa

This division is purely arbitrary ; it does not take into consideration the cadance in the lines. The measuring of the metres according such a grouping of syllables is as artificial as the division of the Vedic metres according to the number of syllables in the whole verse.

The metres are arranged according to the number of syllables in the lines. And each line is measured according to the grouping of syllables as noted above. This may serve the purely practical purpose of identifying the metres ; but it completely falls in giving us an idea of the cadence in the lines. And metres depend on cadence for its poetic quality ; and as such the scheme of classification of metres now current in Sanskrit does not help us in catching the poetic value, the cadence, of the lines constituting the verses.

If we take the *Anuṣṭup* verse of eight syllables in Classical Sanskrit, it would be noted that in the two lines of each of the two halves, the cadence is quite different. The second line is more regular. The second or the third syllable must be long ; both can be long ; but both cannot be short. The second half of this second line must always be two Lambics as

◡ — / ◡ —

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

The first and the fourth can be either short or long indifferently. Thus in the first half of the second line, the following alternatives are possible :—

◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡
— ◡ — ◡ — — ◡ ◡
— — — — — ◡ ◡ —
◡ — — ◡ — — — ◡

When we come to the first line of the two halves, the possible variations are much greater in number.

The first syllable can be short or long. There is no rule about its character.

The second and the third cannot be both short. One or the other must be long ; both can be long.

The fifth is normally short. It can be long, if the fourth is also long ; and the third or the sixth must be short if the fourth and the fifth are long.

If the sixth is short, then the seventh is also short ; if the sixth is long the seventh must also be long. The eighth can be short or long. Usually the final is taken as long ; but this has a value only if there is a stop at the end of each line. If it is run on with the second line, then it can be short even in pronunciation.

We cannot have vijayatām mahārājaḥ ◡ ◡ ◡ — ◡ — — — since here both the second and the third are short ; but we can have mahārājo vijayatām ◡ — — — ◡ ◡ ◡ —
In mandaḥ kaviyaśaḥprārthī — — ◡ ◡ ◡ — — — — the second is long and the third is short. Here the fifth is also short, as is the normal.

In athavā kṛtavāgdvāre ◡ ◡ — ◡ ◡ — — — the second is short and the third is long.

In tadanvaye śuddhimati ◡ — ◡ — — ◡ ◡ — both fourth and fifth are long and the third and sixth are short.

In apyarthakāmau tasyāstām — — ◡ — — — — — the fourth and the fifth are long and the third is short, while the sixth is long. So is in phalānumeyāḥ prārambhāḥ ◡ ◡ ◡ — — — — —

In bhīmakāntair nṛpaguṇaiḥ — ◡ — — ◡ ◡ ◡ —

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

both the sixth and the seventh are short. So were in some other cases noted above. In others noted above, both the sixth and the seventh were long. There were no cases where the sixth *or* the seventh was short and the other long.

I have shown the above instances to indicate the cadence in the *Anuṣṭup* metres. I have tried to indicate the circumstances under which a syllable has to be short or long. This is not completely exhaustive ; but it is fairly representative. Here we find a close relation between the second and the third, between the fourth and the fifth, and between the sixth and the seventh syllables. The first and the eighth stand separately. The middle group (fourth and fifth) is influenced by the first and the third groups (sixth and seventh). The total number of short syllables and the total number of long syllables and their positions are thus defined by the relative position of the syllables in the sequence of eight syllables.

My main object in making the above analytical presentation is to show that we can understand the cadence of a line only if we divide the lines into smaller metrical units according to certain principles of syllabic grouping, and not when we take the whole line as a single unit and count the number of syllables and note the sequence of the eight varieties of arbitrary groupings of syllables noted above. What I tentatively postulate is that in an *Anuṣṭup* half-verse, the second half has to be divided into two parts of four syllables each, the first half having at least the second or third syllable as long as the others as short or long, and the second half having two Iambics. In the first line, normally we divide it into two halves of four syllables each. This is when the fifth syllable is short, which is the normal. If the fifth syllable is long, then the fourth is also long, and either the third or sixth must be short. In these cases we divide the line into two halves as the first three and the last five, when it is the sixth syllable that is short, and into the first five and the last three when it is the third syllable that is short. When the fourth and the fifth syllables are long and when both the third and the sixth syllables are short, perhaps the line has to be divided into two halves as four and four. This is only a hypothesis for further investigation of the problem of metres in Sanskrit. Perhaps such a procedure may enable us to scan the Ṛgvedic lines of eight syllables more definitely.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

There is no doubt that in a verse, we have to take each half as a unit and not each of the lines. It is true that in nearly all the metres the two lines of each of the halves are similar. Still there are differences. Thus it is made a rule that the last syllable in every line is long ; in actual practice what we find is that there is no case where the last syllable cannot be long. But there are cases where it can be short as well. And a short syllable is pronounced long only at the end of the half-verse, and not at the end of the first line in a half-verse. In such metres where the last syllable in each of the lines must be long, there must be a long syllable at the end of the first line in a half-verse thus :

kaścit kāntāvirahaguruṇā svādhikārāt pramattaḥ.

Here, we cannot have a short syllable at the end. But we can have such a short syllable at the end of the second line of the half-verse thus :—

Snigdhacchāyātaruṣu vasatim rāmagiryāśrameṣu,

where the last short syllable has to be pronounced as long. But in verses like

Vaimānikānām marutām apaśyad
ākṛṣṭalīlān naralokapālān

the last syllable of the first line is short and is also pronounced as short. This distinction has been noted in works dealing with metres in Sanskrit. I have cited the instances only to show that we must draw a distinction between the two lines of the half-verse. In metres like *Indravajra*, *Upendravajra*, *Vaṁśastha* and *Vasantatilaka*, the last syllable in the first line can be short and can be pronounced as short also. In other cases the first line must end in a long syllable and the last syllable in the second line, if short, must be pronounced as long. There can be no stop at a short syllable ; before *yatis*, there must always be a long syllable. This shows that in metres like *Indravajra*, there is not even that much stop as in a *yati* at the end of the first line of a half-verse.

The system of counting the number of syllables with no reference to the cadence, found in determining Sanskrit metres, has also affected the determination of metres in Dravidian languages, where the cadence is far more pronounced. Thus in Tamil works on metre, feet like

— — and ◡ ◡ — and — ◡ ◡ and ◡ ◡ ◡ ◡

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

are counted as separate, though their metrical values are the same. In Kannada, feet like

— — and — ⏑ ⏑

are brought under different classes and feet like

⏑ ⏑ — and — ⏑ —

are brought under the same class. The two feet in the second instance have entirely different metrical values.

I have said earlier in this Paper that in the Veda we have to take note of only three kinds of metrical lines, those with 8 syllables, those with 11 syllables and those with 12 syllables. I am not at all sure if we have to consider the lines of 12 syllables as distinct from the lines of 11 syllables. Perhaps the former are only an expansion of the latter with the addition of a syllable. It may as well be that the 11 syllable lines are a contraction of the 12 syllable lines. But it must be noted that the 11 syllable lines are more prominent, and 12 syllable lines are found in verses at the end of hymns of 11 syllable line verses.

Even among these longer lines, there are two varieties. In one variety, the cadence is quite clear. Here there is a regular sequence of three syllable feet. Such is the case with *Bhujangaprayāta* :

⏑ — ⏑ / ⏑ — ⏑ / ⏑ — ⏑ / ⏑ — ⏑

with *Sragviṇi* :

— ⏑ — / — ⏑ — / — ⏑ — / — ⏑ —

and other metres. In a metre like *Rathoddhata*

— ⏑ — / ⏑ ⏑ . / — ⏑ — / ⏑ —

there is an alternation between two kinds of feet and there is also a deffective foot at the end. The *Kusumamañjarī*

—⏑— / ⏑⏑⏑ / —⏑— / ⏑⏑⏑ / —⏑— / ⏑⏑⏑ / —⏑—

is perhaps a double of the *Rathoddhata.* Since the cadence and the three syllabic foot system go together in such metres I do not propose to deal with them in this paper. Then there are metres like the *Drutavilambita* :

⏑ ⏑ ⏑ / — ⏑ ⏑ / — ⏑ ⏑ / — ⏑ ⏑ / —

If we adopt the three syllable foot scheme, we get one sort of foot at the beginning and another at the end, and we get quite a third foot twice in the middle. But if we slightly alter the scheme, we get at a better sort of cadence like :

⏑ / ⏑ ⏑ — / ⏑ ⏑ — / ⏑ ⏑ — / ⏑ —

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

Here the same sort of feet are repeated ; the only peculiarity is that the last foot is split up and its first syllable is put in the beginning of the line. One has to consider if this is not the right cadence of the metre.

An instance for this meter is :

navasamāgamalajjitamānasām
praṇayakautukajṛmbhitamanmathām
aramayaḥ khalu nātha yathāsukham
rahasi tām hasitāmśulasanmukhīm

Here there is *yamaka* in the last line, a devise for which this metre is particularly suited. The *yamaka* follows the cadence of

⏑/ ⏑ ⏑ —/ ⏑ ⏑ —

Whether this is only a convenience or whether it has the original cadence of the metre as the basis is a matter that has to be considered.

Take another metre called *Tunaka* :

— ⏑ —/ ⏑ — ⏑/— ⏑ —/ ⏑ — ⏑/ — ⏑ —

In a three syllable scheme of division, we completely miss the cadence of the line. Of course we can say that two kinds of feet come alternately. But we have to consider if this is not a case of a line with a long syllable in the beginning and seven Iambics following, as :—

—/ ⏑ —/ ⏑ —/ ⏑ —/ ⏑ —/ ⏑ —/ ⏑ —/ ⏑ —

An instance of the metre, which is rather a rare one, is

pāṇ-ḍa-vān—a-tho—ha-riḥ—pra-kā-śa-gān—pra-pa-dya—taiḥ
kṣī-ṇa-ve-da-nām —— vya-dhād-bhu-vam-sa-pār-tha-sā-ra-thiḥ.

These are cases that require scrutiny. But we must get at the general principles of cadence in Sanskrit metres, which have not been properly investigated till now.

We have also to consider the development of one metre from another metre. We all know that *Indravajrā* and *Upendravajrā* are forms of the same metre, with a difference only in the first syllable, thus :

Indravajrā — — ⏑ — — ⏑ ⏑ — ⏑ — —
Upendravajrā ⏑ — ⏑ — — ⏑ ⏑ — ⏑ — —

If we add a short syllable just before the last syllable we get **the** *Vaṁśastha* as

⏑ — ⏑ — — ⏑ ⏑ — ⏑ — ⏑ —

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

If we add three short syllables after the fourth syllable in the *Indravajrā*, we get the *Vasantatilaka*, thus :

Vaśantatilaka — — ◡ — ◡ ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ — —
Indravajra — — ◡ — — ◡ ◡ — ◡ — —

Although these metres are too well-known to require illustration, I give instances for ready reference in the case of these four metres.

Upendravajrā—sa tatra mañceṣu manijñaveṣān
Indravajrā—siṁhāsanasthān upacāravatsu
Vamasstha—Śriyah patiḥ śrīmati Śāsitum jagat
Vasantatilaka—eko rasah karuṇa eva nimittabhedāt

A very interesting set of parallelisms is supplied by the relations of metres of fifteen, seventeen and twenty-one syllables with parts of four, six and seven syllables separated by *yatis*. Thus *Mālinī* is :

a-tha-sa-la-li-ta-yo-ṣid-bhrū-la-tā-cā-ru-Śṛṅ-gam

◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ — — / — ◡ — — ◡ — —

Compare this with *Mandākrāntā* :

kaś-cit—kān-tā-vi-ra-ha-gu-ru-nā-svā-dhi-kā-rāt-pra-mat-tah

— — — — / ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ — / —◡ — — / ◡ — —

It would be noticed that the last seven syllables are identical in both the metres. In the *Mālinī*, there are before this, six short syllables with two long syllables following ; in the *Mandākrāntā*, there are only six syllables, i.e., one short and one long syllable less. Now take the *Hariṇi* metre :

a-la-sa-va-li-taih-pre-mār-drār-drair-mu-hur-mu-ku-lī-kṛ-taiḥ

◡ ◡ ◡ ◡ ◡ —/ — — — / ◡ — ◡ ◡ — ◡ —

Here the first ten syllables, i.e., the first two *Yati* divisions, are the corresponding portions of *Mandākrāntā*. The last seven syllables representing the final *Yati* division, is quite different. Now again take *Sragdharā* :

kaṣ-tā—te-sṛṣ-ṭi-ceṣ-ṭā-ba-hu-ta-ra-bha-va-khe-

— — — — ◡ — —/ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ —/

dā-va-hā— jī-va-bhā-jām

— ◡ — — ◡ — —

Here the first four syllables are just what we saw in the *Mandākrāntā*,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

with three syllables following, in the first *yati* division. The second *yati* division of seven syllables is just the second *yati* division in the *Mandārkrāntā* with one short syllable less. The last *yati* division is quite identical. This may be compared with the *Śārdūlavikrīdita* :

pā-tum-na-pra-tha-mam vya-va-sya-ti — ja-lam—

— — — ◡ ◡ — / ◡ — ◡ ◡ ◡— /

yuṣ-mā-sva-pī-te-śu — yā

— — ◡ — — ◡ —

In the first *yati* division, *Śārdūlavikrīḍita* has a short syllable as the fourth while *Sragdharā* has it as long. In the second *yati* division, the long (second syllable) in *Sārdūlavikrīḍita* is replaced by a short in the *Sragdharā*. Then in the *Sragdharā*, a long syllable is added at the end of the first *yati* and a short at the beginning of the second *yati* division of *Śārdūlavikrīḍita*. Thus it is only a matter of transposing a short and a long between the first two *yati* divisions, and adding a long and a short syllable to the two divisions. We get a new metre. In the last *yati* division, the *Śārdūlavikrīḍita* cadence of

— — ◡ / — — ◡ / —

is replaced by

— ◡ — / — ◡ — / —

in the *Sragdharā*. It may be noticed that in *Hariṇī* we had the same division with another cadence :

◡ — ◡ / ◡ — ◡ / —

In these metres, there are three parts, a part with long syllables as preponderent, a part with short syllables as preponderent, and a third in which both are mixed up.

A distinction has been drawn between such metres where all the four lines are similar and where there is similarity only between the two halves, in so far as there is similarity only between the first and the third lines and between the second and fourth lines in the verse. A good example is *Puṣpitāgrā* :

na-sa-ma-ya-pa-ri-rak-ṣa-ṇam—kṣa-man—te

◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ — ◡ — ◡ — —

ni-kṛ-ti-pa-re-ṣu-pa-re-ṣu-bhū-ri-dhām-nah

◡ ◡ ◡ ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — —

a-ri-ṣu-hi-vi-ja-yār-thi-naḥ-kṣi-tī-śaḥ

◡ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ — ◡ — ◡ — —

vi-da-dha-ti-so-pa-dhi-san-dhi-dū-ṣa-ṇā-ni

◡ ◡ ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ — ◡ — —

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

It would be noted that in the first and third lines there are six short syllables, followed by the scheme — ◡ — ◡ — —while in the second and fourth lines, a long syllable is introduced among the first six short syllables after the fourth. The real cadence seems to be that in the first line there are five short syllables followed by two feet of three syllables each like ◡ —/ ◡ — ◡ —and then a long syllable at the end. In the second line another long syllable is introduced before the last of the first five short syllables.

The same scheme we find in *Viyoginī* also

atha mohaparāyaṇā satī ◡ ◡ — ◡◡ — ◡ — ◡ —
vivaśā kāmavadhūr vibodhitā ◡ ◡ — — ◡◡—◡—◡—
vidhinā pratipādayiṣyatā◡ ◡ — ◡◡ — ◡ — ◡—
navavaidhavyam asahyavedanam ◡◡ — — ◡◡ — ◡ — ◡ —

The common notation of Sa Sa Ja Ga
Sa Bha Ra La Ga

gives no idea of the relation of the two lines from the point of view of cadence.

The *yatis* show that in such metres each line has a few distinct parts, corresponding to the so-called *pādas* into which a *Rgvedic* verse is divided when such *pādas* exceed two in each half. These *pādas* of four, five, six and seven syllables must be taken as constituent parts of a longer metrical division, each constituent part having a distinct individuality. I have also shown earlier in this Paper that the end of a *yati* division shows a clearer stop than the end of a *pāda* in metres like *Anuṣṭup*, *Indravajrā*, etc. The different metres are constituted by the combination of such parts in later Sanskrit.

We cannot get at the cadence of the metres when we have a notation based on the eight groups of syllables on a three syllabic scheme. Let us put down such notation for a few metres that have been shown to have an intimate mutual affinity on the basis of cadence, and see how far such notations indicate the relationship.

Indravarjā	Ta Ta Ja Ga Ga (Ga means *Guru*, long)
Upendravajrā	Ja Ta Ja Ga Ga
Vamśastha	Ja Ta Ja Ra
Vasantatilaka	Ta Bha Ja Ja Ga Ga

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

Although we see the relation in the case of the first three, we completely miss it in respect of the last. Now for the other groups that I had noticed before, let us see the relation as indicated by the notation.

Malinī	Na	Na	Ma	Ya	Ya			
Mandākrāntā	Ma	Bha	Na	Ta	Ta	Ga		
Hariṇī	Na	Sa	Ma	Ra	Sa	La	Ga	(La means

Laghu, short).

Sārdūlavikrīdita	Ma	Sa	Ja	Sa	Ta	Ta	
Sragdharā	Ma	Ra	Bha	Na	Ya	Ya	Ya

We see some relation in the beginning among *Mandākrāntā*, *Śārdūlavikrīdita* and *Sragdharā*, and in the end between *Mālinī* and *Sragdharā*. But we totally miss the relation of *Mandākrānta* to these two metres at the end. There appears some relation between *Mandākrāntā* and *Śārdūlavikrīḍita* at the end, which actually does not exist. In the middle portion we are not able to detect any trace of the affinities.

The cadence is determined by two factors : by rhythm (sequence of short and long syllable) and by beat (regular stops). In recitation, the rhythm is more important ; but in singing, beat is more important, while the value of rhythm cannot be overlooked. In the recitation, perhaps beat has little value. Sanskrit metres have got themselves bifurcated into those used for singing and those for recitation. The former developed as the *mātrā* metres and the latter as the syllabic metres. But even in the syllabic metres, there is an element of beat apart from the rhythm of a whole line, which was gradually ignored. The *yatis* are the survivals of the beats that were original elements in Sanskrit metres. In the above Paper I have tried to show the method of approach to get at the original element of beat.

Terms like *Gāyatrī* and *Śakvarī* are purely atrificial ones, with no special significance when applied to Vedic metres. They must have had a significance in the Vedic language itself : but as names of metres, they are not used with any such specific meaning. The terms occur in the Vedas, but not as names of such definite metres. Similarly, names like *Indravajrā* and *Mālinī* are also mere names. They have no definite significance. We have to re-examine the metres and classify them according to the quality of their internal

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

cadence and not according to the number of syllables and the total sequence of short and long syllables. We have also to ascertain the relation of the Vedic metres to the metres in Classical Sanskrit. The most fruitful investigation will be the relation of Sanskrit metres to metres in Dravidian literatures. I give the following as an example of the close relationship and conclude the Paper :

Sanskrit : — ◡ — / ◡ ◡ ◡ / — ◡ — / ◡ ◡ ◡ / — ◡ — / ◡ ◡ ◡ /
Dravidian — ◡ — / ◡ ◡ / — ◡ — / ◡ ◡ / — ◡ — / ◡ ◡ /
— ◡ —
— ◡ —

where each of the three feet of short syllables in Sanskrit are obtained by one short syllable added to the Dravidian scheme of two short syllables in that position.

पुस्तकालय
गुरुकुल काँगड़ी

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

MĀYĀ VIVARAṆA OF ŚRĪ ŚAṀKARĀCĀRYA

Edited with an introduction By

T. CHANDRASEKHARAN, M.A., L.T.,
Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras.

INTRODUCTION.

In the *Kaṭha*-upaniṣad, it is said, " The good and the pleasant approach man : the wise goes round about them and distinguishes them. Yea, the wise prefers the good to the pleasant, but the fool chooses the pleasant through greed and avarice "[1].

The worshipful *Bhāṣyakāra* Śrī Śaṁkarācārya repeats this idea in his *Gītā-Bhāṣya* thus, " That Worshipful Lord created this world, and in order to preserve and protect it, He first created Marīci and other *Prajāpatis* and taught them the *Pravṛtti-Dharma* expounded in the *vedas.* He also created people of a different type, like Sanaka and Sanandana, and taught them the *Nivṛtti-dharma*, which is characterised by knowledge and the discarding of worldly pleasures. Thus the *vedas* teach two kinds of *dharmas*, viz., *pravṛtti-dharma* and *nivṛtti-dharma.*[2].

Worldly-minded people naturally prefer the *pravṛtti-dharma* which has been discussed, together with its means, ends and other details, in the 12 chapters of the *pūrva-mīmāṁsā*, beginning with the aphorism " Then therefore the discussion of Dharma " [3], by the worshipful teacher Jaimini. Many such scriptural texts " The Self-existent pierced the openings (of the senses) so that they turn forward : therefore man looks forward, not backward into himself. Some wise man, however, with his eyes closed and wishing for immortality, saw the Self behind " [4], " Desiring thus " [5], etc. explain in detail how the Worldly-minded prefer the *pravṛtti-dharma*, which, however, cannot be the supreme goal of human desires,

---

(1) Kaṭha—I-2-2 : Translation in the SACRED BOOKS OF THE EAST. Vol. XV. Ed. by F. Max Muller.

(2) Śaṁkara's introduction to the Gītā Bhāṣya.

(3) P. M. Sutras. I-1-1.

(4) Kaṭha. II-1-1.

(5) Bṛhadāraṇyaka—IV-4-6.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

as it is created by human effort and hence perishable; for the scripture itself declares "Just as those material things that are created, by human effort, perish. So also the things of the other world, that are earned by religious merit, perish"[1].

"These sacrifices are very weak and unreliable boats (to ferry man over to salvation). Those people are fools who mistake these sacrifices as the means to supreme good and they fall again into old age and death"[2]. "Through avarice and greed (selfish) people, immersed in religious deeds, do not understand (the supreme good), and so when their periods of happiness are over, fall down from their happiness in distress"[3]. "After examining the worlds acquired by religious deeds, a Brahmin must regretfully note now the imperishable is not attained by perishable means"[4].

The *smṛtis* also declare, "When the religious merit (of men) is spent out by the enjoyment of the fruits thereof, those that earned that merit enter the world of the mortals"[5], "O! Arjuna! all worlds, from that of the Creator downwards are perishable"[6], etc.

So the wise must turn away from the *pravṛtti-dharma*, in order to enquire about the *nivṛtti-dharma*, the *supreme* good that it is not the product of human efforts, and hence perfect. For, the Scripture itself says, "For the knowledge of the (Supreme good) the Brahmin shall approach only his teacher"[7], "A bold man, desiring immortality turns away his eyes towards the inner soul and sees it"[8], "O! Darling! It is the soul that ought to be seen"[9]. "He, who knows the soul, overcomes grief"[10], etc.

"The *smṛtis* also say "That Dharma is perfect, which teaches us the *brahman*"[11], etc. This *nivṛtti-dharma*, which requires good practice and a mind discarding worldly pleasures, its means, and its fruit are discussed by the worshipful Bādarāyaṇa in the four chapters of the *Śārīraka Brahma Mīmāṃsā*, otherwise called *Uttara-mīmāṃsā*, beginning with "Then therefore the discussion of

(1) Chāndogya—VIII-1-6.
(2) Muṇḍaka—I-2-7.
(3) Muṇḍaka—I-2-9.
(4) Muṇḍaka—I-2-12.
(5) Gītā—IX-21.
(6) Gita—VIII-16.
(7) Muṇḍaka—I-2-12.
(8) Kaṭha—II-1-1.
(9) Bṛhadārayṇaka—II-4-5.
(10) Chāndogya—VII-1-3.
(11) Śaṁkara in the introduction to the Gītā Bhāṣya.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

Brahma "[1]. This *nivṛtti-dharma* is not by nature easily understandable, though the scripture and logic support it. So we are not able to understand it and even the Gods, whose knowledge is supposed to be very great, do not understand it. In this connection Bhagavatpāda Śri Śaṁkarācārya says (*vide* His Gloss on the Chāndogya-upanisad, VIII-12, 1), " If it is said that all the things in the Phenomenal world are true, (I reply) ' Be it so ', as it is all not easily understandable. (Under the instruction of Prājapati) Indra, the Lord of the Gods, looked into a pan of water and came to the conclusion that the soul will perish in fact as soon as the body perishes, though Prajāpati's aim was to make Indra and Virocana realize the facts and reasons in support of the immortality of the soul.

Similarly Virocana, born in Prajāpati's family and very intelligent looked upon the body alone as the soul ; the Bauddhas got drowned in that ocean of fear caused to Indra by the thought of the destruction of the soul ; the Sāṅkhyas understood the ' seer ', the intellegent soul, as different from the body, etc., but got (fell) into the doctrine of separateness or plurality that is the ' cause of death ', because they renounced the authority of the Vedas ; and the followers of Kāṅāda began to examine the soul, which (they imagined) to be a substance endowed with nine qualities, like a piece of cloth coloured red with some dyes, etc., ; others, who accept the *vedas* as their authority, are however enticed by external objects and hence are deeply devoted to (religious) actions, and like Indra they also look upon the great truth of the oneness of the soul as if it were a kind of destruction of their own soul, and like the picota, ever whirl about up and down through numerous births and deaths ; and other people who are foolish and petty-minded naturally prefer the (pleasures of) external objects, etc ".

Another calamity has fallen upon the modern world, i.e., the meaning of the *vedas* is and has been twisted, according to their predilections, by commentators like the ancient Bhartṛprapañca and numerous others. In his gloss on the Bhagavadgītā Śrī Śaṅkarācārya also states, " This *Gītā* embodies the quintessence of the meanings of all the *vedas* and cannot be easily understood. And many have explained the words, sentences and the reasonings found

---

(1) Brahmasūtras—I-1-1.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

in it; but as these numerous explanations are contradictory, as viewed by the ordinary people, I shall briefly determine its meaning in the light of intellegent criticism "[1]. The purpose of the incarnation of Śri Śaṅkarācārya was to remove the confusion and misconceptions regarding *vedic dharma*, and so he wrote clear and grand glosses on all the *Upaniṣads*, the seven hundred verses of the *Bhagavadgītā*, and the *Brahma-sūtras* for the benefit of advanced and superior students. There are also inferior students and midlings. *Ācārya Gauḍapāda* also refers to these three classes of students [2]. Thus, for the study and use of lower grades of students, Śri Śaṁkarācārya composed numerous works like the *Upadeśasahasra*, in simple style calculated to appeal to various degrees of intelligence. One such elementary work is the *Māyā-vivaraṇa*, consisting of five sections.

In the first section, the topics explained, are *Adhyāropa*, *apavāda* and *Jīvanmukti*. *Adhyāropa* is the superimposition of this world (phenomenal) of changes, actions, results, bodies, etc., on the *Brahman*, in consequence of not knowing the true nature of *Brahman*; and it is like mistaking a rope for a serpent, nacre for silver, the mirage for water and a pillar for a man. When the mistake is realized, the imaginary things vanish; similarly when the false appearance of this world is realized, we have *Apavāda*.

In the second section, the subject of the work, the benefits of its study, the connection between the subject and the book and the four qualifications necessary for the student of the work are explained.

The third section contains an explanation of the *Avacchedavāda*, *Bimba-prati-bimba-vāda*, etc. The reasons for the view that variety and the appearances of the non-self are not the true essence of Brahman are detailed here.

The fourth section tells us with authorities, that, owing to past misdeeds, the soul enters bodies, which bring misery on it. This misery is only an accident and not of the essence of the soul. Bliss is the essence of the soul and therefore natural to it, when it is not confined in a body, from which however the soul is liberated by right knowledge, which alone is the true cause of salvation.

(1) Śaṁkara's introduction to Gītā Bhāṣya.
(2) Gauḍapāda Kārikā—III-16.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

The fifth section teaches us clearly that actions are good, bad and mixed, and as a result of them, we see superior, inferior and mixed things, in this world, and that the soul is by itself inactive, but makes (the three kinds of) organs of the body perform actions. In itself the soul has no likes or dislikes and it has to apply three kinds of remedies against those three kinds of actions that prevent the soul from attaining salvation.

This work has been named *Māyāvivaraṇa*, because it is *Māyā* that expands itself and produces these appearances and this phenomenal world, for *Māyā* has the power of accomplishing the apparently impossible. This booklet explains all this work of *Māyā* in detail ; and though it is quite suitable for lower classes of students by reason of its simple and clear style, none can deny the great benefits that higher grades of students will certainly derive from a study of it. Hence this primer is published and made available to all.

The original of this work available in the Government Oriental Manuscripts Library, is referred to under D. 1021, in the Descriptive Catalogue of the Sanskrit Manuscripts, Vol. II, edited by Prof. M. Rangacharyar. It is a paper manuscript of the size 13 × 8 inches with an average of 20 lines on a page, written in Grantha Script. It contains a collection of 26 independent works, of which the *Māyāvivaraṇa* forms the last. The condition of the manuscript is good though it appears to be old. *Māyavivaraṇa* was described as an independent work, D. No. 4717 in Vol. IX of the Descriptive Catalogue, of Sanskrit Manuscripts, by Prof. M. Rangacharyar. It was restored in Devanagari Script as R. No. 7704 in 1942-43.

It was not printed till now though it appears to be an important work from the standpoint of Advaita Philosophy.

T. CHANDRASEKHARAN.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ श्रीः ॥

श्रीशङ्करभगवत्पादविरचितं

मायाविवरणम्

बालानामुपकाराय ममापि ज्ञानसिद्धये ।
तत्र श्रीबालगोपालकृष्णः सन्निहितो भवेत् ॥

इह खलु धर्मार्थकाममोक्षाणां चतुर्विधपुरुषार्थानां मध्ये मोक्ष एव परमपुरुषार्थः; नित्यत्वात्, 'न च पुनरावर्तते' इति श्रुतेः । इतरेषां त्रयाणां न तथात्वम्; अनित्यत्वात्, 'तद्यथेह कर्मचितो लोकः क्षीयते एवमेवामुत्र पुण्यचितो लोकः क्षीयते' इति श्रुतेः ।

स मोक्षश्च ब्रह्मज्ञानादेव सिध्यति; 'तमेव विदित्वातिमृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय' (इति) 'ब्रह्मविदाप्नोति परम्' इत्यादिश्रुतिभ्यः । तद्ब्रह्म [अध्यारोपापवादपूर्वमेव सुविज्ञेयम्], 'अध्यारोपापवादाभ्यां ज्ञातव्यः तत्वनिर्णय (इति) न कर्मणा न प्रज्ञया न त्यागेन धनेन वा' इति श्रुतेः । तस्मान्मुमुक्षुणा अध्यारोपापवादाववश्यं ज्ञातव्यौ ।

अत्राध्यारोपो नाम शुक्तिकायां रजतवत्, रज्जौ सर्पवत्, मरुमरीचिकायां जलवत्, स्थाणौ पुरुषवच्च निष्प्रपञ्चात्मवस्तुनि प्रपञ्चारोपः । अयमध्यारोपो वस्त्वज्ञानादारोपः । तदज्ञानमेवाविद्या तमः मोहः मूलप्रकृतिः प्रधानं गुणसाम्यमव्यक्तं मायेति चोच्यते । मूलप्रकृतिर्नाम शुक्लकृष्णरक्ततन्तुसमुदायरूपरज्जुवत्सत्वरजस्तमोगुणसमुदायरूपा । अस्याः प्रलयो महासुषुप्तिरिति च नाम । अस्यां मूलप्रकृतावनन्तकोटिजीवाः स्वस्वकर्मवासनाभिः सह जतुपिण्डे स्वर्णरेणव इव सृष्टेः पूर्वं लीना वर्तन्ते । अयमनुभवः सकलजनानां सुषुप्तावस्ति ।

सा मूलप्रकृतिः सृष्टिकाले परिपक्वजीवकर्मवशान्माया अविद्या तामसीति त्रिधा जाता । तत्र माया शुद्धसत्वप्रधाना । तत्र प्रतिबिम्बितं सत्सृष्टेः पूर्वं विद्यमानं ब्रह्मचैतन्यमीश्वर इत्युच्यते । अस्याव्याकृतोऽन्तर्यामीति

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

च नाम। स एव जगत्स्रष्टा । स एव परिपूर्णब्रह्मचैतन्यरूपेण तामस्यवच्छिन्न एव सन् जगदुपादानकारणमपि भवति, ऊर्णनाभिवत् । स उपाधिप्राधान्येनोपादानकारणं स्वप्राधान्येन निमित्तम् ।

अयमीश्वरः केन प्रकारेण जगत्सृष्टवानिति चेत्, उच्यते – पूर्वोक्ता-विद्या रजःप्रधाना बहुप्रकारानन्ता । तदविद्याप्रतिबिम्बितचैतन्यरूपा जीवा अप्यनन्ताः । अनयोर्जीवेश्वरयोर्व्यष्टिरूपाविद्या समष्टिरूपा मूल-प्रकृतिश्च क्रमेण कारणशरीरे । तयोः कारणशरीरयोर्जीवस्येश्वरस्य चावस्थानं सुषुप्त्यवस्था । तयोः स्वस्वकारणशरीरमेवानन्दमयकोश एव कारणप्रपञ्चसृष्टिः ।

अथ सूक्ष्मप्रपञ्चसृष्टिरुच्यते—ईश्वरस्येक्षणवशात्तमोगुणरूपा प्रकृति-रावरणशक्तिर्विक्षेपशक्तिरिति च द्विधा जाता । तत्र विक्षेपशक्तिरेव सूक्ष्म आकाशोऽभूत् । आकाशाद्वायुः । वायोरग्निः । अग्नेरापः । अद्भ्यः पृथिवी । एषां पञ्चभूतानां सूक्ष्मभूतान्यपञ्चीकृतानि तन्मात्राणि चेति नाम । एषामपि सत्वरजस्तमोगुणाः कारणादज्ञानादागताः सन्ति ।

एतेषामाकाशादीनां पृथक् पृथक् सत्वगुणांशाच्छ्रोत्रं, त्वक्, चक्षुर्जिह्वा, घ्राणमितिपञ्च ज्ञानेन्द्रियाणि क्रमेण जातानि । आकाशादिसत्वसमष्ट्यान्तः-करणं जातम् । मनोबुद्धिचित्ताहङ्कारभेदेन तच्चतुर्विधम् । तत्र बुद्धा-वहङ्कारस्य मनसि चित्तस्य चान्तर्भावः । एवमाकाशादिरजोगुणांशाद्वाक्-पाणिपादपायूपस्था इति पञ्च कर्मेन्द्रियाणि जातानि । आकाशादिरजोगुण-समष्ट्या प्राणो जातः । प्राणापानव्यानोदानसमानभेदेन स पञ्चविधः ।

एतज्ज्ञानेन्द्रियपञ्चकं कर्मेन्द्रियपञ्चकं मनोबुद्धिश्चैकीभूय सूक्ष्मशरीरं लिङ्गाख्यमु (त्पद्यते) [च्यते] । इदमेव भोगसाधनम् । अस्मिन्सूक्ष्मशरीरे जीवेश्वरयोरवस्थितिः स्वप्नावस्था । अस्मिन् ज्ञानमयकोशमनोमयकोश-प्राणमयकोशाः सन्ति । एवं सूक्ष्मसृष्टिप्रकारः (सूक्ष्मशरीरं लिङ्गाख्य-मुच्यते) ।

अथ स्थूलसृष्टिरुच्यते । तमोगुणप्रधानानि पञ्चभूतानि पञ्चीकृतानि आकाशादीनि पञ्चापि भूतानि प्रत्येकं द्विधा विभज्यैकैकमर्धं चतर्धा विभज्य स्वार्धभागं विहायेतरार्धभागेषु संयोजनं पञ्चीकरणम् । एवं कृते

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पश्चापि पञ्चीकृतानि भवन्ति । एभ्यः पञ्चीकृतेभ्यो ब्रह्माण्डं, तदन्तश्चतुर्दशभुवनानि, तेषु चोद्भिज्जस्वेदजाण्डजजरायुज[भेदात्] चतुर्विधस्थूलशरीराणि अन्नादिभोग्यवस्तूनि च जातानि । एतस्मिँन्स्थूलशरीरे जीवेश्वरयोरवस्थानं जाग्रदवस्था । इदं स्थूलमेवान्नमयकोशः । एवं स्थूलसृष्टिप्रकारः ।

इदं कारणसूक्ष्मस्थूलशरीरत्रितयं च प्रत्येकं व्यष्टिसमष्टिभेदेन द्विविधम् । [यथा] वनं ग्राम इत्यादिः समष्टिः । वृक्षो गृहमित्यादिर्व्यष्टिः । एवं सर्वशरीरं समष्टिः । एकशरीरं व्यष्टिः । तत्र समष्ट्युपाधिक ईश्वरः । व्यष्ट्युपाधिको जीवः ।

तत्रापि कारणसमश्ष्टच्येवरः । कारणव्यष्ट्या प्राज्ञः ।

सूक्ष्मसमष्ट्या हिरण्यगर्भः । सूक्ष्मव्यष्ट्या तैजसः ।

स्तूलसमष्ट्या वैश्वानरः । स्थूलव्यष्ट्या विश्वः ।

इति जीवेश्वरयोरवान्तरभेदः ।

अयमेवेश्वरः सत्वरजस्तमोगुणैरुपाधिभिर्ब्रह्मविष्णुरुद्ररूपेण सृष्टिस्थितिसंहारान् करोति । ब्रह्मणो विराड्रूपेऽन्तर्भावः । विष्णोर्हिरण्यगर्भे(चा)ऽन्तर्भावः । रुद्रस्येश्वरेऽन्तर्भावः । एवं प्रपञ्चोत्पत्तिः । अयमेयाध्यारोपः । इदं विक्षेपशक्तिकार्यम् ।

अथावरणशक्तिकार्यमुच्यते—ईश्वरमात्मज्ञानिनं च विहायान्येषां सर्वेषां जीवानां पञ्चकोशानामात्मनश्चाभेदमावरणशक्तिरन्धकाररूपावृणोति । आवरणं च द्विविधम् । असत्वावरणमभानावरणं चेति । वस्तु नास्तीति व्यवहारकारणमसत्वावरणम् । वस्तु न भातीति व्यवहारकारणमभानावरणम् । आवरणशक्तिकार्यमेव संसारवृक्षस्य मूलं, न विक्षेपशक्तिकार्यम् । एतन्मोक्षसिद्धेरपि हेतुः ।

द्विविधमप्यावरणं तत्वज्ञानेन विनाश्यम् । तत्वज्ञानं च परोक्षज्ञानमपरोक्षज्ञानमिति द्विविधम् । अत्र गुरुमुखाद्वेदान्त (ज्ञान) [श्रवण] जन्यं परोक्षज्ञानम् । इदमेव श्रवणम् । अनेन वस्तु नास्तीत्येवंरूपमसत्वावरणं नश्यति । तदा वस्त्वस्तीति व्यवह्रियते ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

श्रवणेन संशयं मननेनासम्भावनां निदिध्यासनेन विपरीतभावनां [च] निवर्तयित्वा देहात्मज्ञानाद्ब्रह्मात्मज्ञानं (च) जायमानमपरोक्षज्ञानम् । अनेन वस्तु न भातीति व्यवहारहेतुरभानावरणं विनश्यति । एवं परोक्षज्ञानेनापरोक्षज्ञानेन च ब्रह्म नास्ति, न भातीति व्यवहारहेतुरावणद्वयमपि विनश्यति। तदानर्थनिवृत्तिरानन्दावाप्तिश्च भवतः इति सप्तावस्थाः सिद्ध्यन्ति । एवमाकाशवन्निर्मलचैतन्यवस्तुनि मिथ्याभूतप्रपञ्चकल्पनमध्यारोपः ।

अथापवाद उच्यते—कारणव्यतिरेकेण कार्यं नास्तीति बोधेन शुक्तिकायां रजतवद्रज्जौ सर्पवद् ब्रह्मणि प्रपञ्चो नास्तीति निषेधोऽपवादः । या मा सा माया, या न विद्यते साविद्या, इति व्युत्पत्या मायायाः कल्पितत्वं सिद्धम् । एवं यो ब्रह्मव्यतिरेकेण किमपि नास्ति तद्ब्रह्माहमेवेति विचार्य जानाति स एव जीवन्मुक्त इति वेदान्तसिद्धान्तः ।

स्थूलसूक्ष्मादिदेहानामात्मन्यारोप एव च ।
अपवादस्ततोऽप्येषां सम्यगत्र प्रदर्शितः ॥

इति [मायाविवरणे] प्रथमवर्णकं
समाप्तम् ।

अथ द्वितीयवर्णकम्

सर्ववेदान्तशास्त्रेषु ह्यनुब (न्धि) [न्ध] चतुष्टयम् ।
यथा पूर्वोक्तमत्रापि तथैव समुदीर्यते ॥

अथ द्वितीयवर्णकेऽनुबन्धिचतुष्टयमुच्यते । विषयः प्रयोजनं सम्बन्धः अधिकारी चेत्यनुबन्धिचतुष्टयम् । अस्य वेदान्तशास्त्रस्य ब्रह्मैव विषयः। मोक्ष एव प्रयोजनम् । प्रतिपाद्यप्रतिपादकभावो बोध्यबोधकभावो वा सम्बन्धः । साधनचतुष्टयसम्पन्न एवाधिकारी । यथा बृहस्पतिसवे ब्राह्मण एव, राजसूये क्षत्रियः, स्तोमे वैश्य तथा वेदान्तशास्त्रे साधनचतुष्टयसम्पन्न एवाधिकारी ।

साधनचतुष्टयं नाम नित्यानित्यवस्तुविवेकः, इहामुत्रार्थफलभोगाविरागः शमादिषट्कसम्पत्तिः, मुमुक्षुत्वं चेति । ब्रह्मैव नित्यम् जगदनित्यमिति

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

श्रुतिस्मृतिपुराणादिना स्वयमेव जायमानं ज्ञानं नित्यानित्यवस्तुविवेकः। इह स्रक्चन्दनवनितादिविष (य) [यो]भोगः परत्र स्वर्गादिषु रम्भादिस्त्रीविषये भोगश्चो [श्वत्यु] भयमप्यानित्यमिति श्वबान्ताशनमलमूत्रपुरीषादिवत्तत्र वैरस्यमिहामुत्रार्थफलभोगविरागः। शमदमोपरतितितिक्षा[ः]श्रद्धासमाधाना[नि] इति शमादिषङ्कम्। शमो नाम— श्रवणादिव्यतिरिक्तेभ्यो निवृत्यात्मन्येव श्रवणादिविषये मनसः स्थापनम्। दमो नाम—ज्ञानकर्मेन्द्रियनिग्रहः। उपरतिर्नाम—सर्वप्रपञ्चोपरमः सन्यासः, निष्कामकर्मानुष्ठानम्, व्यवहारलोपो वा। तितिक्षा-नाम—प्रारब्ध[ा]गतशीतोष्णादिसहनम्। श्रद्धा नाम—गुरुवेदान्तवाक्येषु विश्वासः। समाधानं नाम—श्रवणाद्यनुकूलविषये मनःसमाधिः! मुमुक्षुत्वं नाम—तत्र स्वगृहे दह्यमाने तत्रस्थदह्यमानपुरुषो यथा कलत्रपुत्रादिकं [त्यक्त्वा] स्वतापोपशमनार्थमेव बहिर्निर्गत्य तापोपशमनं कर्तुमिच्छति, एवं सांसारिकतापोपशमनं सम्पादयितुं त्यक्तसर्वेषणस्य ब्रह्मतादात्म्यभावे तीव्रेच्छा (मुमुक्षा)।

लोके केषांचिन्नित्यानित्यवस्तुविवेके सत्यपि वैराग्यस्यादर्शनादिहामुत्रार्थफलभोगे विरागेणापि भवितव्यमित्युक्तम्। तदुभये सत्यपि केषांचिदृषीश्वराणां कोपतापादिदर्शनाच्छमादिनापि भवितव्यमित्युक्तम्। एतत्त्रितये सत्यपि केषांचिद्भक्तचेश्वरोपासकानां ज्ञानाधिकारादर्शनान्मुमुक्षयापि भवितव्यम् [इति]।

एवंरूपोऽधिकारी उपा[प]हारसमित्पाणिः सन्सद्गुरुपगम्य नमस्कृत्य विश्वासविनयाभ्यां सह हे स्वामिन्, हे भगवन्निति सम्बोध्य जीवः कः, ईश्वरः क इति, जगत्कीदृशम्? एतत्त्रयं कस्मादागतम् कस्माद्गमिष्यतीति प्रश्नं कुर्यात्; 'परीक्ष्य लोकान्कर्मचितान्ब्राह्मणो निर्वेदमायान्नास्त्यकृतः कृतेन। तद्विज्ञानार्थं स गुरुमेवाभिगच्छेत्समित्पाणिः श्रोत्रियं ब्रह्मनिष्ठम्' इत्यादिश्रुतेः। 'तद्विद्धि प्रणिपातेन परिप्रश्नेन सेवये'ति गीतावचनाच्च।

एवं विशेषेण प्रार्थितो गुरुर्दयया सत्वरजस्तमोगुणैर्जीवेश्वरजगतामागमनप्रकारं बोधयित्वात्मस्वरूपमपि करतलामलकवद्बोधयति। अस्याधिकारिणः साधनचतुष्टयं च बहुजन्मार्जितपुण्यपुञ्जपरिपाकवशादीश्वरानुग्रहेण

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

लभ्यामिति वेदितव्यम् । एतत्तत्वज्ञानप्रदायकं गुरुमीश्वरमेव विद्यात् । एवं यो गुरुमुखाज्जीवात्मपरमात्माभेदं विचार्य जानाति स एव मुक्तिं गमिष्यतीति सिद्धम् ।

इति [मायाविवरणे] द्वितीयवर्णकं
समाप्तम् ।

अथ तृतीयवर्णकम्

चेतनाचेतने ये वै श्रुतौ सम्यक् समर्थ्य[र्थि]ते ।
उच्येते श्रुणुतां ते द्वे तृतीये वर्णकेऽधुना ॥

अयं प्रपञ्चः कतिविध इति चेत् - आत्मेत्यनात्मेति च द्विप्रकारः । प्रपञ्चातीतस्यात्मनः कथं प्रपञ्चान्तर्भूतत्वमिति न शङ्कनीयम् । कथमिति चेत् — अस्य प्रपञ्चस्य चेतनाचेतनात्मकत्वादात्मनश्चेतनारूपत्वादात्मानं विना प्रपञ्चस्याभावादात्मनः प्रपञ्चान्तर्भावो वक्तव्य एव । तर्हि चेतनं किमचेतनं किमिति चेत् — जङ्गमं सर्वं चेतनम् । स्थावरं सर्वमचेतनम् । तर्हि चेतनानामचेतनानां च प्रत्येकं बहुप्रकारत्वात्कथं द्विप्रकार एव प्रपञ्च इति चेच्छृणु--आत्मैक(रूप)एव सह कार्यरूपेणानेकरूपोऽभूत् । आत्मा चैकरूप एव । स चानात्मकार्योपाधिभिरनेक जीवा इत्यनेकेश्वरा इति च भाति ।

एकस्येश्वरस्य जीववत्कथमनेकत्वमिति चेत् —पुण्यक्षेत्रेषु ग्रामेषु गृहेषु च शिवविष्णवादिमूर्तिभेदेन स्थितत्वादिति ब्रूमः । मृच्छिलादिरूपाणां तासां मूर्तीनां कथमीश्वरत्वमिति चेत्—उच्यते । सर्वैरपि तासु मूर्तिषु बहुद्रव्यव्ययं कृत्वाभिषेकनैवेद्यादे क्रियमाणत्वात् । येषां शास्त्रविश्वासो नास्ति ते म्लेच्छादयो मूर्तीनां पूजने नोदाहरणीयाः । सर्वत्र श्रद्धावतामेवोदाहरणीयत्वात् ।

किं च हेये मलमूत्रात्मकेऽस्मिन्शरीरे आत्मबुद्धिं कुर्वतां जीवानामत्यन्तशुद्धासु मूर्तिषु ईश्वरबुद्धिकरणे को दोषः ? एवमेकस्या[ना]त्मनः कार्यरूपेणानेकत्वे एकस्यात्मनोऽनात्मकार्योपाधिभिरनेकत्वे च दृष्टान्तः क इति

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

चेच्छृणु। यथा एकैव पृथिवी कार्यरूपेण परिणता सती पर्वतो वृक्ष[क्ष] गोपुरं कुड्यं कुसूलं गृहं मठः पटः शराव इति भेदं गच्छति, यथा[च] आकाश एक एव पृथिव्यादिकार्योपाधिषु प्रविष्ट इव प्रतीयमानोऽयं घटाकाशोऽयं मठाकाश इत्यादिरुपेणानेकधा भाति, तथा मूलप्रकृतिरनात्मा एक एव कार्यशरीर[ादि]रुपेणानेको जातः। तथा[त्मा] स्वयमेकोऽपि तत्तच्छरीरोपाधिभिस्तत्र तत्र प्रविष्ट इव सन् देवो मनुष्यो रामः कृष्णो ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रः पशुपक्षिकृमिकीटा इति बहुधा भाति। अयमवच्छिन्नपक्षे दृष्टान्तः।

प्रतिबिम्बपक्षे तु - समुद्रो नदी तटाकः कूपो घटजलमित्येकमेव जलं यथा बहुधा जातं तथा[ऽना]त्मापि बहुधा जातः। तेषु समुद्रादिषु [यथा] आदित्य एक एव प्रतिबिम्बितः सन् बहुधा जातस्तथैक एवात्मान्तःकरणसहितेषु सर्वेष्वपि प्रतिबिम्बितः सन् अनेको जात इत्युभयत्रापि दृष्टान्तो ज्ञातव्यः। यथा [च] जलधर्माः शीतलचलनादय आदित्यं बिम्बं न स्पृशन्ति तथान्तःकरणधर्माः कर्तृत्वभोक्तृत्वादयोऽपि तत्तदन्तःकरणविशिष्टचिदाभासा [स] एव भान्ति, बिम्बभूतमात्मानं न स्पृशन्ति। तस्माज्जीवात्मैव परमात्मा। परमात्मैव च जीवात्मा। कथमितिचेत्—यथा महाकाश एव घटाकाश एवमिति जानीहि।

ननु जीवात्मनः कल्पितत्वात्कल्पितस्य चासत्यत्वात्कथं तस्य सत्यपरमात्माभेद इति चेत्—पारमार्थिको व्यावहारिकः प्रातिभासिकश्चेति जीवास्त्रिविधः। एते जीवाः सुषुप्तिजाग्रत्स्वप्नाभिमानिनः। यथा जले तरङ्गः कल्पितः, तरङ्गे च फेनः कल्पितः तथा पारमार्थिके व्यावहारिको व्यवहारिके प्रातिभासिकश्च कल्पितः। यथा माधुर्यद्रवशैत्यानि परमार्थतो जलनिष्ठान्येव सन्ति तरङ्गे भान्ति, तद्द्वारा फेनेऽपि भान्ति तद्वत्सच्चिदानन्दाः कूटस्थपारमार्थिकनिष्ठाः सन्तो व्यावहारिके भान्ति [द्वारा च प्रातिभासिके]। यथा फेनस्तरङ्गं विना नास्ति, तरङ्गोऽपि जलं विना नास्ति, जलं तु परमार्थभूतमेव भात्येवं प्रातिभासिको व्यावहारिकं विना नास्ति; व्यावहारिकोऽपि पारमार्थिकं विना नास्ति। तस्माद्यथा परमार्थतो घटाकाशो महाकाश एव एवं पारमार्थिकः कूटस्थपरमात्मैवेति सिद्धान्तः।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स एव "नेति नेति" इति वाक्येन देहादिपञ्चकोशेभ्यः पारमार्थिककूटस्थं पृथक्कृत्य तं पारमार्थिकं कूटस्थमहमिति जानन्नहं ब्रह्मास्मीति श्रुतिविचारेण युक्तिभिर्दृढनिश्चयेन च साक्षात्कृत्य तिष्ठति। स एव परिपूर्णः ब्रह्मस्वरूपः। तमेव पुण्यपापकर्माणि न स्पृशन्तीति सर्वा अप्युपनिषदः एकतात्पर्येण घुष्यन्ति।

आत्मानात्मविवेकेन पुंसः संसारनिहृतिः।
तद्विना जन्मकोट्यापि बन्धच्छेदो न सिद्ध्यति॥

इति मायाविवरणे प्रपञ्चविमर्शनं नाम
तृतीयं वर्णकं
समाप्तम्।

अथ चतुर्थं वर्णकम्

जनौ यद्दुःखमन्त्ये[न्ते] तत्किंस्वरूपमुतास्य तत्।
सम्यगागन्तुकं वेति मया बुद्ध्या विचार्यते॥

इदानीमस्य जीवस्य यद्दुःखं च जन्म च कर्म च रागद्वेषादि चाभिमानश्चाविवेकश्चाज्ञानं चेति एतेषु पूर्वं पूर्वं प्रत्युत्तरोत्तरं हेतुः। तत्र दुःखादिचतुष्टयं चतुर्थे वर्णके विचार्यते।

जीवात्मनो दुःखं स्वाभाविकं वागन्तुकं वेति चेदागन्तुकमिति ज्ञेयम्। स्वाभाविकं चेदनेकदोषाः सन्ति। तत्कथमिति चेत्—अस्य जीवस्य दुःखं स्वाभाविकं चेद्दुःखनिवृत्तिः कदापि न स्यात्। सुखमपि कस्यापि न स्यात्। दुःखनिवृत्यै सुखप्राप्त्यै च कर्म मास्तु। सत्कर्मयोगध्यानोपासनेषु कस्यापि प्रयत्नो मास्तु। वेदशास्त्रपुराणानि च व्यर्थानीति जानीहि। [तर्हि] दुःखं स्वाभाविकमस्तु, तन्निवृत्यै प्रयत्नं करोत्विति चेत्कदाचिदपि एतन्न सम्भवति। स्वाभाविकस्य स्वरूपत्वात्। स्वस्वरूपनाशार्थं को वा प्रयत्न कुर्यात्। स्वरूपनाशे सति कः पुरुषार्थभाक्स्यात्। स्वाभाविकमेव स्वरूपं कथमिति चेत्—गुडस्य मधुरगुणः स्वभावः। तस्य मधुरगुणस्य नाशे भवितव्ये

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

गुडस्यैव नाशो भवेत्। तथा जीवात्मनो दुःखं स्वाभाविकं चेद्दुःखनाशे भवितव्ये आत्मस्वरूपनाश एव स्यात्। [नश्यत्वात्मापीति चेद्] आत्मनो नाशो नास्ति। अविनाशीति नित्य इति च 'अविनाशी वारेऽयमात्मा', 'आकाशवत्सर्वगतश्च नित्यः', 'न जायते म्रियते वा विपश्चिन्नायं कुतश्चिन्न बभूव कश्चित्। अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो न हन्यते हन्यमाने शरीरे' इत्यादिश्रुतयो वदन्ति। तस्मादात्मनो दुःखं स्वाभाविकं न भवति। आगन्तुकमेव।

स्वाभाविकं नश्यतु स्वरूपं तिष्ठतु इति चेत्—न सम्भवति। नन्वग्नेः स्वाभाविकमुष्णत्वं मणिमन्त्रादिभिर्गच्छति स्वरूपनाशस्तु नास्ति, अन्यच्छैत्यमप्यागच्छति, तथात्मनोऽपि दुःखं स्वाभाविकं भवतु। तदुत्कृष्टकर्मोपासनायोगबलेन गच्छतु। सुखं चागच्छत्विति वदसि चेत्—सा निवृत्तिस्तात्कालिक्येव, नात्यन्तिकी। कथमिति चेत्। कर्मजन्यं सकलमपि तन्नाशे नश्यति। त्वदुक्तदृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोरग्न्यात्मनोरुष्णत्वं दुःखवत्त्वं च मणिमन्त्रादिभिरुत्कृष्टकर्मोपासनयोगैश्च गतमपि तत्कर्मक्षये शैत्यं च सुखं च गच्छेत्। पुनः स्वाभाविकमुष्णत्वं दुःखवत्त्वं चागच्छेत्। एवं सति सर्वजीवानां तात्कालिकमुक्तिं विना पुनर्जन्मरहिता मुक्तिर्न स्यात्। किं च मोक्षस्य जन्यत्वेऽनित्यत्वमपि स्यात्। 'न स पुनरावर्तते' इति मुक्तेर्नित्यत्वप्रतिपादकश्रुतेः, 'अखण्डमानन्दमरूपमद्भुतम्' इति श्रुतेश्च विरोधः स्यात्। [किंच] आत्मनो दुःखस्वभावत्वे सुषुप्त्यवस्थायां तूष्णींभावे योगिनां समाधौ च दुःखमेव प्रतीयात्। तथा न दृश्यते। किं तु त्रयाणामप्युत्थानानन्तरं "एतावत्पर्यन्तमहं सुखमेवासम्" इति सुखमेव स्मर्यते। तस्मादात्मनः सुखमेव स्वाभाविकम्। दुःखमागन्तुकमिति जानीहि। सुखस्वरूपस्याप्यात्मनो दुःखं शरीरपरिग्रहेणागतम्; यत्र यत्र शरीरपरिग्रहस्तत्र तत्र दुःखमिति व्याप्तेः।

ननु लोके राजादीनामपि शरीरपरिग्रहेण दुःखमस्ति वेति चेत्—अस्त्येव; तेषामपि शत्रुवर्द्धनेन राज्यभारेण धनधान्यक्षयेण स्त्रीपुत्रादिमरणेन जरादिना स्वमरणेन च दुःखदर्शनात्। लोके केचित्सुखेन वर्तन्त इति व्यवहारो वृथामोह एव। मोहेनापि [यतो] दुःखस्य

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स एव "नेति नेति" इति वाक्येन देहादिपञ्चकोशेभ्यः पारमार्थिककूटस्थं पृथक्कृत्य तं पारमार्थिकं कूटस्थमहमिति जानन्नहं ब्रह्मास्मीति श्रुतिविचारेण युक्तिभिर्दृढनिश्चयेन च साक्षात्कृत्य तिष्ठति ; स एव परिपूर्णः ब्रह्मस्वरूपः ! तमेव पुण्यपापकर्माणि न स्पृशन्तीति सर्वा अप्युपनिषदः एकतात्पर्येण घुष्यन्ति ।

आत्मानात्मविवेकेन पुंसः संसारनिह्नुतिः ।
तद्विना जन्मकोटचापि बन्धच्छेदो न सिद्धचति ॥

इति मायात्रिवरणे प्रपञ्चविमर्शनं नाम
तृतीयं वर्णकं
समाप्तम् ।

अथ चतुर्थं वर्णकम्

जनौ यद्दुखमन्त्ये[न्ते] तत्किंस्वरूपमुतास्य तत् ।
सम्यगागन्तुकं वेति मया बुद्धचा विचार्यते ॥

इदानीमस्य जीवस्य यद्दुःखं च जन्म च कर्म च रागद्वेषादि चाभिमानश्चाविवेकश्चाज्ञानं चेति एतेषु पूर्वं पूर्वं प्रत्युत्तरोत्तरं हेतुः । तत्र दुःखादिचतुष्टयं चतुर्थे वर्णके विचार्यते ।

जवात्मनो दुःखं स्वाभाविकं वागन्तुकं वेति चेदागन्तुकमिति ज्ञेयम् ' स्वाभाविकं चेदनेकदोषाः सन्ति । तत्कथमिति चेत्——अस्य जीवस्य दुःखं स्वाभाविकं चेद्दुःखनिवृत्तिः कदापि न स्यात् । सुखमपि कस्यापि न स्यात् । दुःखनिवृत्यै सुखप्राप्त्यै च कर्म मास्तु । सत्कर्मयोगध्यानोपासनेषु कस्यापि प्रयत्नो मास्तु । वेदशास्त्रपुराणानि च व्यर्थानीति जानीहि । [तर्हि] दुःखं स्वाभाविकमस्तु, तन्निवृत्यै प्रयत्नं करोत्विति चेत्कदाचिदपि एतन्न सम्भवति ; स्वाभाविकस्य स्वरूपत्वात् । स्वस्वरूपनाशार्थं को वा प्रयत्न कुर्यात् । स्वरूपनाशे सति कः पुरुषार्थभाक्स्यात् । स्वाभाविकमेव स्वरूपं कथमिति चेत्— गुडस्य मधुरगुणः स्वभावः । तस्य मधुरगुणस्य नाशे भवितव्ये

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

गुडस्यैव नाशो भवेत्। तथा जीवात्मनो दुःखं स्वाभाविकं चेद्दुःखनाशे भवितव्ये आत्मस्वरूपनाश एव स्यात्। [नश्यत्वात्मापीति चेद्] आत्मनो नाशो नास्ति। अविनाशीति नित्य इति च 'अविनाशी वारेऽयमात्मा', 'आकाशवत्सर्वगतश्च नित्यः', 'न जायते म्रियते वा विपश्चिन्नायं कुतश्चिन्न बभूव कश्चित्। अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो न हन्यते हन्यमाने शरीरे' इत्यादिश्रुतयो वदन्ति। तस्मादात्मनो दुःखं स्वाभाविकं न भवति। आगन्तुकमेव।

स्वाभाविकं नश्यतु स्वरूपं तिष्ठतु इति चेत्—न सम्भवति। नन्वग्नेः स्वाभाविकमुष्णत्वं मणिमन्त्रादिभिर्गच्छति स्वरूपनाशस्तु नास्ति, अन्यच्छैत्यमप्यागच्छति, तथात्मनोऽपि दुःखं स्वाभाविकं भवतु। तदुत्कृष्टकर्मोपासनायोगबलेन गच्छतु। सुखं चागच्छत्विति वदसि चेत्—सा निवृत्तिस्तत्कालिक्येव, नात्यन्तिकी। कथमिति चेत्। कर्मजन्यं सकलमपि तन्नाशे नश्यति। त्वदुक्तदृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोरग्न्यात्मनोरुष्णत्वं दुःखवत्त्वं च मणिमन्त्रादिभिरुत्कृष्टकर्मोपासनयोगैश्च गतमपि तत्कर्मक्षये शैत्यं च सुखं च गच्छेत्। पुनः स्वाभाविकमुष्णत्वं दुःखवत्त्वं चागच्छेत्। एवं सति सर्वजीवानां तात्कालिकमुक्तिं विना पुनर्जन्मरहिता मुक्तिर्न स्यात्। किं च मोक्षस्य जन्यत्वेऽनित्यत्वमपि स्यात्। 'न स पुनरावर्तत' इति मुक्तेर्नित्यत्वप्रतिपादकश्रुतेः, 'अखण्डमानन्दमरूपमद्भुतम्' इति श्रुतेश्च विरोधः स्यात्। [किंच] आत्मनो दुःखस्वभावत्वे सुषुप्त्यवस्थायां तूष्णींभावे योगिनां समाधौ च दुःखमेव प्रतीयात्। तथा न दृश्यते। किं तु त्रयाणामप्युत्थानानन्तरं "एतावत्पर्यन्तमहं सुखमेवासम्" इति सुखमेव स्मर्यते। तस्मादात्मनः सुखमेव स्वाभाविकम्। दुःखमागन्तुकमिति जानीहि। सुखस्वरूपस्याप्यात्मनो दुःखं शरीरपरिग्रहेणागतम्; यत्र यत्र शरीरपरिग्रहस्तत्र तत्र दुःखमिति व्याप्तेः।

ननु लोके राजादीनामपि शरीरपरिग्रहेण दुःखमस्ति वेति चेत्—अस्त्येव; तेषामपि शत्रुवर्द्धनेन राज्यभारेण धनधान्यक्षयेण स्त्रीपुत्रादिमरणेन जरादिना स्वमरणेन च दुःखदर्शनात्। लोके केचित्सुखेन वर्तन्त इति व्यवहारो वृथामोह एव। मोहेनापि [यतो] दुःखस्य

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सुखत्वव्यवहारः। कथमिति चेत्। भारवाहको बहुयोजनदूरं कार्यार्थं-त्वरया धावन्, सन्ततमपि कृष्यादिकर्मकरणशीलश्चैवमादयः सर्वेऽपि स्वस्वकर्मणो दुःखस्वरूपत्वेऽपि मोहेन तत्तत्कर्म सुखं मत्वा सन्तुष्टा गानं कुर्वन्तः सन्त उत्साहवन्तश्च वर्तन्ते। तस्मान्मोहेन दुःखमेव सुखं भातीति ज्ञातव्यम्।

तर्हि विवेकिनामपि शरीरपरिग्रहाद्दुःखमस्ति वेति चेत्—तेषामपि क्षुत्पिपासादिना, शीतोष्णादिना, व्याधिना, सर्पवृश्चिकव्याघ्रादिना[च] दुःख-मस्त्येव। तर्हि विवेक्यविवेकिनोः को विशेष इति चेत् — तयोर्बाह्यव्यापारेण विशेषाभावेऽपि अन्तर्व्यापारेण विशेषोऽस्ति। यो विवेकी स महात्मा "सकलमपि दुःखमन्तःकरणस्यैव, नात्मनः सच्चिदानन्दस्वरूपस्य आत्मनोऽनृत-जडदुःखस्वरूपान्तःकरणधर्मैरणुमात्रमपि सम्बन्धो नास्ति" इति श्रुतियुक्त्यनु-भवैर्विचार्य ज्ञात्वा तिष्ठति। तथा हि 'असङ्गो ह्ययं पुरुष' इति श्रुतेः [तिः]। निरवयवत्वसत्यत्वादिका युक्तयः। सुषुप्तिमूर्च्छासमाधिषु अनुभवो वेदितव्यः।

योऽविवेकी स दुरात्मा तु आत्मस्वरूपमविचार्य देहादिकमेवात्मान मत्वा अनात्मधर्मानात्मनि, आ[त्मधर्मांश्चानात्मन्या] रोप्यैवमन्योन्याध्यासं कुर्वन्नहं देवोऽहं मनुष्योऽहमान्ध्रोऽहं द्राविडोऽहं कर्णाटकोऽहं महाराष्ट्रोऽहं गूर्जरोऽहं ब्राह्मणोऽहं क्षत्रियोऽहं वैश्योऽहं शूद्रोऽहं ब्रह्मचार्यहं गृहस्थोऽहं वान-प्रस्थोऽहं सन्यास्यहं श्रीवत्सगोत्रोऽहं भारद्वाजगोत्रोऽहं वासिष्ठगोत्र इत्यादिप्रकारेण जाति [देश] वर्णाश्रमा [द्य] भिमानी तिष्ठति। एवं विवेक्यविवेकिनोर्बहुभेदोऽस्ति।

विचार्यमाणे तयोर्बाह्यव्यवहारेणापि न साम्यम्। कथमिति चेत्— विवेकी प्रपञ्चं सर्वं मिथ्येति निश्चित्य प्रारब्धभोगमपि स्वप्नभोगतुल्यमेव पश्यति। अविवेकी तु प्रपञ्चः सत्यः, आत्मनः सुखदुःखानुभवोऽपि सत्य एवेति पश्यति। एवं विवेकिनामपि शरीरपरिग्रहाद्दुःखमस्त्येव।

देवानामपि 'वज्रहस्तः पुरन्दर' इत्यादिना वेदेषु शरीरपरिग्रहस्य दर्शनाद्दुःखमस्त्येव। कथमितिचेत्—अन्योन्यं युध्य [द्ध] तः कोप-शापाभ्यामसुरराक्षसोपद्रवात्पुण्यकर्मफलनाशे सति भाव्यधःपतनभयादपि दुःखमस्त्येव।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

[नन्वेवं] कथं दुःखिनामपि तेषामितरैरुपास्यत्वम्। कथं [च] तत्सुखदातृत्वमिति चेत् — अस्मिन् लोके राजप्रभृतीनां दुःखिनामपि [स्वाश्रितोपास्यत्व] स्वाश्रितपरिपालनादिकं यथा तथेति ज्ञेयम्। 'देवलोके देवा आनन्दरूपास्तिष्ठन्ति' इति श्रुतेः देवा दुःखं सर्वमप्यन्तःकरणधर्मं मत्वात्मानमानन्दरूपं सदानुभवन्त एव तिष्ठन्तीति तात्पर्यम्। तेषामपि दुःखमस्तीति वदन्त्याः 'ता एता देवताः सृष्टा अस्मिन्महत्यर्णवे प्रापतन्' इति श्रुतेश्च देवानामपि शरीरपरिग्रहाद्दुःखमस्त्येवेति तात्पर्यम्। तस्मादेवेह मुक्त्यर्थमेव प्रयत्नः कर्तव्यः।

नन्वशरीरमुक्तेरेव मुक्तित्वं चेन्न। [स] शरीरा आकाशे नक्षत्ररूपेण परिदृश्यमानाः केचन देवा मुक्ता इति मनुष्यैः कथ्यन्ते इति चेच्छृणु। सालोक्यं सारूप्यं सामीप्यं सायुज्यं चेति चतुर्विधा मुक्तिः। चर्या क्रिया योगो ज्ञानमिति चत्वारि साधनानि। भगवत्कैङ्कर्यरूपदासभावश्चर्या। शिवविष्णुपूजाविधिः क्रिया। यमनियमाद्यष्टाङ्गो योगः। जीवपरयोरैक्यसाक्षात्कारो ज्ञानम्।

तत्राद्यास्तिस्रो मुक्तयो मुख्या न भवन्ति, पुनरावृत्तिसद्भावात्। सायुज्यमेव मुख्या मुक्तिः, पुनरावृत्तिवर्जनात्। योगेन सायुज्यमिति शास्त्रं निर्गुणब्रह्मजीवयोरैक्ययोगविषयम्। [स] शरीरमुक्तानामिवाशरीरमुक्तानां कदापि कुत्रचिदपि केनापि कथंचिदपि दर्शनाभावाच्छून्यमेवाशरीरमुक्तिरिति न मन्तव्यम्।

अशरीरमुक्तानां शरीरस्यैव शून्यत्वं, न स्वरूपसुखस्य। स्वरूपसुखं तु सुषुप्तिसुखवदशरीरत्वात्स्वसंवेद्यमेव नान्यसंवेद्यम्। सुषुप्तिर्मुक्तिसमाना चेत्सापि मुक्तिः स्यादिति न वाच्यम्। सुखानुभवमात्रेण साम्येऽपि सुषुप्तावज्ञानं पुनरुत्थानं चास्ति। मुक्तौ [तु] तदुभयमपि नास्ति। ततः सुषुप्तेर्मुक्तित्वं न सम्भवति। अत एव प्रलयस्यापि न मुक्तित्वम्। एवं सुषुप्तिसुखवन्मुक्तिसुखस्यापि स्वानुभवगम्यत्वात्प्रत्यक्षत्वमेव न शून्यत्वम्।

तर्हि सशरीरमुक्तानामिवाशरीरमुक्तानामपि प्रत्यक्षत्वे को भेद इति चेत् — अज्ञाननिवृत्तिः पुनरुत्थानाभावश्च भेद इत्युक्तम्। एवं श्रुतियुक्तिभ्यामशरीरमुक्तेः परमसुखत्वं शरीरपरिग्रहणेन दुःखं चोक्तम्।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

इदानीमनुभवेनापि तदुभयं वदामः। नित्यं सुषुप्तौ शरीरपरिग्रहाभावाद्-दुःखाभावश्च, जाग्रत्स्वप्नयोः शरीरपरिग्रहेण दुःखं च सर्वैरनुभूयते। तस्माद्यत्र यत्र शरीरपरिग्रहस्तत्र तत्र दुःखमिति व्याप्तेरानन्दरूपस्यात्मनः शरीरपरिग्रहादेव दुःखमागच्छति न तु स्वतः।

तस्य शरीरस्य को वा हेतुरिति चेत्---पूर्वकर्मसहितपञ्चीकृतभूतान्येव, न केवलभूतानि। [अतः] तेषां सर्वत्र वर्तमानत्वात्तेभ्यः शरीरं स्यादिति न वक्तव्यम्। ननु शुक्लशोणितरूपेण परिणतानामेव भूतानां शरीरकारणत्वेन विवक्षितत्वात्तादृशान्येव शरीरस्य कारणमिति न वक्तव्यम्; व्यर्थशुक्लशोणितेषु शरीरोत्पत्त्यदर्शनात्। तस्मात्कर्म-सहितान्येव शरीरस्य कारणानि। पञ्चभूतानां देशकालादीनां च सर्व-साधारणत्वात्तत्तत्कर्मवैचित्र्यमेव हेतुः शरीरवैचित्र्ये। यथा मृदादीनां साधारणत्वेऽपि कुलालव्यापारवैचित्र्यमेव घटादिकार्यवैचित्र्ये हेतुः, यथा[च] दृष्टान्ते मृदुपादानकारणं कुलालव्यापारो निमित्तकारणमेवं दार्ष्टान्तिकेऽपि शरीरस्य पञ्चीकृतभूतान्युपादानम्। तत्तत्कर्म निमित्तम्। तस्माद्भोगप्रदकर्मणि सति शरीरपरिग्रहः यथा जाग्रत्स्वप्नयोः। कर्म(णि) [ण्य] सति [न] शरीरम्। यथा च सुषुप्तौ कर्माभावे शरीराभावः।

किं च [यथा] मृदि सत्यामपि कुलालव्यापाराभावे घटोत्पत्त्यभावः, तथा ईश्वरसृष्टपञ्चभूतेषु सत्स्वपि आत्मज्ञानेन कर्मसु नष्टेषु तस्य ज्ञानिनः शरीरं नो(पप)[त्प]द्यते।

ननु कर्मशास्त्रे 'अवश्यमनुभोक्तव्यमिति' 'नाभुक्तं क्षीयते कर्मे'ति च, ज्ञानशास्त्रे 'ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुते तथा' इति, वचनयोः परस्परं विरोधे कथं निर्णयः कर्तव्य इति चेच्छृणु। शास्त्रे [हि] प्रबलवचनं दुर्बलवचनं चास्ति। प्रबलं सिद्धान्तवचनम्। दुर्बलं पूर्वपक्षवचनम्। प्रबलं दुर्बलं निरस्यति। तद्यथा 'अहिंसा परमो धर्म' इति वचनं दुर्बलम्। तद् 'यागे पशुबन्धः कर्तव्य' इति वचनं प्रबलं निरस्यति। एवं 'अवश्यमनुभोक्तव्य' मितिवचनं 'तपसा कल्मषं हन्तीति' प्रबलवचनेन दुर्बलं निरस्यते। तस्मात्सञ्चितेषु

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

कर्मसु बहुषु सत्स्वपि ज्ञानेन तानि नश्यन्त्येव। कर्माभावे जन्माभावः। जन्माभावे दुःखाभावः। दुःखाभावे आनन्दाविर्भावः इत्ययमेव सिद्धान्तः।

सशरीरस्य दुःखित्वव्याप्तिरव्याहता यतः।
अतः शरीरमुक्त्यर्थं यत्नं कुर्यादतन्द्रितः॥
न भूतपञ्चकान्नापि कर्मणः केवलादपि।
उभाभ्यां मिलिताभ्यां तच्छरीरमुपजायते॥
तच्छरीरानवाप्तिश्च ज्ञानादेव न चान्यतः।
अतः सर्वप्रयत्नेन ज्ञानाभ्यासरतो भवेत्॥

इति श्रीमच्छङ्कराचार्यविरचिते मायाविवरणे चतुर्थं वर्णकं समाप्तम्।

अथ पञ्चमं वर्णकम्।

कस्मादात्मनो दुःखम्। शरीरपरिग्रहात्। शरीरं[च] कर्मणेत्युक्तम्। तत्कर्म किं कतिविधमितिचेच्छृणु। कर्म त्रिविधम्। पुण्यं पापं मिश्रं चेति। देवादिशरीरं पुण्यकर्मफलम्। मनुष्यादिशरीरं पुण्यपापमिश्र-कर्मफलम्। तिर्यगादिशरीरं सर्वं पापकर्मफलम्।

एवमुक्तत्रिविधमपि कर्म उत्कृष्टं मध्यमं सामान्यमिति प्रत्येकं त्रिविधम्। एवमुक्तकर्मभेदेन जन्मभेदश्च नानाप्रकारः।

तथाहि हिरण्यगर्भादिशरीरं पुण्योत्कृष्टम्। इन्द्रादिशरीरं पुण्य-मध्यमम्। यक्षराक्षसपिशाचादिशरीरं पुण्यसामान्यम्। परतापकरं कण्टक-वृक्षविषवृक्षव्याघ्रसर्पवृश्चिकोलूकमशकजलूकादिशरीरं सर्वं पापोत्कृष्टम्। पनसाम्रकदलीनारिकेलादिफलपत्रपुष्पविनियोगवद्वृक्षलतादि (च) ग्रामसूकर-महिषगर्दभोष्ट्रादिकं सर्वं शरीरं पापमध्यमम्। अश्वत्थतुलसीबिल्वग-वाश्वादिकं सर्वं पापसामान्यम्।

इह मनुष्यलोके निष्कामकर्मानुष्ठानसाधनचतुष्टयसद्गुरुलाभश्रवणमन-नात्मज्ञानक्रमेण जीवन्मुक्तेर्विदेहमुक्तेश्च योग्यं मनुष्यशरीरं मिश्रकर्मोत्कृष्टम्। स्वाश्रमोचितकर्मणां काम्यकर्मणां चानुष्ठानयोग्यं शरीरं मिश्रकर्ममध्यमम्

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

चण्डालपुल्कसकिरातयवनादिशरीरं मिश्रकर्मसामान्यम्। तस्माद्विवेकिना पुरुषेणैतत्कर्मफलतारतम्यं विचार्य भूमौ मनुष्यजन्मनि मिश्रकर्मोत्कृष्टजन्म यथा सिद्धयेत्तथा [स्व] स्ववर्णाश्रमकर्माणि कृत्वा फलेच्छां विहाये-श्वरार्पणं कृत्वात्मविचारणद्वारा मोक्षप्राप्तावेव प्रयत्नः कर्तव्य इति सिद्धान्तः।

एतत्त्रिविधमपि कर्म केन क्रियत इति चेत्—त्रिविधकरणैरेव क्रियत इति जानीहि। नन्वस्मिल्लोकेऽहं करोम्यहं करोमीति वदतां सर्वेषां अनुभवेनास्मिन्देहे देहाभिमानी सन्नहंशब्दार्थतया य आत्मा वर्तते तस्यात्मनः कर्तृत्वे वक्तव्ये तं विहाय त्रिविधकरणानां भवद्भिः कर्तृत्वं कथमुच्यत इति चेच्छृणु। आत्मा अविकारी निष्क्रियः स्वगतभेदशून्यः। तस्मादात्मनः कर्तृत्वं वक्तुं न शक्यते।

ननु कर्तृत्वं स्वात्मनिष्ठतया भाति। कर्ता चान्यो न दृश्यते। कथमितिचेच्छृणु। आत्मनि प्रतीयमानं कर्तृत्वमध्यासान्न स्वभावत इति जानीहि। स्वाभाविकमिति चेत्, न केनापि वेदान्तविचारं कृत्वा ममेदं कर्तृत्वं परिहरणीयम्। अस्यानपाये संसारबन्धोऽपि नापयास्यतीति व्यर्थः प्रयासः करणीयः।

आत्मनः कर्तृत्वं स्वाभाविकं भवतु। प्रयत्नविशेषेण नश्यत्विति चेन्न। स्वभावस्य स्वस्वरूपत्वात्। किं च स्वरूपनाशार्थं को वा प्रयत्नं कुर्यात्। स्वरूपनाशे सति को वा पुरुषार्थमनुभवेत्। किं चाकर्ता जीवन्मुक्तो न चेत्तदा वेदान्तसम्प्रदायो गुरुः शिष्यश्च न स्युः। किं चात्मा कर्ता साक्षी निष्क्रिय इति प्रतिपादकस्य 'निष्क्रियं निष्फलं शान्तं निरवद्यं निरञ्जनम्'। 'साक्षी चेता केवलो निर्गुणश्च'। इत्यादिश्रुतिवाक्यस्यापि हानिः स्यात्।

सुषुप्तावात्मनि विद्यमानेऽपि कर्तृत्वं न दृश्यते। यदि कर्तृत्वं स्वाभाविकमग्नेरूष्णत्वमिवोपलभ्येत। तथा नोपलभ्यते। तस्मादात्मन कर्तृत्वं न स्वाभाविकम्।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ननु सुषुप्तौ कर्तृत्वानुपलम्भः करणवियोगात्। यथा तक्षादेः कर्तृत्वे विद्यमानेऽपि स्नानभोजनादिसमये तदनुपलम्भस्तद्वद्भवत्विति चेन्न। तूष्णीम्भूतावस्थायां अन्तःकरणसंयोगे विद्यमानेऽपि कर्तृत्वानुपलम्भात्कर्तृत्वं न स्वाभाविकम्। किंत्वाध्यासिकमेव।

अध्यासो नामान्यनिष्ठधर्माणामन्यत्रावभासः। यथा नौनिष्ठगमनस्य तीरस्थवृक्षे वृक्षनिष्ठाचलत्वस्य नावि चाध्यासवशाद्भानम्। एवं त्रिविध-करणनिष्ठकर्तृत्वस्यात्मनि आत्मनिष्ठाकर्तृत्वस्य त्रिविधकरणे च भानमज्ञान-वशादेव। तस्मादात्मनः कर्तृत्वमारोपादिति जानीहि।

ननु जडस्य त्रिविधकरणस्याचेतनत्वादचेतनस्य कथं कर्तृत्वम्। करणत्रयस्यैव कर्तृत्वे तस्य करणान्तरेणापि भवितव्यमिति चेच्छृणु। यथा लोकेऽचेतनस्य वायोर्वृक्षादीनामुन्मूलने तेषां दूरनिरसने च यथा [वा] जलप्रवाहस्याप्यचेतनस्य वृक्षादीनामुन्मूलने तेषां दूरनिरसने च करणं विना कर्तृत्वं दृश्यते तथा त्रिविधकरणस्यापि करणान्तरं विना कर्तृत्वमुपपद्यते।

एवं त्रिविधकरणकृतानि कर्माणि कानीति चेदुच्यते। सविशेषचिन्ता निर्विशेषचिन्ता परलोकचिन्ता भक्तिज्ञानवैराग्यचिन्ता इत्यादिविकाराः सर्वे मनसा क्रियमाणानि कर्माणि मानसपुण्यकर्माणि। विषयचिन्ता परेषामपकारचिन्ता वेदशास्त्रयोरप्रामाण्यचिन्ता धर्माधर्माद्यभावचिन्ता इत्यादि-बुद्धिविकाराः सर्वे मानसपापकर्माणि। सविशेषचिन्ताया निर्विशेषचिन्तायाः पुण्यचिन्ताया अपि विषयचिन्तादिपापचिन्तया मिश्रीकृत्यानुष्ठानं मानसमिश्रकर्म।

वेदाध्ययनं शास्त्रगीतासहस्रनामादिपठनं पञ्चाक्षरादिमन्त्रजपः भगवन्नामसङ्कीर्तनं परोपकारवार्ता सत्यवाक्यं मृदुपूर्वभाषणं च वाचा क्रियमाणं पुण्यकर्म। वेदशास्त्रदेवतादिदूषणमसत्यपिशुनपारुष्यापहासवार्ता चेत्यादि सर्वं वाचिकं पापकर्म। वेदाध्ययनपूजाकालादिपुण्यवार्तासु परनिन्दाया असत्यस्य परिहासस्य लौकिकवार्तायाश्चैवमादिपापानां मिश्रीकृत्यानुष्ठानं वाचिकं मिश्रकर्म।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पुण्यतीर्थस्नानं गुरुदेवतानमस्कारः देवपूजा प्रदक्षिणं सज्जनदर्शनं त्यागः लोकानुग्रहसंचारः एवमादीनि कायेन क्रियमाणानि कर्माणि कायिकं पुण्यकर्म। पराहिंसापरस्त्रीसङ्गचौर्यदुष्टसङ्गादि कायेन क्रियमाणं कायिकं पापकर्म। ब्राह्मणभोजनार्थं ब्राह्मणोपद्रवः, देवालयनिर्माणार्थं परद्रव्यापहारः, प्रपां स्थापयित्वा भृतकस्याप्रदानमेवमादीनि पुण्यानि पापानि च मिश्रीकृत्य कायेनानुष्ठीयमानानि कायिकं मिश्रकर्म। एतानि त्रिविधान्यपि कर्माणि सम्यग्विचारणीयानि।

विचारस्य फलं किमिति चेत्। मुख्यफलमवान्तरफलमितिद्वयमस्ति। कथमितिचेत्। इमानि त्रिविधकर्माणि त्रिविधैरेव करणैः क्रियन्ते। आत्मा त्वयमाकाशवदसङ्गः निरंशः परिपूर्णः चैतन्यस्वरूपः। अतो न कस्यापि कर्मणः कर्ता। अत एव—

यच्चाप्नोति यदादत्ते यच्चात्ति विषयानिह।

यच्चास्य सन्ततो भावस्तेन चात्मेति गीयते॥

इत्युक्त[आ]त्मशब्दार्थः। तस्मान्नैकमपि कर्म चिदाकाशस्वरूपं मां स्पृशतीति ज्ञात्वा संशयं विहाय दृढानुभवेनावस्थानं मुख्यफलम्। ब्रह्मज्ञाने सत्यपि त्रिविधकरणमपि पुण्यकर्मण्येव स्थापयितव्यम्। तदसम्भवे मिश्रकर्मणि वा स्थापयितव्यम्। न कदाचिदपि पाप कर्मणीति ज्ञत्वा तथैवावस्थानमवान्तरफलम्। यथा कदली-पोषकस्य कदलीफलं मुख्यफलम्। तत्पत्रपुष्पादिकमवान्तरफलं तथैव त्रिविधकरणकृतकर्म(ज्ञान)स्यापि पूर्वोक्तफलद्वयमिति ज्ञेयम्।

नन्वम्भसा पद्मपत्रमिव कर्मणा ज्ञानी न लिप्यते। तस्य न कोऽपि विधिर्निषेधो वा। स त्वकर्ता कर्मसाक्षी कृतकृत्य इति सिद्धान्तित-त्वात्तस्य ज्ञानिनः आत्माज्ञानिन इव पुण्यं कर्मैव अनुष्ठेयमिति नियमः कथमिति चेत्सत्यम्। ज्ञानी कृतकृत्य एव। कर्तापि न भवति। न तत्र सन्देहः। तथापि ब्रह्मविद्, ब्रह्मविद्वरः, ब्रह्मविद्वरीयान, ब्रह्मविद्वरिष्ठः इत्येतेषां मध्ये ब्रह्मविद्वरिष्ठ एव विदेहमुक्तः। असौ वरिष्ठ एव वृतिशून्यः। तस्य न विधिर्न निषेधश्च।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अन्येषामपि त्रयाणां ज्ञानमहिम्ना विधिनिषेधाभावेऽपि वृत्तिशून्यत्वाभावाद्व्यवहारित्वाच्च लोकानुग्रहार्थं सदाचार एव स्थातव्यमित्युच्यते। न तु नियम्यते। तस्मात्तत्वज्ञानिना कर्मिणां मध्ये कर्मिवत्कर्मानुष्ठेयम्। जिज्ञासूनां मध्ये तत्कर्म त्यक्त्वा ब्रह्मैव सत्यमन्यत्सर्वमसत्यमिति ज्ञानमेवोपदेष्टव्यम्। अत्र प्रकृतं किमिति चेत्। त्रिविधकरणस्यैव कर्तृत्वं नात्मन इति निश्चितम्।

अथ त्रिविधमपि करणं किं स्वयमेव कर्तृ अन्येन प्रेरितं वेति विचार्यमाणे रागद्वेषादिना प्रेरितमेव कर्तृ न स्वयम्। रागद्वेषादौ सति करणत्रयं प्रवर्तते असति न प्रवर्तत इत्यन्वयव्यतिरेकाभ्यां रागद्वेषादेःकरणप्रवर्तकत्वस्यानुभवसिद्धत्वात्। नन्वहं देवालयं कारयामि तटाकं खानयामि इत्यादिव्यवहारादात्मा कारयिता भवत्विति चेन्न। आत्मनो निर्विकारत्वान्न कुत्रापि कारयितृत्वमुपपद्यते। आत्मनि कारयितृत्वं भाति चेज्जपाकुसुमनिष्ठं लौहित्यं स्फटिक इव रागद्वेषादिनिष्ठं कारयितृत्वमात्मनि भ्रान्त्यारोप्यत इति ज्ञेयम्। स्वाभाविकं चेत्तन्नाशार्थं न कोऽपि प्रयत्नं कुर्यात्। स्वाभाविकस्य स्वरूपत्वात्। कथंचित्तस्य नाशे स्वरूपनाश एव स्यात्।

आत्म(ज्ञानि)नोऽपि कारयितृत्वं यदि स्यादात्मासङ्गो निष्क्रियोऽकारयितेति प्रतिपादिका 'अदृश्यमव्यवहार्यमग्राह्यमलक्षणमचिन्त्यमव्यपदेश्यमेकात्मप्रत्ययसारं प्रपञ्चोपशमं शान्तं शिवमद्वैतं चतुर्थं मन्यन्ते स आत्मा स विज्ञेय' इति श्रुतिर्भज्येत। (कारयितृत्वस्य जन्यत्वे तज्जन्यमुक्तेरपि जन्यत्वं स्यात्) सुषुप्तावपि कारयितृत्वं दृश्येत। तन्नदृश्यते। तस्मादात्मनः कारयितृत्वं न स्वाभाविकम्। किन्त्वागन्तुकमेव।

ननु सुषुप्तौ कारयितृत्वादर्शनमात्रेणात्मनः कारयितृत्वं नास्तीति वक्तुं न शक्यते। यथोपाध्यायकस्याध्यापकत्वं विद्यमानमपि शिष्यवर्गासन्निधौ न दृश्यते तद्वत्सुषुप्तौ करणसंयोगाभावात् विद्यमानमपि कारयितृत्वं न दृश्यते। जाग्रत्स्वप्नयोः करणसंयोगे सति दृश्यते इति वक्तुं शक्यत्वादिति चेत्। तर्हि जाग्रत्युदासिनतूष्णीमवस्थायां करणसंयोगस्य विद्यमानत्वात्कारयितृत्वं दृश्येत। तन्न दृश्यते। तस्मादागन्तुकमेवेति

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वक्तव्यम् । यथान्योन्याध्यासादयोनिष्ठदीर्घह्रस्वत्वादयोऽग्नौ, अग्निनिष्ठलौहित्यौष्ण्यप्रकाशादयोऽयसि च भान्ति तद्वदज्ञानादेव रागद्वेषादिनिष्ठकारयितृत्वमात्मनि आत्मनिष्ठाकारयितृत्वं रागद्वेषादौ च भाति ।

नन्वचेतनस्य रागद्वेषादेः कथं कारयितृत्वम् न घटो घटान्तरं प्रेरयतीति चेत्सत्यम् । तथापि कुत्रचिद्योग्यतावशात् [जडो]जडं प्रेरयति । योग्यताभावात्क्वचिन्न प्रेरयति यथा जडोऽप्यग्निर्गन्धकादिसंयुक्तेङ्गिलादिचूर्णविशेषैः सहितः सन् जडमेव बृहन्नालिकान्त[स्थ]स्थूलपाषाणं प्रेषयित्वा तेन चतुरङ्गसेनां हन्ति ।

किं च प्रेतशरीरं जडमपि स्वज्ञातिक्रियमाणामपरक्रियां प्रति स्वयं कारयितृ भवति । एवमचेतनमपि रागद्वेषादि कारयितृ भवति । तर्ह्यात्मा हृषीकेशः सर्वान्तर्यामीति वदन्त्याः श्रुतेः किं तात्पर्यमिति चेत्, आदित्यवत्सन्निधानमात्रेण सर्वकार्यानुकूलो भवतीति तात्पर्यम् ।

नन्वात्मा सन्निधानमात्रेणापि सर्वप्राणिकर्महेतुर्हि । अत आत्मनोऽपि तत्पुण्यपापतत्फलसम्बन्धोऽपि स्यादिति चेन्न । यथादित्यस्य सन्निधिमात्रेण सकलजनपुण्यपापानुकूलस्यापि तत्पुण्यं च पापं च तत्फलं च न स्यात् तथात्मनोऽपि मन्तव्यम् । अयश्चेष्टापि सन्निधानमात्रेण स्वानुकूलां कान्तशिलां यथा न स्पृशति तथा प्राणिकर्माण्यात्मानमिति च ज्ञेयम् । तस्मादात्मनो निरञ्जनत्वं निर्विकारत्वम् ।

एवमात्मस्वरूपे प्रसिद्धे गुरुणोपदिश्यमानेऽपि प्रतिबन्धत्रयेण न निश्चयो भवति । प्रतिबन्धत्रयं च संशयभावना असंभावना विपरीतभावना चेति । ऋगादिशाखासूपदिश्यमानमुपनयनादिकर्म यथानेकविधं तथा ऋगादिशाखासूपदिश्यमानं आत्मतत्वमपि अनेकप्रकारं वा न वेति संशयः संशयभावना । सा सकलवेदान्ततात्पर्यावधारणरूपश्रवणेन नश्यति ।

एवं सर्वेषां वेदान्तानामद्वैते ब्रह्मण्येव तात्पर्यमिति श्रवणेन प्रमाणविषये संशये नष्टेऽपि इदमद्वैतं कथं सम्भाव्यते सत्यत्वेन प्रतीयमानेषु जीवेश्वरजगत्सु परस्परभिन्नेषु सत्स्विति बुद्धिरसम्भावना । इयं स्वप्नदृष्टान्तादिरूपयुक्त्यात्मकमननेन नश्यति ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

एवं श्रवणे मनने च कृतेऽपि अनाद्यविद्यावासनया सर्वस्यापि यथापूर्वं सत्यत्वप्रतीतिर्विपरीतभावना । सा ब्रह्मैकाकारप्रत्ययप्रवाहरूपनिदिध्यासनेन नश्यति । एवं प्रतिबन्धकत्रयनाशाकरणे यथा सर्वस्य दाहकोप्यग्निर्मणिमन्त्रादिप्रतिबन्धैरेकं तृणमपि दग्धुं न शक्नोति एवं ज्ञानाग्निरपि प्रतिबन्धैः प्रतिबद्धः सन्नज्ञानतत्कार्येषु किंचिदपि दग्धुं न शक्नोति । पूर्वोक्तप्रकारेणास्मिन् प्रतिबन्धत्रयेऽपनीते सति सद्य एवाग्निस्तृणमिवाविद्यां तत्कार्यमपि सर्वं दग्धुं शक्नोति । किं च —

उपक्रमोपसंहारावभ्यासोऽपूर्वता फलम् ।
अर्थवादोपपत्ती च लिङ्गं तात्पर्यनिर्णये ॥

इति वचनेन षड्विधलिङ्गैस्तात्पर्य [निर्णयः] कर्तव्यः । अत्र छान्दोग्यषष्ठाध्याये — 'सदेव सोम्येदमग्र आसीदेकमेवाद्वितीयं' इत्युपक्रम्य 'ऐतदात्म्यमिदं सर्वं तत्सत्यं' इत्यखण्डैकरस एवोपसंहृतः, इत्युपक्रमोपसंहारैकरूप [प्य] मेकं लिङ्गम् ।

तत्त्वमसीति नवकृत्वस्तस्यैवाभ्यासो द्वितीयम् । अखण्डैकरसस्य प्रत्यक्षादिप्रमाणान्तराविषयत्वमपूर्वता तृतीयम् । 'तस्य तावदेव चिरं यावन्न विमोक्ष्येऽथ सम्पत्स्ये' इत्यखण्डैकरसज्ञानस्य प्रारब्धभोगानन्तरं विदेहकैवल्यरूपफलवचनं चतुर्थम् । यथा सोम्यैकेन मृत्पिण्डेनेत्यादिना दृष्टान्तकथनं उपपत्त्याख्यं षष्ठम् । अर्थवादस्तु पञ्चमम् । सृष्टिस्थितिप्रलयप्रवेशसं[नि]यमनतत्त्वंपदार्थ[शोधन]फलप्रतिपादका इति सप्तार्थवादाः ।

तत्र 'तस्माद्वा एतस्मादात्मन आकाशः सम्भूत' इत्याद्याः सृष्ट्याद्यर्थवादरूपाः श्रुतयः आकाशादेः सर्वस्य ब्रह्मण्येवोत्पत्तेस्तास्मिन्नेवावस्थानात् तस्मिन्नेव लयान्मृदुत्पत्तिस्थितिलयात्मकस्य घटादेः मृदभेदवत्कारणब्रह्ममात्रतामवगमयन्त्यो महावाक्यचोक्तं ब्रह्मणोऽद्वितीयत्वं सम्भावयामासुः ।

'तथैतमेव सीमानं विदार्यैतया द्वारा प्रापद्यत,' 'तत्सृष्ट्वा तदेवानुप्राविशत्,' 'अनेन जीवेनात्मनानुप्रविश्य नामरूपे व्याकरवाणी'-त्याद्याः श्रुतयो ब्रह्मण एव जीवरूपेण प्रवेशं ब्रुवन्त्यो बहिः स्थित्वान्तर्गृहे प्रविष्टदेवदत्तवज्जीवब्रह्मणोरभेदं महावाक्यार्थं सम्भावयामासुः ।

तथा 'यः पृथिव्यां तिष्ठन् पृथिव्यामन्तरो यं पृथिवी न वेद यस्य पृथिवी शरीरं यः पृथिवीमन्तरो यमयत्येष त आत्मान्तर्याम्यमृत' इत्यादि-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

नियमनश्रुतिश्चात्यन्ताभेदेन नियम्यनियामका [क] भावानुपपत्तेस्तयोरभेदमेव सम्भावयति ।

तथा 'स वा एष पुरुषोऽन्नरसमयः' । 'यदग्ने रोहितं रूपमि' त्याद्यास्तत्त्वंपदार्थशोधनरूपाः श्रुतयो जीवेश्वरोभयगतविरुद्धधर्मनिरसनद्वारा तयोरैक्यमेव सम्भावयन्ति ।

तथा 'ब्रह्मविदाप्नोति परम्' 'अमृतः समभवदि' त्याद्याश्चाभेदज्ञानस्य निरतिशयफलप्रदर्शनेनाभेदस्य विवक्षितत्वं विज्ञापयन्त्यस्तमेव सम्भावयन्ति ।

इत्थं दृढं सृष्टिस्थितिसंहारप्रवेशसं[नि]यमनतत्त्वम्पदार्थपरिशोधनफलप्रतिपादकैः सप्तविधार्थवादैरनुगृहीतं सज्जीवब्रह्मैक्यरूपमखण्डैकरसमेवावान्तरवाक्यैः सह सहितं सम्प्रतिपादयति । ततोऽखण्डैकरसत्वेनैव महावाक्यार्थो वक्तव्य इति षड्विधलिङ्गैः श्रुतितात्पर्यावधारणं श्रवणमित्युक्तम् ।

इदानीं किं प्रकृतमिति चेत् । मयोक्तप्रकारेण विचार्य रागादिना प्रेरितं तत् त्रिविधकरणं विविधं कर्म करोति । प्रधानिप्रेरितसेनया सम्पादितं जयं राजा अहं जितवानित्यात्मन्यारोपयति यथैवमात्मा रागद्वेषादिनिष्ठं प्रेरकत्वमज्ञानादात्मन्यभिमन्यते ।

एवमात्मनः कर्तृत्वं कारयितृत्वं च नास्तीति यो दृढं निश्चिनोति स एव मुक्तः स एव कृतकृत्यः ।

त्रिविधैरेव करणैः पुण्यं पापं च मिश्रकम् ।
क्रियते न मया कर्मेत्येवं बुद्धिर्विमुच्यते ॥
रागादेरेव निर्वर्त्यं प्रेरकत्वं न मे क्वचित् ।
इति यस्य दृढा बुद्धिः स मुक्तः स च पण्डितः ॥

इति श्रीमच्छङ्करभगवत्पूज्यपादविरचिते
मायाविवरणे
कर्तृत्वकारयितृत्वविमर्शनं
नाम
श्रमं वर्णकं समाप्तम् ।

॥ शम् ॥

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

LINGAṆĀRĀDHYA AND HIS WORKS.

Linganārādhya was till recently very little known to the students of Kannada as an author of some books. Even in the Karṇāṭaka Kavi Carite his name is included in the errata at the end of the third volume (vide page 472), at the instance of Pandit H. Sesha Iyengar. This information is based on the only manuscript available in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, which is a commentary by Linganārādhya on Keśirāja's Śabdamaṇidarpaṇa, a work on Grammar in Kannada. The author does not mention anywhere in his commentary his parentage, his birth place and time. In the concluding portion of the manuscript referred to above the scribe adds "ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ವಿಜಯಾಭ್ಯುದಯ ಶಾಲಿವಾಹನಶಕವರ್ಷಂಗಳು ೧೬೪೬ ನೆಯ ಕ್ರೋಧಿ ಸಂ॥ದ ವೈಶಾಖ ಬ. ೧೦ ರಲ್ಲು ಅಪ್ಪಾಜೈಯನ ಪುತ್ರನಾದ ಚೆಲುವರಾಯನು ಬರೆದ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕಂ ಮಂಗಳಂ." The Śaka year 1646 referred to here corresponds to A.D. 1724 and this may be taken as the upper limit while A.D. 1500 according to the Karṇāṭaka Kavi Carite will be the lower limit. Therefore all that may be said regarding Linganārādhya's date is that he lived somewhere between A.D. 1500 and A.D. 1724.

All the works of Linganārādhya have not come to light and in the works which are available, he does not mention what other works he wrote. His commentary on Śabdamaṇidarpaṇa known as "*Sūtrānvayaratnamāle*" was first published by Pandit H. Sesha Iyengar under the Madras University Kannada Series, one important feature of which is that Linganārādhya refers to another grammarian and refutes his point of view regarding a particular topic. This shows the keen interest with which Kannada grammar was studied in his days. Besides being a grammarian of the Kannada language, Linganārādhya was learned, according to his own statement, also in Sanskrit (vide colophon at the end of his commentary on Nāma Prakaraṇa of Śabdamaṇidarpaṇa). "ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಾಷಾ ವಿಶಾರದ ಶ್ರೀವೀರಶೈವಲಿಂಗಣಾರಾಧ್ಯವಿರಚಿತಮಪ್ಪ ಸೂತ್ರಾನ್ವಯರತ್ನಮಾಲೆ ಯೆನಿಪ . . ."

Sarvasiddhānta Sangraha by Śri Śankarācārya is a well known work in Sanskrit, setting forth briefly the chief tenets of the various systems of Indian Philosophy. This work has been published in this Library with an English translation by Professor M. Rangacharya.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

There is a palm-leaf manuscript copy of this work in this Library with a commentary in Kannada by Linganārādhya. It is written in Nandiṇagari script and is included in the Sanskrit bundle D. No. 17157. At the end of each chapter the following colophon is added by the commentator, "ಇತಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತಸರ್ವದರ್ಶನ ಸಿದ್ಧಾಂತಸಂಗ್ರಹಪ್ರದೀಪೇ ಪದವಾಕ್ಯಪ್ರಮಾಣಪ್ರವೀಣಶ್ರೀವೀರಶೈವಲಿಂಗಣಾರಾಧ್ಯ ಪ್ರಣೀತ ಕರ್ಣಾಟಕಭಾಷಾ ವಿವರಣೇ . . . ." A comparison of this with the colophon found in the Sūtrānvayaratnamāle proves beyond doubt that "Sri Vīraśaiva Linganārādhya" who wrote the commentary on Śabdamaṇidarpaṇa and was learned in Sanskrit ("ಸಂಸ್ಕೃತ-ಕರ್ಣಾಟಕಭಾಷಾವಿಶಾರದ") wrote also the commentary on Sarva-siddhānta Sangraha.

Linganārādhya was a staunch Vīraśaiva; he calls himself as "*Śrī Vīraśaiva Linganārādhya*". He says "ನಮ್ಮ ರುದ್ರನು" while referring to God Śiva; he does not believe in Lord Kriśṇa to be the incarnation of Visṇu and treats him as an ordinary mortal. At the end of the commentary on Sarvasiddhānta Sangraha the scribe Cennananjārya who was an admirer of Lingāṇāradhya's learning says that there existed none in the past nor will exist in future equal to Lingāṇārādhya in respect of learning in Grammar, Logic, Vedānta, Śaiva Agamas, etc.

"ಶಬ್ದೇ ತರ್ಕೇ ಚ ವೇದಾಂತೇ ತಥಾ ಶೈವಾಗಮಾದಿಷು.
ಲಿಂಗಣಾರಾಧ್ಯಸದೃಶೋ ನ ಭೂತೋ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ".

In his exposition of the Mangaḷaśloka, Lingāṇārādhya has exhibited his extensive knowledge of Sanskrit, quoting several Upaniṣadic texts and grammatical sūtras and interpreting them according to Vīraśaiva system. The commentary for the most part gives word for word meaning in Kannada. The Sanskrit text contains some better readings and extra-readings not found in the printed edition, e.g.—

"ಇವ್ರೋತ್ಥಿತಃ" for "ಇವ್ರೋತ್ಥಿತಮ್" in Sloka 7 in Lokāyatika-prakarṇa;

"ಜ್ಞಾನಂ" for "ಜ್ಞಾತುಂ" in Śloka 9 in Ārhatapakṣaprakaraṇa.

After the 14th verse in Ārhatapakṣa Prakaraṇa, the following line is not found in the printed edition.

"ಸದಾ ಕ್ಷಪಣಕಾಚಾರ್ಯಕೃತಮಂತ್ರದುರಾಸದಾಃ".

The meaning of the remaining lines will be incomplete without this line.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

The following extracts from his commentary for the Maṅgaḷa Śloka of Śarvasiddhānta Sangraha will give the reader an idea of Linganārādhya's knowledge of Sanskrit and his ability to comment.

ವಾದಿಭಿರ್ದರ್ಶನೈಃ ಸರ್ವೈರ್ದೃಶ್ಯತೇ ಯಸ್ತ್ವನೇಕವತ್ ।
ವೇದಾಂತವೇದ್ಯಂ ತಂ ರುದ್ರಮೇಕರೂಪಮುಪಾಸ್ಮಹೇ ॥

ಟೀಕಾ॥ ಸರ್ವೈಃ = ಸಮಸ್ತರಾಗಿದ್ದಂಥ, ವಾದಿಭಿಃ = ವಾದಿಗಳಿಂದವೂ, ಸರ್ವೈಃ = ಸಮಸ್ತಗಳಾಗಿದ್ದಂಥ, ದರ್ಶನೈಃ = ದರ್ಶನಗಳಿಂದವೂ ; ವಾದಿಗಳಿಂದ ಎಂದ ಬಳಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಂಗಳಿಂದ ಯೆಂದು ಯೆನ್ನಬೇಡ ಯೆಂದಡೆ ತಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದರ್ಥವಿದ್ದರೂ ವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾದಿಗಳು ಬೇರೊಂದರ್ಥ ನುಡಿವರು. ಅದುಕಾರಣವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಂಗಳಿಂದವೂ ಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು ; ಸರ್ವೈಃ = ಶಾಸ್ತ್ರವಾದಿಗಳಲ್ಲದೆಯಿದ್ದ ಸಮಸ್ತಜನಗಳಿಂದವೂ—ಇಲ್ಲಿ ಜನಶಬ್ದವಿಲ್ಲ. ಜನಗಳಿಂದಯೆಂಬ ಅರ್ಥ ಎತ್ತಣಿಂದ ಬಂದಿತ್ತೆಂದಡೆ ಸರ್ವಾದಿಶಬ್ದಂಗಳು ವಿಶೇಷಣಶಬ್ದಂಗಳಾದ ಕಾರಣವಾಗಿ ಉಚಿತವಾದ ಆವ ವಿಶೇಷ್ಯವನಾದರೂ ಆಕರ್ಷಿಸುವುವು. 'ಸರ್ವೇಷಾಂ ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವನಾಮಾನಿ', ಯೆಂದು ಗುರು ಸಂಜ್ಞೆಗೆ "ಸರ್ವಾದೀನಿ ಸರ್ವನಾಮಾನಿ" ಯೆಂಬ ಸೂತ್ರದ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಯಿದ್ದರೆ "ಟಿ, ಘು. ಭ" ಯೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಲಘು ಸಂಜ್ಞೆಯಂ ಸೂತ್ರಕಾರಂ ಮಾಡುವನು.

ಮಹಿಮ್ನಃ ಪಾರಂ ತೇ ಪರಮವಿದುಷೋ ಯದ್ಯಸದೃಶೀ ।
ಸ್ತುತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಮಪಿ ತದವಸನ್ನಾಸ್ತ್ವಯಿ ಗಿರಃ ।
ಅಥಾವಾಚ್ಯಃ ಸರ್ವಃ ಸ್ವಮತಿಪರಿಣಾಮಾವಧಿ ಗೃಣನ್ ।
ಮಮಾಪ್ಯೇಷ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಹರ ನಿರಪವಾದಃ ಪರಿಕರಃ ॥

ಎಂಬೀ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಃ' ಯೆಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಜನಃ' ಯೆಂಬ ವಿಶೇಷ್ಯಂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟುದು. ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವೈಃ' ಯೆಂದರೆ ಸಮಸ್ತಸ್ಥಾವರಾದಿಗಳಿಂದವೂ ಯೆಂಬರ್ಥವು ಯೇಕಾಗದು ಯೆಂದು ಚೋದಿಸುವ ಆ ಶಾಬ್ದಿಕರಿಗೆ ಉತ್ತರ :—"ಸೃಷ್ಣುಷ್ವೃಶಿಷ್ವಲಷ್ವೃಶಿ ವಹಿಸ್ವಪದ್ವಪ್ರಹೇಷ್ವಾತಂತ್ರೇ". ಎಂಬ ಉಣಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸೃಗತೌ' ಯೆಂಬ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ವನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಹತ್ತಿ ಸರ್ವಶಬ್ದವು ನಿಪಾತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. "ಸರ್ವೇ ಗತ್ಯರ್ಥಾಃ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಾಃ" ಎಂದು ಗತ್ಯರ್ಥಧಾತುಗಳು ಜ್ಞಾನಾರ್ಥವನು ಹೇಳುವವಾದ ಕಾರಣ ಸರ್ವೈಃ ಎಂಬುದರಿಂದ ಚೇತನರುಗಳಿಂದಯೆಂಬುದರ್ಥವು. ಯಃ = ಆವನಾನೊಬ್ಬ ಮಾಯೋಪಶ್ಲಿಷ್ಟನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪನಾದ ರುದ್ರನು ; ಈ ಅರ್ಥವೆತ್ತಣಿಂದ ಬಂದುದೆಂಡಡೆ—"ತ್ಯಜಿತನಿಯಜಿಭ್ಯೋ (ಅದಿ)ಡಿತ್" 'ತ್ಯಜಿ ಹಾನೌ', 'ತನು ವಿಸ್ತಾರೇ', 'ಯಜ ದೇವಪೂಜಾಸಂಗತಿಕರಣದಾನೇಷು'—ಎಂಬ ಧಾತುಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಃ = ಅದಿ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವು, ಭವತಿ = ಆಗುತ್ತಿಹುದು. ಸಚ = ಆ ಅದಿ ಪ್ರತ್ಯಯವು, ಡಿತ್ = ಡಕಾರ ಇತ್ತಾಗಿ ಯುಳ್ಳುದರೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಭವತಿ = ಆಗುತ್ತಿಹುದುಯೆಂದು ಯಜ್ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಅದಿಪ್ರತ್ಯಯವಾಗಿ ಯದ್ ಎಂಬ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ಶಬ್ದಹುಟ್ಟಿತು. ‘ತ್ಯದಾದೀನಾಮಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂ ‘ದ್’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಕಾರಾದೇಶ-ವಾಯಿತು. ‘ಅತೋ ಗುಣೇ’ ಎಂದು ಪರರೂಪವಾಯಿತು. ‘ಸು’ ಯೆಂಬ ಪ್ರಥಮೈಕ-ವಚನವು ಬರಲಾಗಿ ‘ಯಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಹುಟ್ಟಿತು. ‘ಮಾಯಯಾಯುಜ್ಯತೇ ಉಪಶ್ಲಿಷ್ಯತೇ ಇತಿ ಯಃ’, ‘ಸಂಗತ್ರಿಕರಣಂ ಉಪಶ್ಲೇಷಃ’ ಎಂದು ಕಾಶಿಕಾವೃತ್ತ್ಯಾದಿ-ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪದಂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟುದು. ಯಜಿಧಾತುವಿಂಗೆ ಸಂಗತಿಕರಣವೂ ಅರ್ಥ; ದೇವಪೂಜೆಯೂ ಅರ್ಥವಾಗಿ ಯಃ = ಆವನಾನೊಬ್ಬ ಪೂಜ್ಯನಾದ ರುದ್ರನು, ಇಜ್ಯತೇ = ಪೂಜ್ಯತೇ ಇತಿ ಯೆಂದಾದರೂ ಯಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ‘ಶ್ಯಜಿತನಿಯತಿಭ್ಯೋ (ಅದಿ)ಡಿತ್’ ಎಂದು ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಠ ಉಂಟು, ಹಾಗಾದರೂ ‘ಸೋಽಕಾಮಯತ ಬಹುಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂ ಇಚ್ಛತಿ, ಜಾನಾತಿ, ಪ್ರಯತತೇ ಎಂದು ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕ-ವಾಗಿ, ಪ್ರಯತ್ನವಾನ್ ಆದ ರುದ್ರನೆಂಬುದರ್ಥ—ಆವನಾನೊಬ್ಬ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪನಾದ ರುದ್ರನು ಮಾಯೋಪಾಧಿಕನಾಗಿ ಈಶ್ವರ, ಜೀವ, ಜಗದ್ರೂಪನಾಗಿ, ಅನೇಕವತ್ = ಹಲವೈಕ್ಯೆ ?, ಎಂಬ ಹಾಂಗೆ, ದೃಶ್ಯತೇ = ಕಾಣಲ್ಪಡುತಿದ್ದಾನು. ಈ ಅರ್ಥವು ಸ್ವಾತ್ಮ-ಯೋಗಪ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

> ಸದಸದಿತರರೂಪಾತ್ ಸ್ವಾತ್ಮಮೋಹಾದನಾದೇಃ ।
> ಯದಭಿದಮಪಿ ಜೀವೇಶಾದಭೇದೈರ್ವಿಭಾತಿ ॥
> ಶ್ರುತಿಗುರುಕೃತಬೋಧಾತ್ ಮೋಹನಾಶೇ ತದೇಕಂ ।
> ಸ್ಫುರತಿ ಮಮ ನಿಜಂ ಸ ಸ್ವಾತ್ಮಯೋಗಪ್ರದೀಪಃ ॥

ಸದಸದಿತರಯೋಗಾತ್ = ಸತ್ತು, ಅಸತ್ತು, ಸದಸತ್ತುಗಳಿಂದ ಬೇರಾದ ಸ್ವರೂಪ ಉಳ್ಳಂಥಾ, ಅನಾದೇಃ = ಆದಿ ಇಲ್ಲದೆಯಿದ್ದಂಥ, ಸ್ವಾತ್ಮ ಮೋಹಾತ್ = ತನ್ನ ಸತ್ಯಾದಿ-ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯಿದ್ದಂಥಾ ಮಾಯೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಯತ್ = ಆವುದಾನೊಂದು ಬ್ರಹ್ಮವು, ಅಭಿದಮಪಿ=ಭೇದವಿಲ್ಲದಂಥದ್ದಾದರೂ ; ಜೀವೇಶಾದಿಭೇದೈಃ = ಜೀವೇಶ್ವರ, ಆದಿಶಬ್ದದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಎಂಬ ಭೇದಂಗಳಿಂದ, ವಿಭಾತಿ = ತೋರುತ್ತಿದ್ದೀತು ; ಶ್ರುತಿಗುರುಕೃತ ಬೋಧಾತ್ = ವೇದ ಗುರುಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಞಾನದ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಮೋಹನಾಶೇ = ಆ ಮಾಯೆ ಕೆಡಲಾಗಿ, ಮಮ = ನನ್ನ, ನಿಜಂ = ಸತ್ಯವಾಗಿದ್ದಂಥ, ಏಕಂ = ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿದ್ದಂಥ, ತತ್ = ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವು, ಸ್ಫುರತಿ—ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದೀತು. ಸಃ = ಆ ಪ್ರಕಾಶವು, ಸ್ವಾತ್ಮಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಃ—ಸ್ವ = ಜೀವಾತ್ಮನಾದ ತನ್ನ, ಆತ್ಮ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಯೋಗ = ಐಕ್ಯಕ್ಕೆ, ಪ್ರದೀಪಃ—ದೀವಿಗೆಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಯೆಂಬುದು ಅರ್ಥ. ‘ತು’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅವಧಾರಣೆ ಅರ್ಥವು. ಯಸ್ತು = ಆವನಾನೊಬ್ಬ ರುದ್ರನೇ, ಅನೇಕವತ್ = ಹಲವೇಕ್ಯೆ ಎಂಬ ಹಾಂಗೆ, ದೃಶ್ಯತೇ = ಕಾಣಲ್ಪಡುತಿದ್ದಾನು, ಯೆಂಬುದರ್ಥ. ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ವೈಷ್ಣವರು ಕೃಷ್ಣನೆಂದು, ‘ತಂ ಕೃಷ್ಣಮೇಕರೂಪನುಪಾಸ್ಮಹೇ’ ಎಂದು ಪಾಠವನು ಬರೆದುಕೊಂಡಿಹರು. ಅದು ಅಯುಕ್ತ. ಕೃಷ್ಣನು ಜೀವನು, ಜನನ ಮರಣ ಉಂಟಾದ ಕಾರಣವಾಗಿ ವಸುದೇವದೇವನಲ್ಲಿ “ದೇವಕೀನಂದನಃ ಶೌರಿಃ ಎಂದು, ವಸುದೇವೋಽಸ್ಯ ಜನಕಃ” ಎಂದು ಅಮರಸಿಂಹ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಿಘಂಟು-ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ನಮ್ಮ ರುದ್ರನ ತಾಯಿ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ಆವ ನಿಘಂಟುವಿ-ನಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲ್ಲ. ರುದ್ರನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಗನಾಗಿ ಅತ್ತನಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ರುದ್ರನಾದನೆಂದು

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ಹೇಳುವರು. ಅದು ಅಬದ್ಧ, 'ರೋದೇರ್ಣಿಲುಕ್ಚ' ಎಂದು ರೋದಯತಿ ಯೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ರಕ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ; 'ರೋದತೀತಿ' ಎಂದು ರಕ್ ಪ್ರತ್ಯಯವಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನ ತಪಸ್ಸಿಂ ಮೆಚ್ಚಿ ಆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವ ತೋರಿದನೆಂದು ಆದಿತ್ಯಪುರಾಣದ ಕಥೆ, ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮ-ದಲ್ಲಿ ರುದ್ರ, ಶಿವ, ಶಂಕರ, ಮಹಾದೇವ, ಯೆಂಬಿವು ಮೊದಲಾದ ನಾಮಂಗಳು ರೂಢಿಯಿಂ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವವು. ವಿಷ್ಣ್ವಾದಿನಾಮಂಗಳು ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವವು. ವಿಷ್ಲೃ—ವ್ಯಾಪ್ತೌ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಾದ ರುದ್ರಂಗೆ ವಿಷ್ಣುಶಬ್ದವು ಎಲ್ಲ ವೇದಂಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಷ್ಣ್ವಾದಿನಾಮಂಗಳದ್ದಾವು. ಆ ನಾಮಂಗಳು ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪನಾದ ರುದ್ರನೆಂದರಿವುದು. ರುದ್ರನು ಪರಬ್ರಹ್ಮವಾದ ಪರಿ ಹೇಂಗೆ ಯೆಂದರೆ "ಏಕಏವ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥೇ" ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯುಂಟಾದ ಕಾರಣವಾಗಿ ಸರ್ವಜೀವಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮವಾದ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ತೋರಿತು, ತೋರಿದರೆ ಕೃಷ್ಣನು ರುದ್ರನಿಂದ ಅನ್ಯನಲ್ಲಯೆಂದರೆ ಆ ರುದ್ರನು ಸತ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿದುದಿಲ್ಲ. ಆ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಜನನಾದಿ ಷಡ್ಭಾವವಿಕಾರಂಗಳಿಲ್ಲ, ನಿರ್ವಿಕಾರಂ ನಿರಂಜನಂ, ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯುಂಟಾದ ಕಾರಣವಾಗಿ, ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನೊರೆ, ತೆರೆ, ತುಂತುರು ಮೊದಲಾದುವು ತೋರುವುವು, ತುಂತುರುನಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರತೋರದು, ಹಾಂಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಾದ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಸರ್ವವೂ ತೋರದು. ವೇದಾಂತವೇದ್ಯಂ — ವೇದಾಂತ = ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯಂಗಳಿಂದ, ವೇದ್ಯಂ = ಅರಿಯಲು ತಕ್ಕಂಥ, ಏಕರೂಪಂ = ಅದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳಂಥ, ತಂ ರುದ್ರಂ ಉಪಾಸ್ಮಹೇ = ಆ ರುದ್ರನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವು, 'ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ "ವಿವಾದಪದಂ ಮಿಥ್ಯಾ, ದೃಶ್ಯತ್ವಾತ್, ಯದಿತ್ಥಂ ತತ್ತಥಾ ಯಥೋಭಯವಾದ್ಯವಿವಾದಪದಂ," ಎಂಬನುಮಾನಂ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು—ವಿವಾದಪದಂ—ವಿವಾದ = ವಿವಾದಕ್ಕೆ, ಪದಂ = ಆಸ್ಪದವಾದ ಅನೇಕಾಕಾರವಾದ ಜಗತ್ತು, ಮಿಥ್ಯಾ = ಹುಸಿ, ದೃಶ್ಯತ್ವಾತ್ = ಕಾಣಲು ತಕ್ಕುದಾದ ಕಾರಣವಾಗಿ ; ಯದಿತ್ಥಂ ತತ್ತಥಾ ಯಥೋಭಯವಾದ್ಯ-ವಿವಾದಪದಂ—ಯತ್ = ಆವುದಾನೊಂದು, ಇತ್ಥಂ = ಈ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ದೃಶ್ಯವಾಗಿದ್ದುದು, ತತ್ = ಅದು, ತಥಾ = ಹಾಂಗೆ ಹುಸಿ ; ಯಥಾ = ಹೇಂಗೆ, ಉಭಯ-ವಾದ್ಯವಿವಾದಪದಂ—ಉಭಯವಾದಿ = ವಾದಿ ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳೆಂಬ ಉಭಯವಾದಿಗಳಿಗೆ, ಅವಿವಾದಪದಂ—ಅವಿವಾದ = ವಿವಾದವಿಲ್ಲದಿಹುದಕ್ಕೆ, ಪದಂ = ನೆಲೆವನೆಯಾಗಿದ್ದುದು. ವೇದಾಂತವಾದಿಗಳು ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸಕರಾದ ಕಾರಣ ಆವರಿಂ ಮೂರವಯವಂಗಳುಳ್ಳ ಅನುಮಾನವು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು, "ತ್ರೀನುದಾಹರಣಾಂತಾನ್ ವಾ ಯದ್ವೋದಾಹರಣಾದಿಕಾನ್ । ಮೀಮಾಂಸಕಾ" ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್, ಉದಾಹರಣಾಂತಾನ್ = ಉದಾಹರಣವು ಕಡೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳಂಥ, ತ್ರೀನ್ ಅವಯವಾನ್ವಾ = ಮೂರು ಅವಯವಂಗಳನಾದರೂ—ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ಹೇತು, ಉದಾಹರಣಂಗಳ ಎಂಬುದರ್ಥ, ಉದಾಹರಣಾದಿಕಾನ್ = ಉದಾಹರಣವು ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳಂಥ, ತ್ರೀನ್ ಅವಯವಾನ್ವಾ = ಮೂರವಯವಂಗಳನಾದರೂ—ಉದಾಹರಣ, ಉಪನಯ, ನಿಗಮನಂಗಳನೆಂಬುವರ್ಥ, ಮೀಮಾಂಸಕಾಃ = ಮೀಮಾಂಸಕರುಗಳು, ಆಹುಃ = ಹೇಳುತ್ತಿಹರುಯೆಂದು, ಉಕ್ತತ್ವಾತ್ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟುದಾದ ಕಾರಣವಾಗಿ, 'ವೇದಾಂತವೇದ್ಯಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಂ ದೃಶ್ಯನಲ್ಲಿ ಎಂಬುದರ್ಥ. ವೇದಾಂತವೇದ್ಯನಾದ ಪಕ್ಷೇ, ಬ್ರಹ್ಮವು ವೇದ್ಯವಾದ ಕಾರಣವಾಗಿ ಮಿಥ್ಯೆ, ಜಡಯೆಂದು ಬಹುದು—ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು, ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ—'ಅವಿದ್ಯಾನಿವರ್ತಕಂ ಪ್ರಮಾಣಂ ; ಎಂದು ವೇದಾಂತವಾದಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಲಕ್ಷಣವು, ಅವಿದ್ಯಾನಿವರ್ತಕಂ = ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ತೊಲಗಿಸುವಂಥದು, ಪ್ರಮಾಣಂ = ಪ್ರಮಾಣವು, "ನಿವರ್ತಕಮವಿದ್ಯಾಯಾ ಇತಿಮಾ ಮಾನ ಲಕ್ಷಣಂ" ಎಂದು ಇಲ್ಲಿಯೆ ವೇದಾಂತಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು. "ತತ್ತ್ವಮಸ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯೋತ್ಥಂ ಅಶೇಷಾಜ್ಞಾನಬಾಧಕಂ", ತತ್ತ್ವಮಸ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯೋತ್ಥಂ = 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಯೆಂಬುದು ಮೊದಲಾದ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಂಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದಂಥ ಜ್ಞಾನವು, ಅಶೇಷಾಜ್ಞಾನ ಭಾಧಕಂ = ವಿಶ್ವಮಾಯಾನಿವರ್ತಕವು ಎಂಬುದರ್ಥ.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮನುಮಾನಾಖ್ಯಂ ಉಪಮಾನಂ ತಥಾಗಮಃ ।
ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿರಭಾವಶ್ಚ ಷಟ್ಪ್ರಮಾಣಾನಿ ತನ್ಮತೇ ॥
ವ್ಯಾವಹಾರಿಕನಾಮಾನಿ ಭವಂತ್ಯೇತಾನಿ ನಾತ್ಮನಿ ।
ಸ್ವಸಂವೇದ್ಯೋಽಪ್ರಮೇಯೋಽಪಿ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ ವಾಙ್ಮನೋಽತಿಗಃ ॥

ಎಂದು ಇಲ್ಲಿಯೆ ವೇದಾಂತಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ-ಪ್ರಮಾಣವು, ಅನುಮಾನಾಖ್ಯಂ = ಅನುಮಾನವೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳಂಥ ಪ್ರಮಾಣವು. ತಥಾ = ಹಾಂಗೆ, ಉಪಮಾನಂ = ಉಪಮಾನವು, ಆಗಮಃ = ಆಗಮವು, ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಶ್ಚ = ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಯು, ಅಭಾವ ಇತಿ = ಅಭಾವವೆಂದು, ತನ್ಮತೇ = ಆ ವೇದಾಂತಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ, ಷಟ್ಪ್ರಮಾಣಾನಿ = ಆರು ಪ್ರಮಾಣಂಗಳು. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕನಾಮಾನಿ = ವ್ಯಾವ-ಹಾರಿಕವಾದ ಹೆಸರುಳ್ಳಂಥ, ಏತಾನಿ = ಈ ಪ್ರಮಾಣಂಗಳು. ಆತ್ಮನಿ = ಆತ್ಮನ ವಿಷಯ-ವಾಗಿ, ನಭವಂತಿ = ಆಗುತ್ತಿರವು. ಸ್ವಸಂವೇದ್ಯಃ = ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶನು, ಅಪ್ರಮೇಯೋಽಪಿ = ಅಪ್ರಮೇಯನಾದರೂ, ವಾಙ್ಮನೋಽತಿಗ ಇತಿ = ವಾಕ್ಕು, ಮನಸ್ಸುಗಳ-ನತಿಕ್ರಮಿಸಿದಾತನೆಂದು, ಲಕ್ಷ್ಯತೇ = ಲಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿಹನು.

"ಯತೋವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ಮನಸಾ ಸಹ"—ಯತಃ=ಆವುದಾನೊಂದು ಬ್ರಹ್ಮದ ದೆಸೆಯಿಂದ, ವಾಚಃ=ವಾಕ್ಕುಗಳು ಮನಸಾ ಸಹ=ಮನಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಕೂಡಿ, ಅಪ್ರಾಪ್ಯ = ಐದದೆ, ನಿವರ್ತಂತೇ=ತಿರುಗುತ್ತಿಹವುಯೆಂದು, ಲಕ್ಷ್ಯತೇ=ಬ್ರಹ್ಮರೂಪನಾದ ರುದ್ರನು ಲಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿಹನು. ವೇದಾಂತ ವೇದ್ಯಂ—ವೇದಾಂತ=ವೇದಾಂತ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ, ವೇದ್ಯಂ=ಲಕ್ಷಿಸಲು ತಕ್ಕಂಥ ಆತನನು ಎಂಬುದರ್ಥವು. "ಏಕ ರೂಪಂ" ಎಂಬ ಪದದಿಂದ "ಏಕ ಏವ ರುದ್ರೋ ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ ತಸ್ಥೇ, ಏಕಮೇವ ನದ್ವಿತೀಯಾಯ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಸ್ವಗತನಾನಾತ್ವ, ಸಜಾತೀಯನಾನಾತ್ವ, ವಿಜಾತೀಯನಾನಾತ್ವಂಗಳು ಖಂಡಿಸಲು ಪಟ್ಟವು. ಸ್ವಗತನಾನಾತ್ವವೆಂದರೆ ಈಶ್ವರನಾನಾತ್ವ ಖಂಡಿಸಲು ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಸಜಾತೀಯನಾನಾತ್ವವೆಂದರೆ ಚೈತನ್ಯಸಜಾತೀಯವಾದ ಜೀವನಾನಾತ್ವವು ಖಂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ವಿಜಾತೀಯ ನಾನಾತ್ವವೆಂದರೆ ಅಚೇತನವಾದ ವಿಜಾತೀಯಜಗನ್ನಾನಾತ್ವವು ಖಂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 'ಏಕಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಈಶ್ವರನಾನಾತ್ವವು ಖಂಡಿಸಲುಪಟ್ಟಿತ್ತು. 'ಏವ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಜೀವನಾನಾತ್ವವು ಖಂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 'ನ ದ್ವಿತೀಯಾಯ' ಎಂಬ ಪದಂಗಳಿಂದ ಜಗನ್ನಾನಾತ್ವ ಖಂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 'ತಂ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಲಿಂಗರೂಪನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ತನ್ಯತೇ ವಿಸ್ತಾರ್ಯತೇಽಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಮಾಯಯಾ ಸ ಸಃ । "ತ್ಯಜಿತನಿಯಜಿಭ್ಯೋ ಅದಿ ಡಿತ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ 'ತನುವಿಸ್ತಾರೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ 'ಅದಿ' ಪ್ರತ್ಯಯಂ ಹತ್ತಲಾಗಿ 'ತದ್' ಎಂದಾಯಿತು ದ್ವಿತೀಯೈಕವಚನವಾಗಿದ್ದಂಥ 'ಅಮ್' ಹತ್ತೆ, "ತದ್+ಅಮ್", 'ತ್ಯದಾದೀನಾಮಃ' ಎಂದು ದಕಾರಕ್ಕೆ ಅಕಾರ; "ಅತೋಗುಣೇ" ಎಂದು ಪರ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ರೂಪತ್ವಂ ; “ ತ್ರ+ಅಮ್ ” ಎಂದು ಇರಲಾಗಿ, “ ಅಮಿ ಪೂರ್ವಃ ” ಎಂದು ಪೂರ್ವರೂಪೈಕಾದೇಶಃ ; ‘ ತ್ರಂ ’ ಎಂದು ರೂಪಸಿದ್ಧಿ. ಈ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಸ್ಕಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ—

ಲೀನಂ ಗಚ್ಛತಿ ಯಸ್ಮಿನ್ ಸಾ ಮಾಯಾ ದುರ್ಘಟಕಾರಿಣೀ ।
ತಲ್ಲಿಂಗಮಿತಿ ಸನ್ಮಾತ್ರಂ ರೂಪ್ಯತೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕೈಃ ॥

“ ಲಿಂಗರೂಪೋ ರುದ್ರ ಏವ ಧ್ಯೇಯಃ ಪೂಜ್ಯೋ ವಂದ್ಯೋ ಜ್ಞೇಯಶ್ಚ ” ಇತಿ ಶ್ರೀ ಕೌರ್ಮಮಹಾಪುರಾಣೇ. ಈಶ್ವರಗೀತಾ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯೇ—“ ಏಷ ದೇವೋ ಮಹಾದೇವಃ ಸದಾ ಸಂಸಾರಭೀರುಭಿಃ । ಧ್ಯೇಯಃ ಪೂಜ್ಯಶ್ಚ ವಂದ್ಯಶ್ಚ ಜ್ಞೇಯೋ ಲಿಂಗೇ ಮಹೇಶ್ವರ ” ಇತಿ. ‘ ರುದ್ರಂ ’ ಎಂಬುದರಿಂದ “ ರೋದೇರ್ಣಿಲುಕ್ಚ ” ಎಂಬ ಉಣಾದಿಸೂತ್ರದಿಂ, ‘ ರೋದಯತಿ ಸರ್ವಮಂತಕಾಲ ’ ಇತಿ. ಅಂತಕಾಲೇ=ಮಹಾಪ್ರಳಯಕಾಲವಾದ ಕಡೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸರ್ವಂ=ಸಮಸ್ತವನ್ನು, ರೋದಯತಿ=ಅಳಿಸುತ್ತಿಹನು, ಇತಿ=ಹೀಂಗೆಂಬ ಅರ್ಥದಿಂದ ಸರ್ವಸಂಹಾರಕನಾಗಿ ತನ್ನೊಳೈಕ್ಯವ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲನೆಂಬುದು ಸೂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ‘ ನೇಹ ನಾನಾಸ್ತಿ ಕಿಂಚನ ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣವು :—

“ ರುದ್ದುಃಖಂ ದುಃಖ ಹೇತುರ್ವಾ ತಂ ದ್ರಾವಯತಿ ನಃ ಪ್ರಭುಃ ।
ರುದ್ರ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ತಸ್ಮಾತ್ಸೋಽಯಂ ಪರಮಕಾರಣಂ ॥ ”

ಎಂದು ಶೈವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯ ವಾಯುವೀಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ‘ ರುತ್ ’ ಎಂದರೆ, ದುಃಖಂ=ದುಃಖವು, ದುಃಖಹೇತುರ್ವಾ—ದುಃಖ=ದುಃಖಕ್ಕೆ, ಹೇತುರ್ವಾ=ಕಾರಣವಾದರೂ ‘ ರುತ್ ’ ಎನಿಸಿಕೊಂಬುದು ; ತತ್ನಃ ದುಃಖಂ=ಆ ನಮ್ಮ ದುಃಖವನ್ನು, ದ್ರಾವಯತಿ=ಓಡಿಸುತಿದ್ದಾನು, ಯಃ=ಆವನೊಬ್ಬನು, ಪ್ರಭುಃ=ಪ್ರಭವನಶೀಲನಾಗಿದ್ದಂಥಾ ಈಶ್ವರನುಂಟು, ಸೋಽಯಂ ಪರಮಕಾರಣಂ=ಆ ಈ ಈಶ್ವರನು, ಯಸ್ಮಾತ್ ಕಾರಣಾತ್=ಆವುದಾನೊಂದು ಕಾರಣವಾಗಿ, ಪರಮಕಾರಣಂ=ಮೂಲಕಾರಣವು, ತಸ್ಮಾತ್=ಅದು ಕಾರಣವಾಗಿ, ರುದ್ರ ಇತಿ=ರುದ್ರನೆಂದು, ಉಚ್ಯತೇ=ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾನು. ಮೂಲಕಾರಣವೆಂಬಲ್ಲಿ “ ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್ ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣವು, ‘ ತರತಿ ಶೋಕಮಾತ್ಮವಿತ್ ’—ಆತ್ಮಾ=ಆತ್ಮ ಸ್ವರೂಪನಾದ ರುದ್ರನು, ವಿತ್=ಬಲ್ಲಂಥಾ ಆತನು, ಶೋಕಂ=ಶೋಕವನ್ನು, ತರತಿ=ದಾಂಟುತ್ತಿಹನು ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನು ಪರಮೋಪದೇಷ್ಟ್ರನಾಗಿ ಹೇಳದ ಕಾರಣವಾಗಿಯೂ, ರುದ್ರಃ=ರುದ್ರನು, ಆತ್ಮವಿತ್ತುಗಳ ದುಃಖವನು, ದುಃಖ ಹೇತುವಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯನು, ದ್ರಾವಯತಿ ಎಂದರೆ ತಾರಯತಿ=ದಾಂಟಿಸುತ್ತಿಹನೆಂಬ ಅರ್ಥದಿಂದ ರುದ್ರನು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳನು ತನ್ನೊಳೈಕ್ಯವ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲನೆಂಬುದು ಅರ್ಥ. ಉಪಾಸ್ಮಹೇ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದದಲ್ಲಿ ಬಹುವಚನವು “ ವಯಂ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಹಾರದಿಂ ಅಸ್ಮದೋ ದ್ವಯೋಶ್ಚ ” ಎಂದು ‘ ವಯಂ ’ ಎಂಬ ಪದದ ಬಹುವಚನವನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಬಂದ ಬಹುವಚನವು. ಸರ್ವಜೀವರುಗಳನು ತಾನೆಂದು ಜೀವೈಕತೆಯು ಹೇಳಲು ಪಟ್ಟುದು. ‘ ಉಪಾಸ್ಮಹೇ ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಉಪಾಸ್ಯೋಪಾಸಕ ಭಾವವರಿದರು. ಆ ರುದ್ರನು ತಾನಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸುತಿದ್ದಾನು ಎಂಬುದರ್ಥ. ‘ ನಾರುದ್ರೋ ರುದ್ರಮರ್ಚಯೇತ್ ’—‘ ಅರುದ್ರಃ=ರುದ್ರನಲ್ಲದಾತನು, ರುದ್ರಂ=ರುದ್ರನನ್ನು, ನಾರ್ಚಯೇತ್=ಅರ್ಚಿಸಬಾರದು ’ ಎಂಬ ಪುರಾಣವಚನದಿಂ ರುದ್ರನೇ ತಾನಾಗಿ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ಧ್ಯಾನಸ್ತೋತ್ರ ಪೂಜೆಗಳ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂಬುದರ್ಥ. "ಏಕರೂಪಮನೇಕವತ್ ದೃಶ್ಯತೇ" ಎಂಬ ಮೂರು ಪದಂಗಳಿಂದ, 'ಏಕಧಾ ಬಹುಧಾ ಚೈವ ದೃಶ್ಯತೇ ಜಲಚಂದ್ರವತ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸೂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಪ್ರಪಂಚಾನೇಕತ್ವವು 'ಸರ್ವೈಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ-ಪ್ರಮಾಣಗಮ್ಯವು. 'ವಾದಿಭಿಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅನುಮಾನಗಮ್ಯವು. 'ದರ್ಶನೈಃ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಆಗಮಪ್ರಮಾಣಗಮ್ಯವು. ರುದ್ರೈಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನನಿವೃತ್ತಿಯಿಂ ಮಾಡಿ ಪ್ರಪಂಚಾನೇಕತ್ವವನು ಅಜ್ಞಾನವಾದ ಮಾಯಾಕಾರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯೆ 'ಭೂಯಶ್ಚಾಂತೇ ವಿಶ್ವಮಾಯಾನಿವೃತ್ತಿಃ' ಎಂಬ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅವಿದ್ಯಾನಿವರ್ತಕತ್ವವು ಪ್ರಮಾಣವಾದುದರಿಂ ವೇದಾಂತವು ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವಾದ ರುದ್ರೈಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ-ವೆಂಬುದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸ್ವಸಂವೇದ್ಯನೆಂಬುದೇ ವೇದಾಂತಿಗಳ ಪರಮರಹಸ್ಯ ದ್ವೈತವಾದಿ-ಗಳ ಕುರಿತು ಅದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತವು ಅ ವಿದ್ಯಾನಿವೃತ್ತಿಯಿಂ ಮಾಡಿ ಅತದ್ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಯಿಂ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಾದ ರುದ್ರನನು ಲಕ್ಷಿಸಿಕೊಡುವುದೆಂಬುದರ್ಥವು ॥ ೧ ॥

V. HANUMANTACHAR.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

EKAŚLOKAḤ OF ŚRĪ ŚAṀKARĀCĀRYA

Regarding the contents of the *EKAŚLOKA* and the conclusions arrived at therein, the following remarks of P. Deussen in his System of the Vedanta (1912 edition) may be borne in mind :—

" The thought that the empirical view of nature is not able to lead us to a final solution of the being of things, meets us not only among the Indians but also in many forms in the philosophy of the west. . . If, therefore, the metaphysicians of ancient and modern times, dissatisfied with empirical knowledge, went on to metaphysics, this step is only to be explained by a more or less clear consciousness that all empirical investigation and knowledge amounts in the end only *to a great deception grounded in the nature of our knowing faculties, to open our eyes to which is the task of metaphysics.**

Thrice, so far as we know, has this knowledge reached conviction among mankind, and each time, as it appears, by a different way, according to conditions of time, national and individual character ; once among the Indians, of which we are to speak, again in Greek philosophy, through Parmenides, and the third time in the modern philosophy through Kant.

What drove the Eleatic sage to proceed beyond the world as " *TOMEON* " to the investigation of " the existent " seems to have been the conception, brought into prominence by his predecessor Xenophanes, of the Unity of Being, that is, the unity of nature (by him called *THEOZ*), the consequence of which Parmenides drew with unparalleled powers of abstraction, turning his back on nature, and for that reason also cutting off his return to nature.

To the same conviction came Kant by quite another way, since with German patience and thoroughness he subjected the cognitive faculties of mankind to a critical analysis, really or nominally only to examine whether these faculties be really the fitting instruments for the investigation of transcendent objects, whereby, however, he arrived at the astonishing discovery that, amongst others, three essential elements of the world, namely, Space, Time and Causality,

* Italics ours.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

are nothing but three forms of perception adhering to the subject, or, if this be expressed in terms of physiology, innate functions of the brain; from this he concluded, with incontestable logic, that the world as it is extended in space and time, and knit together in all its phenomena, great and small, by the causal nexus, in this form exists only for our intellect, and is conditioned by the same; and that consequently the world reveals to us "appearances" only, and not the being of "things in themselves." What the latter are, he holds to be unknowable, regarding only external experience as the source of knowledge, so long as we are restricted to intellectual faculties like ours."

Śrī Śaṁkarācārya, who is believed to be the author of the *Ekaśloka*, is thus referred to by R. W. Frazer, in his "Literary History of India" (1898) :—

"So it came that Sankara Acharya, the greatest revivalist of Aryanism, and the greatest commentator that India has known, arose in the South, and that at a period when he might have been expected—the period round which centres the 'Kurral' and Brahmanic revival, towards the eighth century of our era.

* *This greatest of all great ascetic sages bears a name revered by every learned Hindu, all over the land, where he preached and taught* from his monastery of Badrinath in the south (?) to that of Sringiri in the north(?) from Dvaraka, the city of Krishna, in the west, to Jagannath, once the Buddhist place of worship, now the common ground of assembly for all Hindus, on the coast of Orissa in the east. **All sects claim him as their patron saint. All scholars, Eastern and Western, honour his learning and scholarship.* He seems to have risen as an inspired genius to throw a quick, bright light, like to the momentary after-glow of an Indian sunset before darkness descends over the land, on the fading glories of Aryanism before they sink into the dimness of the drear days of Hinduism. Of his life almost nothing is known. In legendary lore he appears everywhere in India; now persecuting the Buddhists, now vehemently denouncing the sectarian differences whereby Hinduism was being divided against itself, so that it could not abide. Again he appears as the miraculously-born son of a Brahman woman, his father (?) being the dread god, Siva, and as finally departing from the world no one knows how. . . . At most, it may be

* Italics ours.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

held that Sankara was born in Malabar in the eighth century of our era, and that he died at Kedarnath, in the Himalayas, at the early age of thirty-two, after having enriched, in the short course of his life, the literature of India by commentaries on most of its later sacred texts. He is popularly held to have been an incarnation of Siva. The Smarta sect of Brahmans, recognizable by wearing on their foreheads one or three horizontal lines of sandal paste, with a red or black spot in the middle, hold him to have been the founder of their Order. These Smartas look upon Siva as the Unconscious Spirit of the Universe, with which the soul unites to realize its ideals."

S. S. VEDANTACHARI.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

शुभमस्तु ।

* एकश्लोकः
तत्त्वदीपनाख्यव्याख्यासहितः

श्रीमद्गोपालयोगीन्द्रप्रसादादेव केवलम् ।
व्याख्यानमेकश्लोकस्य क्रियते तत्त्वदीपनम् ॥

इह खलु भगवान् सर्वज्ञश्चन्द्रचूडः—

'अष्टवर्षे चतुर्वेदो द्वादशे सर्वशास्त्रवित् ।
षोडशे कृतवान् भाष्यं द्वात्रिंशे मुनिरत्यगात्' ॥

इत्यादिगुणविशिष्टो भगवदभिधानो दुर्वादिदर्वीकरमन्त्रराजः शङ्कराचार्यस्तीर्थ इव त्रिभुवनं पावयन्, सद्वैद्य इव संरक्षन्, चन्द्र इवाप्याययन्, कल्याणचरित्रै रत्नैरिवालङ्कुर्वन्, शश्वद्विश्वं विचचार । तत्र कदाचिद्ग्रामविशेषे कूष्माण्डमिव पाण्डुराङ्गम्, उलूकमिव सूर्यावलोकनाक्षमम्, लज्जया जनावलोकनाक्षमम्, मां त्राहि त्राहीति पुनःपुनः प्रणमन्तं कंचन कुष्ठिनं साधनचतुष्टयसम्पन्नमालोक्य परमकारुणिकत्वेन तावदेनं संसारसङ्कटान्मोचयन् कृतार्थीकुर्यामिति निश्चित्य 'तेषामहं समुद्धर्ता मृत्युसंसारसागरात्' इति प्रतिज्ञापरिपालनार्थं तथा चकार ।

तदुपदेशवचनं हि लोकपरिपालनार्थमेव । अतः '[1] अस्तमित आदित्ये याज्ञवल्क्य चन्द्रमस्यस्तमिते शान्तेऽग्नौ शान्तायां वाचि किंज्योतिरेवायं पुरुष इत्यात्मैवास्य ज्योतिर्भवति' इति '[2] कतम आत्मेति योऽयं विज्ञानमयः प्राणेषु हृद्यन्तर्ज्योतिः पुरुषः' इति च बृहदारण्यकषष्ठनिष्ठं जनकयाज्ञवल्क्यसंवादरूपं ज्योतिर्ब्राह्मणवाक्यार्थं मनसि निधाय प्रश्नोत्तरश्लोकरूपेण निबबन्ध । तत्र प्रश्नोत्तरव्याजेन तद्वाक्येनैव तत्त्वं बोधयितुं तमेव शिष्यं पृच्छति—किं ज्योतिरिति ।

---

* Translation of, and notes on, this, in English, will appear in a later issue, together with the variants, etc.

[1] बृहदारण्यकोप. 4-3-6. [2] बृह. 3-4-7.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

किं ज्योतिस्तव ? भानुमानहनि मे रात्रौ ? प्रदीपादिकं,
स्यादेवं, रविदीपदर्शनविधौ किं ज्योतिराख्याहि मे ! ।
चक्षुस्तस्य निमीलनादिसमये किं ? धीर्धियो दर्शने
किं ? तत्राहमतो भवान् परमकं ज्योतिस्तदस्मि प्रभो ॥

तव किं ज्योतिः ? केन ज्योतिषालोकेनान्धकारनिवृत्तिद्वारा तवेष्ट-दर्शनं भवति ? 'अत्रायं पुरुषः स्वयंज्योतिः' इति श्रुतेरवेद्यत्वे सत्यपरोक्षव्यवहारयोग्यत्वरूपं स्वयंप्रकाशत्वमात्मनो दर्शयितुं 'तमेव भान्तमनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्वमिदं विभाति' इति श्रुतेः, 'अनु-कृतेस्तस्य च' इति न्यायाच्च तदधीनप्रकाशत्वं सूर्यादिज्योतिषां दर्शयितुं च किं ज्योतिरित्याचार्यप्रश्नः । उत्तरमाह भानुमानहनि म इति । भानुःकिरणः तद्वान् । पङ्कजादिवद्योगो रूढिश्च । सूर्यइत्यर्थः । अहनि दिवाकाले मे मम । चक्षुरादिसहकारित्वेन मम घटादि-दर्शने सूर्य एव प्रतीयत इत्यर्थः । रात्रौ किं ज्योतिरिति पृच्छति रात्राविति । उत्तरमाह—प्रदीपादिकमिति । प्रदीप आदिर्यस्य ज्योतिषो विद्युच्चन्द्रतारकादेस्तत् । स्वार्थे कप्रत्ययः । बहुव्रीहिः । यद्वा अल्पार्थे कप्रत्ययः । 'न तद्भासयते सूर्यो न शशाङ्को न पावकः' इति, 'तद्देवा ज्योतिषां ज्योतिरायुर्होपासते' इति च महाप्रकाश-ब्रह्मस्वरूपापेक्षया तुच्छत्वात्प्रदीपादेरल्पत्वमित्याचार्याभिप्रायः । शिष्य प्रीत्यर्थं तदुक्तार्थमनुवदत्याचार्यः "स्यादेवम्" इति । यदुक्तं त्वया तत्तथै-वेत्यर्थः । अनुवादपूर्वकं शिष्यवाक्यचलालनाभावे तस्य खेदः स्यादिति तदर्थमनुवादवचनं "स्यादेवम्" इति । सत्यमाह भवानत्र यथाविज्ञानं प्रदीपादिकं विद्यत इति भावः । ज्योतिरन्तरं पृच्छति—रविदीपदर्शन-विधा किं ज्योतिराख्याहि म इति । रविश्च दीपश्च रविदीपौ तयो दर्शनमवलोकनमेव विधिः, तत्र । विधिरित्यवलोकनमेव प्रतिपाद्यते, नत्वर्थान्तरम् । किं ते ज्योतिरिति मे मह्यमाख्याहि प्रतिपादय । उत्त-रोत्तरज्योतिरन्तरप्रतिपादने कुशलोऽसीत्यर्थः । उत्तरमाह—चक्षुरिति चक्षुर्लोचनम् । उपलक्षणमेतल्लोचनद्वयस्येति द्रष्टव्यम् । ज्योतिरन्तरं

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पृच्छति—तस्य निमीलनादिसमये किमिति । तस्य लोचनद्वयस्य निमीलनम् । आदिशब्देनाच्छादनादि प्रतिपाद्यते । तदा किं ते ज्योतिरिति भावः । उत्तरमाह—धीरिति । धीर्बुद्धिः । तद्दर्शने किं ज्योतिरिति पृच्छति—धियो दर्शने किमिति । धियो बुद्धेर्दर्शनेऽवलोकने तत्परिज्ञाने किं ज्योतिरित्यर्थः । उत्तरमाह—तत्राहमिति । तत्र तत्परिज्ञाने अहम् । 'कामः सङ्कल्पो विचिकित्सा श्रद्धाश्रद्धा धृतिरधृतिर्ह्रीर्धीर्भीरित्येतत्सर्वं मन एव' इति श्रुतेर्बुद्धिवृत्तिकामादिसाक्षी निर्विकारोऽहमेवेत्यर्थः । अन्यथा विकारानुसन्धानं स्वस्य न भवेदिति भावः । तदुक्तम्—

'षड्विकारवतां वेत्ता निर्विकारोऽहमन्यथा ।
तद्विकारानुसन्धानं सर्वथा नावकल्पते' ॥ इति ॥

त्वमेव पूर्वोक्तसूर्यप्रदीपचक्षुर्बुद्ध्यादीनां प्रकाशकोऽसीत्याह—अतो भवान् परमकं ज्योतिरिति । यतः कारणात्सूर्यादिप्रकाशप्रकाशकोऽस्यतः कारणात्त्वमेव परमं ज्योतिः सर्वोत्तरं परमं ज्योतिरित्यर्थः । अत्र ज्योतिःशब्देन नित्यशुद्धबुद्धमुक्तस्वप्रकाशस्वरूपं ज्ञानमेव प्रतिपाद्यते; न तु सूर्यादिप्रकाशवदन्धकारनिवर्तकं वृत्तिप्रकाशवदज्ञाननिवर्तकं वा किंचित् । 'सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म' इति श्रुतेः ।

स्वस्य कृतकृत्यतां स्वप्रकाशात्मत्वेन सम्भावयति—तदस्मि प्रभो इति । हे प्रभो ! हे भगवन् ! त्वदुपदेशेन ब्रह्मभूतोऽहं कृतकृत्योऽस्मि भवामीत्यर्थः । 'त्वं हि नः पिता योऽस्माकमविद्यायाः परं पारं तारयसि' इति श्रुतेः कृतकृत्यतां मम सम्पादयितुस्तवाप्तकामत्वान्निरन्तरं तवाचिन्तनं विना किमपि न पश्यामीत्यर्थः । तदुक्तम्—

'इदंविकल्पैरहमेव वेद्यो मयि स्थितं विश्वमिदं चराचरम् ।
इदं रहस्यं मम येन दर्शितं स चिन्तनीयो गुरुरेव केवलम्' ॥

इति ।

तदस्मि प्रभो इत्यनेन 'अहं ब्रह्मास्मी'ति महावाक्यविचारजन्यः साक्षात्कार एव प्रतिपाद्यते । शरीरत्रयस्य व्यावृत्तिं तत्साक्षिचैतन्यस्यानुवृत्तिं च पश्यतां स्पष्टं साक्षात्कार एव । तद्व्यतिरेकेण साक्षात्कारान्तराभावात् ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

उक्तं च—

'यच्चैतन्यमनुस्यूतं जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिषु ।
तदेव त्वमिदं तच्चामिति नास्त्यधिकं परम्' ॥ इति ॥

'प्रतिबोधविदितं मतममृतत्वं हि विन्दत' इति च श्रुतिः। भाष्यं चात्र—"प्रतिबोधविदितं बोधं बोधं प्रति विदितं सर्वचित्तवृत्तिसाक्षिणमात्मानं जानाति चेदमृतत्वं विन्दते कृतकृत्यो भवेदि'ति ।

'आत्मानं चेद्विजानीयादयमस्मीति पूरुषः ।
किमिच्छन् कस्य कामाय शरीरमनुसंज्वरेत् ' ॥ इति ॥

'एतद्बुध्वा बुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्च भारत' ।
'क्षेत्रक्षेत्रज्ञयो र्ज्ञानं यत्तज्ज्ञानं मतं मम" ॥ इत्यादि च गीतोपनिषदि प्रतिपादितम् । तस्मात् ? 'तद्यथेह कर्मचितो लोकः क्षीयते, एवमेवामुत्र पुण्यचितो लोकः क्षीयते' इति, 'आब्रह्मभुवनाल्लोका पुनरावर्त्तिनोऽर्जुन' इति च कर्मणां परिणामित्वात्, 'आविरिञ्चादमङ्गलम्' इत्यादिना चानित्यत्वदोषदर्शनात् ब्रह्मलोकतृणीकारवचनं विविदिषावत्परं स्यादिति चेन्न । त्रयाणां वैराग्यबोधोपरतीनामवधिवचनसद्भावात् । अन्यथा

'सुप्तिवद्विस्मृतिः सीमा भवेदुपरमस्य हि' इति प्रपञ्चाविरमणपर्यन्तमुपरमाभ्यासप्रतिपादनं न स्यात्, एतादृशोपरमस्य सप्तमभूमिनिष्ठस्य सम्भवात् । तस्मात्प्रारब्धकर्मभोगकालेऽपि स्वानन्दमग्नत्वेनोपस्थितब्रह्मलोकादितृणीकार इति तात्पर्यार्थः (?) । अतः षष्ठसप्तमादिपरं भवति । न चानन्दानुभवाभावे कथं साक्षात्कार इति वाच्यम् । सकृद्वा निरन्तरं वा भाविनः शरीरत्रयसाक्षिज्ञानस्यैव साक्षात्कारत्वेन प्रतिपादितवात् ।

ननु

'देहात्मज्ञानवज्ज्ञानं देहात्मज्ञानबाधकम् ।
आत्मन्येव भवेद्यस्य स नेच्छन्नपि मुच्यते ॥' इत्याचार्योक्तेः कथं शरीरत्रयसाक्षिज्ञानस्य साक्षात्कारत्वमिति चेन्न ; तस्य षष्ठसप्तमभूमिकानिष्ठजीवन्मुक्तिपर्यवसायिज्ञानत्वेन प्रतिपादितत्वात् ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

किं च

'ब्रह्मलोकतृणीकारो वैराग्यस्यावधिर्मतः'

'सुप्तिवद्विस्मृतिः सीमा भवेदुपरमस्य हि' इतिवत् 'देहात्मज्ञानवत् ज्ञानं' इति ज्ञानस्यावधेश्च विद्यारण्यैः प्रतिपादितत्वात्। तस्मादवधिवाक्यात्साक्षात्कार इति न भ्रमितव्यम्।

ननु साधनचतुष्टयसम्पत्तिमध्ये तावदिहामुत्रभोगविरागस्य सिद्धत्वात्तत्र ब्रह्मलोकतृणीकारस्यापि सिद्धत्वात् ज्ञानात्पूर्वमेव सम्पादितस्य वैराग्यस्येदानीं कथं षष्ठसप्तमतारतम्येन भूमिकाभेदेन जीवन्मुक्तितारतम्यफलत्वम्? न च कालान्तरभाविसंशयविपर्यासादिवशादज्ञानं भवेत्तन्निवृत्त्यर्थं इति वाच्यम्, अज्ञानस्यैकत्वात्। अहं ब्रह्मास्मीति ज्ञानेन तस्य नष्टत्वादज्ञानान्तरे वा नष्टाज्ञानस्य पुनरुत्पत्तौ वा प्रमाणाभावात्। तद्विवेकेन वस्तुस्वरूपावधारणं विद्यामाहुः। न ह्येकत्वविज्ञानोन्मथितस्य द्वैतविज्ञानस्य पुनः सम्भवोऽस्ति इति वादिकुञ्जरभञ्जनपञ्चाननाचार्यैरुपपादितत्वादिति चेत्सत्यम्।

'प्रमाणोत्पादिता विद्या प्रमाणं प्रबलं विना।

न नश्यति न वेदान्तात्प्रबलं मानमीक्ष्यते'॥

तथाप्यधीतवेदशास्त्रादिपाठस्य प्रतिदिनं स्वप्नसुषुप्त्योर्विस्मरणे जातेऽपि दिनान्तरे उत्तिष्ठतस्तत्पाठोपलब्धिवदद्वैतात्मज्ञानमपि सुषुप्तिमरणमूर्च्छादौ विस्मृतमपि न नश्यति। न च केषांचित्प्रतिपादनशक्त्यभावात्कथं ब्रह्मानुभव इति वाच्यम्। प्रतिपादनाप्रतिपादनयोः पाण्डित्यापाण्डित्यप्रयुक्तत्वात्। बालकपामरमनुष्यत्वादिवत्प्रमाणपूर्वकं व्यवहारायोग्यत्वात्स्वानुभवमात्रगम्यत्वाच्च।

तस्मादहं ब्रह्मास्मीति नित्यशुद्धबुद्धमुक्तपरमानन्दस्वभावज्ञानादेव कृतकृत्यो भवेदिति शम्

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीगोपालयोगीन्द्रशिष्य-

स्वयंप्रकाशयोगीन्द्रविरचितैकश्लोक-

व्याख्या समाप्ता।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

பூதர விலாசம்.

முகவுரை.

நூல்வகை.

பூதரவிலாஸ மென்னும் இந்நூலானது பாண்டி நாட்டின்கணுள்ள 'எட்டயபுரம்' என்னு மிடத்தைச் சார்ந்த 'இளசை' யெனப்படும் நகரத்தி லரசு செலுத்திவந்த 'வேங்கடேசுவரனெட்டன்' என வழங்கப் பெறு நின்ற மன்னனொருவனைப் பாட்டுடைத் தலைவனுய்க் கொண்டு அகப்பொருளை விளக்கும் பிரபந்த வகைகளுளொன்று யமைக்கப் பெற்றுளது. அதாவது அம்மன்னனொருகால் வேழமேறி வீதியிற்பவனி வர அதுகண்ட நங்கை யொருத்தி அவன்பால் மையற்கொண்டு ஊடலுற்றதானவிச் செய்தியினை யுணர்த்தும் வாயிலாக அம்மன்னவனது அருமை பெருமைகளை எடுத்துக் கூறும் வகையினில் இது வமைந்துள்ளது.

நூல் பெயர்.

(1) பூதரனுன (அரசனுன) வொருவனது விலாஸங்களை (பெருமை முதலியனவற்றை) எடுத்துக் கூறுதல் பற்றி இந்நூலுக்குப் 'பூதரவிலாஸம்' எனப் பெயரிடப்பட்டது போலும்,

(2) பூதரத்தினிடம் (ஓர் மலையினிடம்) தலைவி தனது பிரிவாற்றுமையைக் கூறும் வாயிலாகத் தலைவனது விலாஸங்களை எடுத்துக் கூறு மாறு இது அமைக்கப் பெற்றிருப்பதாலும் இப் பெயரிடப்பட்ட தெனவுங் கொள்ளலும் தகும்.

நூல் பெருமை.

சொற் பொருட் சுவைகளுடன் சிலேடைக் கவிகளும் பல விதுனுள் காணக் கிடக்கின்றன. மயில், மேகம், குயில், கிளி, தென்றல், தோழி, பரி, நெஞ்சம், வண்டு போன்றவைகளைத் தலைவனிடத்துத் தூதுவராக அனுப்பாத தன் காரணங்களும்இதனுள் அழகாகக் கூறப்பட்டுள்ளன. தலைவனை, முருகன், திருமால், குபேரன்,இராமன், விசையன் போன்றவர்களாய் உருவகப் படுத்திக் கூறுமிடங்களு முள. கழுகுமலையிற் கோயிற் கொண்டுள்ள முருகக் கடவுளினது சன்னிதியிற் கவிஞர் பலரின் நடுவே யொரு கந்தஷஷ்டியுற்சவத்தில் இந்நூல் அரங்கேற்றப்பட்ட தென்றும், அச்சமயம் இந்நூலாசிரியர் வெகுவாக வெகுமானிக்கப்பட்டாரென்றும், 'காளையய்யர்', பாட்டினின்றும், இந்நூலாசிரியராலேயே யியற்றப்பட்டுள்ள 'வேங்கடேசுவரனெட்டன் சோபனம்' என்னும் மற்றோர் நூலினது கடைப்பகுதியின்றும் அறியப்படுகின்றது.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

நூலாசிரியர்.

'தெய்வ சுவாமி,' 'தெய்வநாயக சுவாமி,' 'தெய்வனுயகப் புலவர்,' 'தெய்வநாயகக் கவிராயன்' எனப் பலவாறு வழங்கப்படா நின்ற வொரு புலவரே இந்நூலை யியற்றியவராவர். சில்வார கோத்திரம் அல்லது கம்பள கோத்திர மெனப்படும் வமிசத்தில் இப் புலவருதித் தவராவர். இந்நூற் றலைவனுன வேங்கடேசுவரெட்டன் பால் இவர் மிகப் பக்ஷமும் கௌரவமுங் கொண்டிருந்தவ ரென்பது இவரது மற்றைய நூல்களிலிருந்தும் புலப்படும். இவரியற்றியுள்ள வேறு நூல்களாவன.—(1) வேங்கடேசுவரெட்டன் பிள்ளைத் தமிழ், (2) வேங்கடேசுவரெட்டன் சோபனம். இவரடைந்துள்ள பிருது முதலியன 'சோபன' மெனப்படும் நூலினிறுதியில் இவராலுங் கூறப் பட்டுள்ளன. இவரைப் பற்றிய விருசாத்துக் கவிகள் முறையே காளையய் யர், சிவஸ்வாமி, யென்பவர்களால் பாடப் பட்டவை இந்நூலின் முன்னர்சி டப் பட்டுள்ளன. அவைகளில் நின்றுமிவர் சாதாரணப் புலவரல்லாது 'அவதானி' யெனவும் தெரிகின்றது. மற்றப்படி இந்நூலாசிரியர் யாவரது புதல்வர், எக்காலத்து வாழ்ந்தவர், எங்கு வாழ்ந்தவர், எப்படி வாழ்ந்தவர் என்பது போன்ற செய்திகள் விபரமாகப் புலனுகவில்லை. காளையய்யர், சிவசாமி யென்னும் இவ்விருவரும் இவரது மாணக்கரா? அன்றி மற்று யாவ ரென்பதுந் தெரியவில்லை. ஆயினும் நூலாசிரியரது காலமும் நூற் றலைவ னது காலமும் சற்றேறக்குறைய கி. பி. 1725—1825-க்கு உட்பட்டதாயிருக்கலா மென ஊகிக்க இடமிருக்கின்றது. எங்ஙன மெனில் :—இந்நூலினது 56-வது செய்யுளில் 'கட்ட பொம்மன் படையு மவனுமுடலினுமம் படையும்படி போராடி+ + + +தாஞ் செயமுஞ் சேர்ந்ததின் மகிழ்ச்சி தங்கும் பெரிய கும்பினியார் சபாசு சபா சென்றே மகிழ்ந்து தருமிங்கிலீசுக் கொடியுடை யான்' எனப் பாட்டுடைத் தலைவனுக் கோரடை மொழி காணக்கிடக்கின்றது. இதிலிருந்து இத்தலைவனது காலமும் கட்ட பொம்மனது காலமும் ஒன்றெனத் தெரிகினறது. சரித்திரப் பிரசித்தி பெற்ற வீர கட்ட பொம்மனது காலம் கி. பி. பதினேழாம் நூற்றுண்டினது முற் பகுதியிலிருந்து (1725) 1799 வரையெனத் தெரிகின்றது. அதிலும் 'பஞ்சாலங் குறிச்சி'யில் அவன் மிகப் பிரசித்தியடைந் திருந்தகாலம் 1760—1799 ஆகும். 1799 ஆம் ஆண்டில் அக்டோபர்மீ அவன் கும்பினியாரால் கைதியாகப் பிடிக்கப்பட்டுக் 'கயத்தா ரெ'ன்னு மூருக்குக் கொண்டு போகப்பட்டு அம்மாதம் 16உ தூக்கில் இடப்பட்ட தாகச் சரித்திரங் கூறுகின்றது. ஆகவே இத் தலைவனது காலமும் சற்றேறக் குறைய முன் கூறப்பட்டதெனக் கொள்ளலே தகும். இந்நூலாசிரியர் இந் நூலைத் தலைவனது காலத்திலேயே அவன் முன்னிலையிலேயே அரங்கேற்றிப் பிருதுகள் பெற்றமை யறியப்படுவதால் இவரது காலமும் அதுவாகவே யிருக்கலா மென்பதும் துணிபு.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

நூல் தலைவன்.

'வேங்கடேசுவரனெட்டன்' எனப்படும் மன்னனொருவன் இந்நூலினது பாட்டுடைத் தலைவனாவன். 'எட்டன்' என்பதும் பட்டப் பெயர் போலும். அதுவும் எட்டப்பனென்பதின் திரிபெனத் தெரிகின்றது. இவ்வமிசத்தினது மூல புருடனொருவன் விஜயநகரத்துக் கோட்டைக் காவலனான சோமனென்னுமொருவன்து தலையைத் துண்டிக்க அவனது சகோதரர் எண்மர் அது கண்டு நடுக்கமுற அவர்களைக் கொல்லாது காப்பாற்றினமையைப் பற்றி எண்மருக்கு அப்பன் போன்றிருந்தமையால் 'எட்டப்பன்' எனப் பட்டப்பெயர் வாங்கினனென்று தெரிவதால் அப்பெயரின் திரிபே யிது வாகும். இந்நூலாசிரியராலேயே இத்தலைவன் மீதே பாடப்பட்ட 'சோபனம்' என்னும் நூலில் 62 ஆம் அடியில் 'சோமனை வாதிற் றலையறுத்தே யந்தச் சோமன் தலையை விருதாகப் பூமி புகழத் தன்காலின் கட்டியபோசன்' எனக் கூறப்பட்டுள்ளது. இத்தை வமிசப் புகழ்ச்சி யெனக் கொள்ளலும் தகும். திருநெல்வேலி ஜில்லாவைச் சார்ந்த எட்டயபுரத்தைப் பண்டைய காலத்து (கி. பி. 1625 முதல்) ஆண்டு வந்த எட்டப்பப் பட்டம்பெற்ற ஜமீன்தாரிகள் பலருளிவனொருவனெனத் தெரிகின்றது. இவனுக்குச் 'செகவீரராம'னென மற்றொரு பெயரு முண்டெனத் தெரிகிறது. 'சில்வார கோத்திரம்' அல்லது 'கம்பள கோத்திர' மெனப்படும் வமிசத்திற்றோன்றியவன். 'வேங்கடேசுவரெட்டதீரன்' என்னு மொருவர் இவனது பிதா வென்று 'சோபன' நூலின் 91, 148 ஆம் அடிகளினின்றும் அறியப்படுகின்றது. 'சாத்தூர்' வேங்கடரிடம் பக்திகொண்டவன். இராமசுவாமி, குமாரமுத்து அல்லது முத்துசுவாமி ராசேந்திரன் என இவனுக்கு இரு சகோதரர்களுண்டெனக் கூறப்பட்டுள்ளது. இவருள் குமாரமுத்து என்பவனுக்குக் குமாரமுத்து எட்டப்ப நாயகன் என மற்றொரு பெயரு முண்டென்பதும், இவன் முதலில் அது பொழுது வடவாற்காட்டைச் சார்ந்திருந்த சந்திரகிரியை ஆண்டு வரு நாளையில் முகமதியரால் 'விஜயநகரம்' படையெடுக்கப்பட்டு ஆக்கிரமிக்கப் பட்ட பொழுது அதை விட்டு 'மதுரையை' யடைந்தானென்பதும் அப்பொழுது மதுரையை யாண்டுவந்த பாண்டிய மன்னன் அது நோக்கி இவனுக்குச் சிறிது பூமி கொடுத்துத் தன்னாட்டுக் கள்ளர்களுக்கிவனைப் பதியாக்கினனென்பதும், பின்னர் நாளடைவில் இவன் தெற்கு நோக்கிச் சென்று எட்டையபுரத்தை யடைந்தானென்பதும் தெரிகின்றது. இச்செய்தி இந்நூலில் 'சந்திரகிரியான் சுயவசிய சந்திர குலத்தான் புகழோங்குஞ் சங்கநிதி குமாரமுத்து சுமுகராஜன் பணி துணைவன்' என 66 ஆஞ் செய்யுளிலும், 'சோபன'த்தில் 'பார்மிகுந்த குமார முத்தேந்திர மன்னவன் தன்னுயிர்ச் சோதரனும்' என 150-வது அடியிலும் குறிக்கப்பெற்றுள்ளது. அவர்களும் சிற்றரசர்களெனத் தெரிகின்றது. இவன் எல்லாக் கலைகளிலும் குறிப்பாகத் தென் மொழியிலும் வல்லவனாவன். சம்மட்டி நாராயணன், சோமன் என்னு மிவர்களை வாதிட்டடக்கியவன். சோம யாகம் செய்தவன். கட்ட பொம்மன் அல்லது மிண்ட கிரிப் பொம்மனென்னும் போர் வீரனைப் போரிட்டடக்கியவன். புலவர்களிடம் அன்பு கொண்டவன். இனி, இந்நூலுள் 'காசிவாசி மறையவர்க்கோர் கண்ணனுங் கொடுத்த் கருணை

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

மன்னன்' என இவனுக்கோர் அடைமொழி காண்கின்றது. அதன் வரலாறு யென்ன வென்பது தெளிவாகவில்லை. மற்றித் தலைவனைப்பற்றிக் 'கடிகை முத்துப் புலவரும்', 'சமுத்திர விலாசம்' என்னும் ஓர் நூலும் இயற்றியுள்ளார். அது அச்சிடப்பெற்று மிருக்கிறது 'பெத்தண்ணன்றளவாய்' என்னுமவர் 'உலா மடல்' ஒன்றும் இயற்றியுள்ளார் அதுவும் அச்சிடப் பெற்று உளது.

இந்நூலிற் கூறப்பட்டவையாவன :—

I. கடவுள் :—

1 முருகன்.
2 ககபதி.
3 மகபதி.
4 திருமால்.
5 தேவேந்திரன்.
6 மாறன்.
7 நெடுமால்.
8 குபேரன்.
9 அரி.
10 சிவன்.
11 இராமன்.
12 கந்தர்.
13 வேலன்.
14 கோபாலன்.
15 வலாரி.
16 குகவேள்.
17 முகுந்தன்.

II. முனிவர் :—

அகத்தியன்.

III. மன்னர் :—

1 மகதர்.
2 கூர்ச்சரர்.
3 ககுதர்.
4 கொச்சியர்.
5 போசன்.
6 சனகர்.
7 மலையத்துவசன்.
8 பாண்டியன்.
9 நளன்.
10 அரிச்சந்திரன்.
11 மனு.
12 விசையன்.
13 பெரிய பாண்டியன்.
14 பொன்னித்துறைவன்.
15 கொங்கர்.
16 வீடணன்.

IV. நகர் :—

1 இளசை.
2 மதுரை.
3 கூடல்.
4 ககனத்தூர்.
5 காசி.
6 மிதிலை.
7 இலங்கை.
8 சந்திரகிரி.

V. (a) குன்றுகள் :—

1 கழுகுமலை.
2 பொதிகைமலை.
3 சக்கிரகிரி.
4 கன ாமலை.

(b) பெருமலைகள் :—

5 மேரு.
6 மந்தரம்.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

VI. ஆறுகள் :—

1 வைகை
2 கங்கை.
3 பொன்னி (காவிரி).

VII. விருட்சங்கள் :—

1 தேவதாரு.
2 கற்பகம்.

VIII. ஆடவர் :—

1 அனந்தன்.
2 காசிவாசிமறையர்.
3 கட்டபொம்மன்.
4 முத்துசாமி.
5 குமாரமுத்து.
6 இராமசுவாமி.
7 சம்பந்தர்.
8 பரதர்.

VIII. பெண்டிர் :—

1 சகதேவி.
2 அரம்பை.

IX. தூதுவிடற்கு உரியன :—

1 மயில்.
2 மேகம்.
3 குயில்.
4 கிளி.
5 தென்றல்.
6 தோழி.
7 பரி.
8 நெஞ்சம்.
9 வண்டு.

X. கொடி :—
புலிக்கொடி.

XI. குலம் :—
சந்திரகுலம்.

XII. கோத்திரம் :—
கம்பளகோத்திரம்.

XIII. வமிசம் :—
பாண்டிய வமிசம்.

முடிவுரை

இந்நூலினது செய்யுட்களின் மொத்த வெண் நூறுகும். அவற்றுட் சில மாதுருகையிலேயே காணப்பெறவில்லை. 16, 17, 20, 21, 24, 25, 30, 31, 42, 43, 52, 53, 76, 77, 84, 85, 90, 91 ஆன எண்களமைந்த செய்யுட்களே அவையாம். மற்றும் நூலினிறுதியிற் காணுஞ் செய்யுட்களுள் சில கலவியை மிகப்படுத்திக் கூறுவதால், அவை வெளியிடத்தக்கனவல்லவென விலக்கப்பட்டிருக்கின்றன. மிகுதியான செய்யுட்களே ஈண்டு தொடரெண் கொடுக்கப்பட்டு அச்சிடப்பட்டுள்ளன.

வ. ரா. கல்யாணசுந்தரம்.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

உ

பூதரவிலாஸம்

BY

தெய்வசுவாமி.

உ

சாத்துக் கவிகள்,

காளையையர் பாடியது.

மந்தரம்போற் றிரண்டெழுந் தபுயத் தானெங்கள்
வள்ளல் வேங்கடேசு ரெட்ட மன்னன் பேரில்
விந்தை பெறுமவ தானிதெய்வசுவாமி வித்துவ
ரெத்தினம் விளம்பிய **பூதர விலாஸம்**
சிந்தை செய்வோர்க் கிளமையிலே யிந்திர போகஞ்
சேரும் மறுமையின் மோட்சஞ் சித்தியாகு
மிந்தவகை தெரிந்தகாவி யத்தின்பங்கொண் டோடி
யின்னமும் நாளையு மலைவா யிருக்கின்றனே.

சிவசாமிபிள்ளை பாடியது.

என்னுளு மெவ்வுலகுஞ் செறிபுகழீண் டணுகியின்பம் நல்குங் கீர்த்தி
சொன்னாலு முகனனைய தெய்வசுவாமிக் கவிஞர் தூயே(ர)யென்னப்
பொன்னுர மணிந்தபுயத் தரசன் வேங்கடேசுவரெட்டன் புகழேநாளும்
நன்னாலுந் தருமெனப்பூ தரவிலாசம தனையும் நவிற்றினனே.

பூதரவிலாஸம்

பொன்னங் கமலமகள் செனிக்கப் புடவிபுரக்கும் மகராசன்
பொழியும் புயல்போ லிருநிதியும் புலவர்க்கருளுஞ் செயபோசன்
கன்னல் மொழியாள் சகதேவி கருணை பெருகுஞ் சுமுகேசன்
கதிக்கும் வைப்புநதி மாலை கருத்துள் வைக்கும் விசுவாசன்
சென்னெல் விளையுமிளசை நகர்ச்செங்கோல் செலுத்து மகுடேசன்
செழிக்குஞ் சந்திரகுலத்தில் நலசிலவார் குலவுத்தமநேசன்
வன்னமயில் வேல்கழுகு மலைவரதர் கருணை வளத்தாலே
வாழ்வோன் வேங்கடேசுவ ரெட்டமகிபன வனிபுரப்பவனே. (1)

மாவளம் பெறுமிளசையம் பதிவாழ்வு தங்கியசீதரன்
மகதர் குச்சலர் கருதர் கொச்சியர்வந்து திறைதரு மிந்திரன்
பாவளம் பெறுகு மரனிங்கித பாதபங்கய தியானவான்
பரவை சுற்றிய புடவியிற்கன பவசுபெற்ற பராக்கிரமன்
பூவளம்பெறு துளபமாலிகை பூண்டமற்புய பூதரன்
போசராசனை நேர்சிம்மாசன போகமேவு புராதனன்
கோவளம்பெறு வேங்கடேசுவ ரெட்டராச குணாகரன்
குலவுமற்புத புகழ்மிகுத்தெழு குவலயத்தை வளர்ப்பனே. (2)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

சமுகவுத்தம குணசரித்திர சனகனுக்கிணை யானவன்
சகதலத்தை யொருகுடை நிழற் குளினிதாகவைத் தரசுபுரிகுவோன்
கமலவட்ட மதிமுகமதிற் பெரியகருணை வைத்து வளர்தருணமால்
ககபதிக்குமுயர் மகபதிக்குமிணை கண்டவன் பெருமை கொண்டவன்
சமுகலட்சண நன்னயவிதட்சண பிரபலசுலட்சண மிகுத்தவன்
துங்கமீறு பிரசங்கமேரு புகழ்சொல்லும் வாய்மையிலும் வல்லவன்
சிமிழ்முலைகவின் மடவியர்க்கினிய சித்தசன் மலையத்துவசன்
சிட்டர்பரவிய வேங்கடேசுவர எட்டதுரைபுகழ் தழையுமே. (3)

பெருகுங்குடையும் நிழற்றிவை வேல்பிடித்துவாளை யேந்தியங்கே
பெருகவரியுந் தாவ வளம்பெரு கம்பளமு மிசைந்தோங்க
திருகுங் கெசமும் பாடலமுஞ் செழிக்க மணிப்பூங்கொடி கலிக்க
திகழ்வல்லயமும் பரிவாரத் திரளும் பலவாத்தியங்களுமாய்க்
கருதுமிவை கொண்டிளசை நகர்க தித்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட
காமன்புரியு முலாவினு மென்கண் முன்னெதிர்ந்தாய் பூதரமே
உருகண்டரங்க மாவாயே உருகண்டரங்க மாவேனே
ஒப்புத்தாமே மதித்துனக்கே ஒப்புத்தாமே யுரைப்பேனே. (4)

வண்ணமிகுந் தபயோதரமு மையுங்கண்ணுஞ் செழுங்கனக
மணிபூங்குழையுங் கானகமு மலிவா யிசைத்துக் காட்டுவைநீ
வண்ணமிகுந் தபயோதரமும் மையுங்கண்ணுஞ் செழுங்கனக
மணிப்பூங்குழையுங் கானகமு மலிவாயிசைத்துக் காட்டுவன்யான்.
தண்ணுந் தனமழப்பத் தடம்புயத்தான் தமிழை வளர்க்கும் கராம்புயத்தான்
தனவான் வேங்கடேசுவரட்ட சாமிபுகழ் போற் றழைத்தோங்கும்
நண்ணும் பெரிய பொற்பூதரமே நவிலி லிருவர் நாமுமொப்டாம்
நான் சைகுவித் திங்குரைத்தேன் வேள்நான்கை விடுத்தொன றடுத்
[தானே. (5)

சிலையேவளைத்துப் பெண்ணுக்கிச் சிலம்பே குடையா யெடுததணிந்து
செம்மான் றன்னைக்காத் தடந்துமலர்த் திருமானையே புணர்ந்தருள்
[வோன்
முலையே நகைவெற்பி தயமின்னூர் மோகம் பொருந்திமடல் வரையும்
முகிலாம் வேங்கடேசுவரெட்ட முகுந்தன் மகிழும் பூதரமே
கலையே நிகழும் மைவனங் கண்ணீராற் கரையும் பயோதரமும்
கனத்துப் புடைக்கு நிறைமதியுங் காணநாளுந் தோற்றிடுமின்
னிலையா லெனைப்போற் றனித்துநின்றாய் நின்னைப்பிரிந்தா ரெவருரையாய்
நீதித் தாயால் மிகவுடைந்தே னீதித்தாயா லகமகிழ்ந்தே. (6)

தினமும் மாலையா தரித்தாய் தினமும் மாலையா தரித்தேன்
சிறைப்புண் மலிவாய்ப் புலம்பலுற்றாய் சிறைப்புண் மலிவாய்ப் புலம்ப
[லுற்றேன்
இனமுமோ தப்பயப்படு வாயினமுமோ தப்பயப்படுவே
னிருந்தேகமு மேற்பசந் திருந்தா யிருந்தேகமு மேற்பசந் திருந்தேன்
கனமு மெலிவாய்க் காட்டுவைநீ கனமுமெலிவாய்க் காட்டுவன் யான்
கலையுஞ்சரிவா யிருப்பாய்மே கலையுஞ்சரிவா யிருப்பேன் யான்
தனவான் வேங்கடேசுவரெட்ட சாமிமோகம் படைத்தவென்னைச்
சரியா யிருந்தாய் பூதரமே சரியா வளையுந் தருவாயே. (7)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

கனவந் தரங்கம் வரப்பெறுவார் கனவந்தரங்கம் யான் பெறுவேன்
கற்புமாலை யவர் பெறுவார் கற்புமாலை யான் பெறுவேன்
தனவுன்ன தமேயவர் பெறுவார் தனவுன்ன தமேயான் பெறுவேன்
சரச முகமேயவர் பெறுவார் சரசமுகமே யான் பெறுவேன்
இனசனமுமே லாவிருப்பா ரினசனமுமே லாவிருப்பே
னிந்தப்படி வாழ்க்கையும் பெறுவா ரிந்தப்படி வாழ்க்கையும் பெறு வேன்
வினவுந் தமிழ்த் தென்னிளசை மருவின்மால் வேங்கடேசுவரெட்ட
வேந்தர்க்கிசைந்தேன் பூதரமே மேவப்பொருந்தி வைப்பாயே. (8)

நெடிய துதிக்கை மாதங்கமே நிகழ்த்தென்னுடல் மாதங்கமே
நிமிரு மடங்கற் பாற்புகழே நீங்காதனை விம்பார்ப்புகழே
கடியபலாச விருக்கங்களே கங்குல்பகலா விருக்கங்களே
கருத்திற் பொருந்தேன் காட்டாவே காமன் பகையைக் காட்டாவே
கொடியினரும்பே மணத்தாரே கோடுத்தாரிலையே மணத்தாரே
கொம்புற்றெழுந்த புள்ளீரே குறித்திங் கெனக்கன் புள்ளீரே
தடமற்புயத் தானிளசைநகர் தழைத்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட
சாமிக்கெனது சகியாரே சாற்றுர்மாவஞ் சகியாரே. (9)

வந்து தவழுந் தேக்கினமே மயலான் மனதுந் தேக்கினமே
வளருந் தளிரா மலகமே மயங்குந் தெளியாமலகமே
கந்தமலியுந் தேன்கூடே கவலையானுந் தேன்கூடே
காவற்க திக்கும் நாவல்களே கணிக் கொணுதென் ஞவல்களே
பந்தமிகுந் தோதகத் திகளே பாவையருந் தோதகத் திகளே
படருமாவந் தாரிலையே பகையமாவந் தாரிலையே
சந் திரகுலத் திலிந் திரனெனத் தழைத்தோன் வேங்கடேசுரரெட்ட
சாமிக்கெனது சகியாரே சாற்றுர் பாவஞ் சகியாரே. (10)

வரைமேல் முளைத்த குருக்கத்தியே மன்னன் மயல் தாங்குருக்கத்தியே
மாலை தருவாய் தேற்றுவே வருத்த மெனக்குந் தேற்றுவே
விரையுங் கடும்பொற் கடுவாயே வேண்டேனனமுங் கடுவாயே
விண்ணுர டெழுந் தவன்மரையே விலக்காயென் மேவன்மரையே
நிரைசேர் மலர்ப்பூங் கருங்காவே நீயே தாய்நீ கருங்காவே
நெடியவுடற் புண்ணுவிகளே நிலையா துடற்கென் ஞவிகளே
தரையேழையுங் காத்திளசை நகர்தழைத்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட
சாமிக்கெனது தாதிகளே சாற்றுர் மதன்பதாதிகளே. (11)

நீண்ட கிளைப்பூங்கை வளையே நிலையாதெனக் குங்கைவளையே
நிமிருமலர்ப் பூங்கொத் தீரே நிதமுமத வேட்கொத் தீரே
கூண்டுளிருக்குங் கருங்கிளையே கொடிதா யெனப்ப கருங்கிளையே
கூடுங்கிளைக்குங் கொடுமுடியே கோலமதவேள் கொடுமுடியே
ஈண்டும் பொருந்தேன் முள்ளிலவே யெனது வருத்த முள்ளிலவே
யெழுந் தமதி வெப்பாலையே யிசையேன்பணி வெப்பாலையே
தாண்டுங்கவனப் பரிநகுலன் தமிழ்தேர் வேங்கடேசுவரெட்ட
சாமிக் கெனது தாதிகளே சாற்றுர் மதன்ப தாதிகளே. (12)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

மஞ்சு தவழுங் கற்பாரே மடவார் கவடுங் கற்பாரே
மலரிலுறையும்மணிவண்டே மலர்க்கை நிலையா மணிவண்டே
கொஞ்சங் கவிசூழ் தடங்காவே கூடினவர் வாதடங்காவே
குலவு மலர் மேற்பிரசமே குடியேன் வெடித்த பிரசமே
மிஞ்ச மயற்சங்கட மானென் விரும்பிப் புரப்பாய் கடமானே
வேழந்திரியுந் தண்டங்களே வேழந்தியில் மூதண்டங்களோ
சஞ்சரீகங் குலாவுமுல்லைத் தாமன் வேங்கடேசுவ ரெட்ட
சாமிக்கெனது சனங்களே சாற்றுர் மனவிசனங்களே. (13)

வனத்துள் முழுங்குங் கேசரியே மடவார்மதவேள் கேசரியே
வளரும்நெடிய வராகமே மருவேன் கொடியவராகமே
இனத்தில்மிகுந்த வுழையினமே யிதனைக்கருதி யுழையினமே
யென்னை மதனம்படுவானே யெழுந்துவரை மேற்படுவானே
நினைத்தநினைவுந் திருந்தேனே நிலையாமயல் வாய்த்திருந்தேனே
நேயமிகுஞ் சாதிக்காயே நிகழ்த்தாதென் சாதிக்காயே
தனக்கு பேரனெனவுலகிற்றழைத்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட
சாமிக்கெனது சனங்களே சாற்றுர் மனவி சனங்களே. (14)

சந்தானமும் பெற்றிசைவதனுல் தருகற்பகமும் பொருந்துவதால்
தகுவாலிபமுஞ் சேருவதால் தழைக்கும்புலவர் வழுத்துவதால்
நந்தாமணிவச் சிரங்கொளலால் நாளும் பொற்புவியெனலால்
நாட்டும் புகழ்த்தேவேந்திரனென நவிலயிளசை நகர்புரந்தோன்
செந்தாமரை மரகதமகிழ்ந்து சிரித்தாற்போலும் புயத்தில்முல்லை
செழித்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட சீமான்மகிழும் பூதரமே
வந்தானடுத்தென் மேற்பகைத்துவந்தான் மலர்ப்பூங்கணைதொடுத்து
வந்தானிதற்கென் செய்வதென் பாவந்தானிதை நீவழுத்தாயே. (15)

நண்ணுமெண்ணெண் கலைமலிவாற் பங்கந்தினமுஞ் சாருகையால்
நலஞ்சேர் தரணிவாழ்வுளதால் நாளுமிரவைப் போக்குகையால்
யெண்ணமிகுந்தவிமான மதாலிசையும முதவசனத்தினு
லிலகுநிறைந்த மதிபெறலர்லெழில் சேர்வால சந்திரனெப்பாய்
விண்ணுமண்ணும் பெரும்புகழால் விளங்கவளரு மிளசையெங்கோன்
வேங்கடேசுர எட்டமன்னன் மேவாநாளில் பூதரமே
தண்ணம்பொருந்து மரக்காவே தழலிற்பொருந்து மரக்காவே
தயங்கப்படு மோமுனிவோரே தமர்மற்றெனையு முனிவோரே. (16)

புள்ளிமயிலை மேவுதலாலப் பொருவேல் வளமுங் காட்டுவதால்
பொருந்தவாறு தலையுறலாற்புனித முருகன்றனைப்போலும்
விள்ளும்பொதிகை மலைக்கதிபன் வியன்சேரிளசை நகர்க்கரசன்
வேங்கடேசுவரெட்ட மனுவேந்தன்மகிழும் பூதரமே
பள்ளமிரங்கும் பயோதரமே பணைத்துப்புடைத்தேன் பயோதரமே
பருகும முதங்கசந்தேனே பசியவுடலங்கசந்தேனே
உள்ளமிகவுமலைவாயே யுடைந்தேனுடலுமலைவாயே
ஒருமித்தடரு மலைவாயே லோங்கும்நெடிய மலைவாயே. (17)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

இசையுமாரந் தாங்குதலாலினியம துரையாளுதலா
    லிக்காளையுங் கொண்டுறவுளதாலெழில் சேர்கூடற் பாண்டியன்போல்
விசையம்பெருகும் பொதிகைவரை வேந்தன் சாந்தகுணம்படைத்தோன்
    வித்துவராச சிரோமணியாய்மிக்க புவியிலவதரித்தோன்
திசையுங்கடலும் வானுலகும் செழிக்கும்புகழ் சேரிளசைநகர்
    செயமால் வேங்கடேசுவரெட்ட திருமால்புகழும் பூதரமே
நசைநீர்ச்சுனை விரும்பாரே நங்கையாரும் விரும்பாரே
    நந்தவனமேயடங்கிலவே நந்தவனமேயடங்கிலவே. (18)

வல்லிக்கக . . . . . யலவிடாகத்தமாமே படர்விசைத்தெழுந்த
    வனிமேலாக வருவியென்று மலியவாறு கால்காணப்
புல்லுநதழைய வெங்கும்நிறை போகம் பொருந்தவளர் தலினுற்
    பொருவில் மாறனறனைப்போலும் பொருவில் புகழ்சேர் பூதரமே
வில்லிற்கொடிய மதனடுத்தான் விரகிற்கொடியென்னையும் பகைத்தான்
    வேங்கடடேசுவரெட்ட மனுவேந்தன்கொடுத்த விரகத்தினுற்
செல்லிற்பயிலுந் தேமாவே தின்னக்கசக்குந் தேமாவே
    திரண்டநெடுங் கோட்டாசினியே தெளிக்கிலெனக் காராசினியே. (19)

வனமேபெருகவளர்ந்த நினை வனமே யெமைப்போலுமக்குளயெவ்
    வனமே யெவர்மேற்படைத்தது கவனமேயுளவு வழுத்தீரே
தினமே மனமுமிசைந்தன முந் தினமே செறிந்தயெமக்குளபந்
    தினமேயுதவி செயாதுபகைத் தினமே யிருந்ததளியீரே
தனமேபடைத்து தராமதனமோ படைத்த புகழ்படைத்தோன்
    தமிழ்தேர் வேங்கடேசுவரெட்டசாமி தழுவக்காம முற்றேன்
கனமேவிரவமை தருக் கனமே கடந்து வினுறுமோ
    கனமேமவி பூதரமே யிங்ஙனமே வெனையுங்காப்பாயே. (20)

கரியநிறமும் பெற்றிடலாறககனத்தூரன் புற்றிடலால்
    கனகவளையுஞ் செறிந்திடலாற் கவுரிமதுரைக்கரசி யொப்பாய்
அருமை சிறந்தவைகை நதிக்கதிபன்துதிபன் மொழிதெளிந்தோன்
    அன்னுன்சோமன் தலையைத் தடிந்ததிகவிரு தாய்ப்புனைகாணன்
பெருமை சிறந்தமிதிலையிற் போய்ப்பெரியசிலையை யொடித்தருளும்
    பலவான் வேங்கடேசுவரெட்ட பெருமான் மகழும் பூதரமே
தெரியலாலேயாவன்மிகுந் தெரியலாலே வெளியில்வருஞ்
    சித்தசனம்பால் வருந்தியுநே சித்த சனம்பாலருந்திலனே. (21)

ஓடேம்பு பெற்றிடலாலுயர்ந்த சிலையுங் கொள்வதனு
    லுரியவாளையேந்துதலாலொறுக்கும்வீரர் தமைப்போலும்
நீடும்புவனமுழுதும் புகழ்நிறைத்தசெல்வம் தழைத்தருளும்
    நிலைசேர்க்கங்கா நதிபோலும் நிதிசேர்வைகை நதிக்கதிபன்
பாடும்புலவர் தமிழுமதன்பயனுந் தெரிந்துகொடையுதவும்
    பணைமால் வேங்கடேசுவரெட்ட பாண்டியன் மகிழும் பூதரமே
சூடும்மலரும் பொருந்தேனே சொல்லுமலரும் பொருந்தேனே
    துங்கத்தாயே யென்னையெப் போ துங்கத்தாயே பொருவாளே. (22)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

மடுக்கும் பெரியகானாக மறையவம்பு சொரிந்து பொன்னும்
மணியுங்கலந்து மாதரையு மருவிநெடி தாய்வளர்தவினாற்
றெருக்குமரி சனமுங்கரையத் தொகுத்த மதுவுமுடைத்திடலாற்
றுங்கன் மிகுந்த நெடுமால்போல் தோன்றும்வைகை நதிக்கதிபன்
கொடுக்குங் கொடையாலைந்தருவாய் குபேரனென நன்னிதியின்வளங்
குலாவும் வேங்கடேசுவரெட்ட கோமான் மகிழும் பூதரமே
உடுக்குங்கலையு நிலையாதே யுறும் போகமுமுன்னிலையாதே
உற்றே நெடியபாதவமே யுரைப்பதுரதப் பாதவமே. (23)

மருவலரையே முடித்திடலால் மருவலரையே முடித்திடலால்
வருந்தவரையே புரிந்திடலால் வருந்தவரையே புரிந்திடலால்
தருமன்னிலமை செழித்திடலால் தருமன்னிலைமை செழித்திடலால்
தழைக்குந்தேவ தாருவொப்பாய் தரணிமுழுதும் புரந்திடுவோன்
பருவமடவார் மயற்றிமிர் படர்க்கா தவன்போற் புயத்தில்முல்லை
பரித்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட பாண்டியன் மகிழும் பூதரமே
கரவந் தரங்கமாகியா கரவந் தரங்கமாகியமே
கனத்துப்படைப்ப தெழுமுலையார் கனத்துப்படைப்ப தெழுமுலையே. (24)

தந்தாவளம் பெற்றிடு தலினாற் றகுஞ்சத்திரமு மலிகுவதால்
தழைக்குமத்தம் விளைப்பதனாற் சார்ந்துந்தமிழ் துய்த்திடுதலினால்
நந்தாமறையை விளக்குவதால் நாளுமிறையை விருப்புவதால்
நவில்மன்னரைப்போல் முதுகுடி நன்னாட்டைப் புரக்குந்தாட்டிகன்
சிந்தாகுலந் தீர்த்தேழுலகுஞ் செழிக்கவிளசைக் கரசுரிமை
செயுமால் வேங்கடேசுவரெட்ட திருமால் மகிழும் பூதரமே
பந்தாமினமும் பொருந்தார்கர பந்தாமினமும் பொருந்தார்வேள்
பானலமதை தொடுத் தாலென் பானலமதும் நிலையாதே. (25)

அண்ட கூடமுகடு வரையளாவமாட கூடமதி
லரம்பை நிகரம்பகத் தணங்காரரம்பை வளர்ப்பதடாத் தணங்கார்
கொண்ட மணக்காற்பந்தர் நடுங்கோலம்போலும் பெரியவளங்
குலாவும் பெருமைசெழித்து முதுகுடிநன்னாட்டிற்குடி பிறந்தோன்
செண்டுமுலையார் மடலெழுதுஞ் சிலைவேள்கலை வேளெனக்கருணை
சிறந்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட சீமான் மகிழும் பூதரமே
வண்டலாட்டம் புரியேனே வண்டலாட்டம் புரிவாரே
மடந்தையாருங் கானவரே மற்றாரெனக்கிங் கானவரே. (26)

வீதியிலும் பொன்மாடமணி மேடையிலும் பூந்தோகைமயில்
விரவுநதியுஞ் சோலையுஞ் சீர் மிகமாவளங் கொண்டோங்குமணத்
தாது கமழுமலருமின்னான் தங்கைமலரும் வண்டிசையே
சாரும்புகழ்த் தென்னிளசை யரசாட்சிபுரிந்து காட்சிதந்தோன்
நீதிதனிலும் நளனையொப்பாய் நிசத்திலிரிச் சந்திரன்போலும்
நிலைத்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட நிருபன்மகிழும் பூதரமே
வேதனையு நொந்தேன்விரக வேதனையுந்தந் தானெனக்கே
மிஞ்சமதமாவே யிதுவுமே சமதமா விளம்பாயே. (27)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

மறைவே தியர்களி மந்திரமும் மற்றுமாட கூடங்களும்
வயிர முடையாரிடைகளினு மலியுமணித் தோரணமறுகும்
நிறைகட்டாரியங்குலவ நீடும்வளஞ் சேரிளசைநகர்
நிலைத்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட நிருபன்மகிழும் பூதரமே
முறைதேர்மலையத் தவனனந்தன் முடுகும்பசியா லருந்தியபின்
முதியகொடிது பொறுதுமிழ்ந்து முறையின் மாறியிருந்தனரால்
குறைகள வருக்கிழைத் தனமோ கொண்ட மோகந் தெரிந்திலரோ
குறையாழியுந் தென்காலுமிந்தக் கொடுமை செயவந்திடுவதுவே. (28)

[மீ]மாட்டுங்கலணை சுமத்திடலால் மிக்கவாகை சூட்டிடலால்
மிகும்பாவடியுங் கொண்டுகதி விளக்குந் திறத்தாற்ககனத்தினும்
தேட்டம்பெருகத் தாவுகையால் திரள்கேசரியிற்ற லையுறலால்
திகழும் விலாழி செறித்திடலால் திருமால்போலும் வாம்பரியான்
நாட்டும்புகழால் திசைமடவார் நகிலமிசைவெண்படாம் போர்க்கும்
நயமால் வேங்கடேசுவரெட்ட நரேந்திரன்மகிழும் பூதரமே
யேட்டைவிரிக்கும் புலவரைப்போ லேட்டைவிரிக்கும் புலவரைச்சேர்ந்
தியலாவிசையும் புகலளிகாள் இயலாயிசையுந் துரைக்கிலையே. (29)

முகத்தில் முகமிட்டணைத்து வெகு மூர்க்கம்பொருந் தவகம்பூட்டி
முதுகிற்கலணைப்பதித் திசைத்து முழுப்பொற் சுவட்டிக்காய்திருத்தித்
தகத்த காயமாய்ப் பணிதி தரித்தார் பரித்துப்புவன மெல்லாம்
தாவிச் சலவையாழி யெனத்தரும் வையாளிப்பெரும் பரியான்
மகத்துவமிகு கம்பளகோத்திரன் வளருங்கருணையரு ணேந்திரன்
மகவான் வேங்கடேசுவரெட்ட மகிபன்மகிழும் பூதரமே
சுகத்தைக்காணேன் சொற்பயிற்றஞ் சுகத்தைப்பேணேன் எதிர்தெரியும்
சொன்னவரையே வேட்கிதனைச் சொன்னவரையே தெரிந்திலனே. (30)

வேகம்பொருந்தி யெழுந்துமன வேகம்பொருந்தி நடந்திருகால்
வீரதண்டை கலகலென விழியிற்கனலும் பொலுபொலெனத்
தேகங்குலுங்கத் தாவியட்ட திசையுங்குலுங்கப் பெருஞ்சாரி
சென்றே வென்றே வருங்கவனத் திருவாம் பரியான்றிருவணையார்
மோகம் பொருந்திச் சுயவசியமுகமும் பொருந்தி மடல்வரையு
முகிலாம் வேங்கடேசுவரெட்ட முகுந்தன்மகிழும் பூதரமே
மாகம்பொருந்துஞ் சரக்கொன்றையே மயலைத்தவிர்க்குஞ் சரக்கொன்றையே
மனதுவிரும்பு மலைக்குகையே மாதர்வசைக்கும் மலைக்குகையே. (31)

கங்கையையமைத் தலாலுஞ் சந்திரகலையைத் தரித்தலாலு
மஞ்சக்கரத்தைப் பொருத்தலாலுந் தம்மிற்கதித்த பஞ்சானனத்தாலு
மெங்குமரியுஞ்சிவனு மொன்றென்றெண்ணியி தயமதிற் பணிவோன்
யின்பவளமே முலையிதழார்க்கின் பவளமே தருமதவேள்
சங்கமுகந்த புலவருக்குச் சங்கநிதி போலிருநிதியுந்
தருவோன் வேங்கடேசுவரெட்ட சாமிமகிழும் பூதரமே
அங்கங்கோடன் மானினமே அங்கங்கோடன் மானினமே
ஆர்க்கு மலையக் காலாலூ ரார்க்கு மலையக் காலருளே. (32)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

பெருகுந் துதிக்கை பெற்றிடலாற்பலத்தவெண் கொம்பிசைந்திடலாற்
பெரும்போதகலட்சண முளவாற்பிறங்குந் தடங்கள் பொழிந்திடலால்
முருகுஞ் செவியாங்கிரட்டுறலால் முதியவலனுல் வாய் விழைவால்
முன்னே கும்பநேர்ந்திடலால் மொழியும் புலவர் நிகர்கயத்தால்
வருகுங்குமக் குன்றிரண்டிசையும் வண்ணமுலையார்க் கணங்கனைப்போல்
வந்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட மகிபன்மகிழும் பூதரமே
உருகும்பனமே தாராரே யுணநம்பனமே தாராரே
உற்றூர்வாய்க்கு மலைப்பக்கமே ஊரார்வாய்க்கு மலைப்பக்கமே. (33)

கோட்டைக் குலிக்கியெழுந் தடையார் கோட்டை முழுதுந் துகட்படுத்திக்
குன்றைத்தகர்த் தாங்கதன் பலமுங்குன்றப் பெரியகொண்டலிற்கண்
போட்டுப்பிடித்துப் பிழிந்துருஞ்சிப் பொருந்தித்தனது நிழல்பாய்ந்து
புடவியதிர நடந்துவரு புழைக்கை மதவாரண வேந்தன்
நாட்டைப்புரிந்து புலவரையெந் நாளும்புரந்து புகழ்படைத்தோ
னலஞ்சேர் வேங்கடேசுவரெட்ட நரேந்திரன்மகிழும் பூதரமே
தேட்டிற்சிறக் குமாரங்களே சிவக்கும் விழியுமாரங்களே
சிந்துங் காயாவே மனங்கசிந்துங் காயாவேயெனையே. (34)

வட்டமிட்ட சக்கிரவெற்பை மட்டறத் தகர்த்துமே
மத்தகக் கயத்தை முட்டிமைக் கடற்கலக்கியே
விட்டெதிர்த்த துட்டர் நெட்டிறுத் தகைக்களிற்றினன்
வேங்கடேசுவரெட்ட ராசசிங்கம் நீடும்வெற்பிலே
சட்டைவைத்த பனகமே வசட்டைவைத்த பனகமே
தழருதந் தரங்கமே விவளருதந் தரங்கமே
உட்டினத்தை மண்ணினெஞ்சை முட்டினத்தை யெண்ணியே
உஞ்சிருந்த தில்லையா விநெஞ்சிருந்த தில்லையே. (35)

முடிமேலாகக் காட்டுவதால் மோதுமாறு காலுறலால்
முனையம்பரும்பாய்த் தோன்றிடலால் முதியபொதிகைவரைக் கிணைவாய்
கடிசேர்தவள முல்லை மலர் கமழுங்கனக வரைப்புயத்தான்
காசிவாசி மறையவர்க்கோர் கண்ணுங்கொடுத்தகருணை மன்னன்
மிடியேதவிர்த்தென் குலமுழுதும்வேண்ட வெனையாண்டருளுமனு
வேந்தன் வேங்கடேசுவரெட்ட வில்வேள்மகிழும் பூதரமே
படிமீதெவருந் தினதினமிப்படி வாதிடவோ மதிப்பலகைப்
பகழிக்கினமேலக் காயேபடிந்தேன் சொலுமேலக் காயே. (36)

மகரந தமதிற் பொருந்துதலால் மனத்தைக் கடவாதிருப்பதனுல்
மாலையிசையக் காட்டுவதால் மலியுங் கடலைப் போலுதித்துச்
சகமும் புகழும் முல்லை மலர் தாங்குங் கனகாசல புயத்தான்
தன்றுணையினுலுலக மெங்கும் தனிச் செங்கோன்மை புரிந்திடுவோன்
முகமும் நகையுமதியின்மதி மூலைத்தாற் போலுஞ் செழித்தருளும்
மோகன் வேங்கடேசுவரெட்ட முகுந்தன் மகிழும் பூதரமே
ப மேவிரிந்து மெழில் பெறும் பகமே பொருந்தாதெனக்கொரு நண்
பகமே யுடையாரிலேயோ சண்பகமே யிதனைப் பகர்வாயே. (37)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

எடுஞ்சேரு மூவகையினுலினிய தமிழும் பொருந்து தலா
லிலகு வெண்மை வடிவுறலா லெழில் சேர் சரசுவதிக்கிளையாய்த்
தேடு மடவார் மலர்க்கண் வண்டு செறியுந் தளவ மலர்ப்புயத்தான்
செழிக்கு மிளசைப் பதியில் மணிச் சிம்மாதனம் பெற்றரசு செய்வோன்
பாடுமிசையுந் தந்தியு மொப்பாகப் படிக்கும் காம்பீரியன்
பலன் சேர் வேங்கடேசுவரெட்ட பாண்டியன் மகிழும் பூதரமே
வாடுமுகமுந் தவிர் மன்னன வருஞ் சமுகமு மெனறெழுந்த
வாழையிலேயே மாதர் சொல்லும் வாழையிலேயே சரியாமே. (38)

சேருஞ் சிறு காலேறுதலால் தேக மதுவு மருவியதாற்
செழிக்க விலையும் பொருந்துதலாற் செழுஞ்சித் தசவேட் கொப்பாக
நேரும் பிரசத்தளவ மலர் நீங்கா திருக்கும் புயாசலத்தான்
நிலைக்கும் பாலங் கங்கை கொண்டானெடும் பேராற்றிற் கறுவைத்தோன்
ஆரும் புகழப் பெருஞ் சோமயாகம் புரிந்து செயம் படைத்தோன்
அடல் வேள் வேங்கடேசுவரெட்ட வரசன புகழும் பூதரமே
காருந் தவழ் பைங்கரனேயிங் காருமிலை மற்றெனக் குனேயே
கண்டேன் பரப்பு மலரணைக்க[ண்] கண்டேன் பரப்புந் தவிர்ப்பாயே. (39)

வாரிட்டிருக்கும் பெருமையினுல் வலுவிற் புடைப்பதா தலினுல்
மதத்த பிடியுங் கொள்வதனுல மாருக்கிள்ளைமேலமைவால்
தாரிற் பயிலுந் தகமையினுல் தளத்தினூடே கிளைத்திடலால்
தருண மடவார் குடமுலை போல் தழைக்கும் படை வெம்முரசதிபன்
பாரிற் பெருகும் புகழ் படைத்தோன் படையிற் பெருகும் புகழ் படைத்தோன்
பனைமால் வேங்கடேசுவரெட்ட பாண்டியன் மகிழும் பூதரமே
காரைக்கடுத்த சோலையணங் காரைக் கடுத்தஞ் செயுமோயெக்
காளம் புடைப்ப வருவேற் பெண் காளம் புடைப்பவருந் தினமே. (40)

அரசர் புரியு மறு முறையிலமைச்சும் படையும ரணும் நட்பு
மானகுடியுங் கூழ்ப் பொலிவு மவனிக் கதிகமெனப் படைத்துச்
சரச முகமுங்கனி வாயும் சாந்தகுணமு மாந்தரெல்லாஞ்
சரணில் வணங்கும் மனேகரமுந் தகுஞ்சாதுரங்க வளமைகளும்
பரசுவளரும் வாட்கையினுன் பகைக் கென்றெடுத்த வாட்கையினுன்
பாண்டியன் வேங்கடேசுவரெட்ட பனைமால் மகிழும் பூதரமே
பிரசமிருக்கங் கடந்தையரே பேணு வீரெங் கடந்தையரே
பிடிக்குஞ் சரமே மதவேள்கை பிடிக்குஞ் சரமே கொடிதாமே. (41)

தத்தையனைய மொழியின முதத்தைக் கலந்தாலென மதுரம்
தழைய வினிய விசை விளையச் சாற்றுமொழியுந்த வளமணி
முத்த முலையு நகை முலையு முதிராமடவார் கற்பு நெறி
முழுதும் பழுதுபடாக் கடல்போல் முழங்கும் விபாக முரசதிபன்
சித்தர் சிவ பத்தர்கள் தின நேசித்தபடியே புரக்கும் வச்சிர
தேகன் வேங்கடேசுவரெட்ட சிலைவேள் மகிழும் பூதரமே
அத்தைம தினியிவர்கள் பிரியத்தை மதிநீ யாகினுமென்
னுவல் தவிர முலைத்தாரே யருள் மற்றெவரு முலைத்தாரே. (42)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

அடுத்துவரும் பற்றலர் கடமை யடக்கிக்கன முகடு இழிந்
தார்க்கவ தட்டி முழக்கி யொன்னு ரங்கம் பிளந்து குருதியுண்டு
தொடுத்த மலைகளுருண்டோடத் தொடு நீர்க் கடல்கள் வறண்டாடச்
சுய கோளரிபோல் மிகுந்த வெற்றி சூட்டுந் துங்கப் புலிக்கொடியான்
கொடுத்தல் படைத்தலளித்தலிவை கொண்டேமூவ ரொப்பாகக்
குலாவும் வேங்கடேசுரெட்ட கோமான் மகிழும் பூதரமே
கடுத்தஞ் செயுந்தாய் சல்லியமே காவிற்று முகுஞ்சல்லியமே
காதலளித்தார் வயமாவே கடும்போர் புரியும் வயமாவே. (43)

வேலையதனைக் கடப்பதொரு வேலையா வென்றதைக் கடந்து
விலங்கை கொண்ட வரக்கனுறு விலங்கையதற்குட் சிறையிருக்குங்
கோலஞ் சமைந்த மதனைப் பெற்றுள் கோலஞ் சமைந்த வளமை கண்டு
கொடுத்தாழியை வாங்கியு மணிகை கொடுத்திராமன் களிகூறுஞ்
சீலம் பெருகும் வாலனுமச் செழும் பொற்கொடியான் கற்கெடியான்
திறல்சேர் வேங்கடேசுவரெட்ட சிலைவேள் மகிழும் பூதரமே
நூலஞ்சிழையும் பெறுகாதே நுணுக்கம தனம் பெ[ா]றுகாதே
நோக்கு மனு சித்தாதிகளே நுவல் ராமனு சித்தாதிகளே. (44)

பாஞ்சையதன்மேற் புலிபோலே பாஞ்சைய மறக்கட்ட பொம்மன்
படையுமவனு முடலினுமம் படையும்படி போராடி நின்று
தாஞ்செய முஞ்சேர்ந்ததின் மகிழ்ச்சி தங்கும் பெரிய கம்பனியார்
சபாசு சபாசென்றே மகிழ்ந்து தருமிங்கிலீசுக் கொடியுடையான்
வாஞ்சை பெருகுஞ் சந்திரகுல வழுதியாகியிளசை நகர்
வந்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட வள்ளல் மகிழும் பூதரமே
யீஞ்சுதரு பண்ணைகளே யிராதென் மருங்கிணைகளே
யிக்கு வேளை யழைப்பாரே யிக்கு வேளை யழைப்பாரே. (45)

தானு செழித்து வளர்ந்திடுபந் தானு சமஸ்த மதிலுமவ
தானு தழைத்து மலிதருசந் தானு யெவரும் வழுத்தியசன்
மானு புலவர் மிசையுமவி மானு நியதி வழுவானன்
மானு பாணுவெனக் கொலுவில் மகிழ்ந்து தினங் கட்டியர் கூற
நானுகலையுந் தெளிந்த புகழ் நளனு மெனவே வரசியற்றும்
நங்கோன் வேங்கடேசுவரெட்ட நரேந்திரன் மகிழும் பூதரமே
கானுரிடமேம தனுதவிக் கானுரிடமே புகலாதென்
கவலை முழுதும் புகன்றேநங் கவலையுவலை காப்பாயே. (46)

இக்குவலையங்கைக் கொள்வதனுலினிய குணமதிகத்திரு
லிசைய விரதிக் காதரத் தாலிணங்கு மஞ்சம் பழகியதால்
தக்கமா வல்லமை தரலால் சந்திர கவிகை பொருந்துதலால்
தழைக்கு மெழில் மன்மதன் போலுந் தான்வந்துலகி லவதரித்தோன்
செக்கருதயம் போலவுஞ் சந்திர காவியிடால் மேலுயர்த்த
செயமால் வேங்கடேசுவரெட்ட தீரன் மகிழும் பூதரமே
பக்கந்திகழ் மாதவிக்காவே பானீரின மாதவிக்காவே
பராரை மேலாய்த் தருங்கவடே பயில்வார் சகிமா தருங்கவடே. (47)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

செப்பு வடருமுலை மடவார் செப்பு வடருமுலைமதவேள்
    திரவியமதிற்கு பேரனிலுந் திரவியமதிற் படைத்திடுவோன்
முப்புவனமும் புகழிளசை முகுந்தன் வேங்கடேசுவரெட்ட
    முகில்வந்தணையா நாளுனைப்போல் மோகித்திருந்தேன் பூதரமே
கொப்புங்குழையுஞ் செவிமடுத்தாய் கொப்புங்[கொளை](குழை)யுஞ் செவிமடுத்[தேன்]
    கொங்கை புடைப்புக் கெழுந் தாய்நீ கொங்கைபுடைப்புக் கெழுந்திருந்[தேன்]
அப்புத் தரங்கமிசைவாயே வப்புத் தரங்கமிசைவேனே
    ஆவலையமு மிகுந்தாயே யாவலையமு மிகுந்தேனே. (48)

சங்கநிதியுங் கற்பகமுஞ் சலசந்தியுமாமணியுந்
    தானே பங்கம் பெறுங்கவடு தாங்குங் கொடியதாஞ் சிலையாந்
துங்க மிகுந்த கொடைக்குவமை சொல்லவரிதாய்ப்புகழ்படைத்த
    துரையாம் வேங்கடேசுவ ரெட்டசுமுகன் மகிழும்பூதரமே
கொங்கையணைத்தவரும் பாலுங் குழைவாயினுந்தந்த முதருத்திக்
    குலாவி மணிமுத்த முமுகந்து கொஞ்சுங்கிளியின் மொழிபயிற்றி
கங்கையமைத்தும் பணிதிருத்திக் கணிப்பாய் வளர்க்குந் தாயரொப்பாய்க்
    கண்டேனுனையே கொண்டமயற்கவலை தவிர்க்கக் கருதுவையை. (49)

காரா மெனவே கொடைமலி சிங் காராதழையு நிதியினலங்
    காராவுலகிலெவர்க்குமுப காராமடவார் மடலெழுதும்
மாராமருவார் தமைப்பொருசம் மாராவெனத்தின் சமுகமதில்
    மழையின் முழக்காய்மாகதர்கள் வழுத்துங் கொலு சிம்மாசனத்தான்
சீரார் பெரியபுகழ்சிறந்த செயமால் வேங்கடேசுவரெட்ட
    சீமான் மலர் மெல்லணையில் யெனைச்சேராநாளில் பூதரமே
ஆரா தரவிங்குன்னையன்றி யாராமதியுங்காயு தென்னை
    அடலையுகைத்த மதப்பயல்கையடலை விலக்கவறியாரே. (50)

திருமாலையு மேற்றுங்குதலால் தெண்ணீர்மையும் பெற்றிசைவதனால்
    திகழ் கம்பளமுஞ்சூழுவதால் செறியும்பரிவார முந்திரளுவதால்
வருமாதவரைவிளக்குதலால் மணிமாமதியும் பெற்றிடலால்
    மடுக்காமச்சமிசை தரலால் வளர் பாற்கடலைப்போலும் வந்தோன்
பெருமால் வரையுங் கோவலரும் பிழைக்கப் பெய்யுங்கன் மழைக்குங்குடை
    பிடித்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட பலவான் மகிழும் பூதரமே
தருமாவசலமெனக்கும் வினை தருமாவசல மென்பதனாற்
    றந்தமலையே விலக்காயே தந்தமலையே விலக்காயே. (51)

சங்கநிதியாய்த் தமிழ்க்குநன்னே சங்கநிதியாகந் தருவோன்
    சகத்தைப்புரக்க மேன்மேனெஞ் சகற்றிற்றயவு கூர்ந்திடுவோன்
துங்கமருவார் வரையினும்பதுங்கச் செலுத்துந்திடசவுரியன்
    துரையே பொருந்தும் பல்கலை தேர்ந்துரையே புகலுந்துரைராசன்
சிங்க மெனச் செங்கோல் நடவும் செயமால் வேங்கடேசுவரெட்ட
    சேந்தனெனை நேர்ந்தணைந்து சட்டிச்சேராநாளிற்பூதரமே
கொங்கை மிகவுங்கனத்தேனே குழம்பாலமுதங்கனத்தேனே
    கொண்டவிரகமடங்கலையே கூரம்பாகு மடங்கலையே. (52

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

மருவலரைத் திண்புயம் புனைந்தோன் மருவலரைச்சிந்த வுந்தடிந்தோன்
மாதரும்வான மடலெழுதி மாதரும் வரவோடு மகிழ்வோன்
தருமதுரையே புரந்தசெய தருமதுரையேயென விசையந்
தழைத்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட சாமிதவத்தில் வருபாலன்
சொருபமதனனென வளருந்துங்கன் வேங்கடேசுவரெட்ட
சுகவேள் யெனைவந்தொருபொழுது தோயாநாளில் பூதரமே
பருவமெனக்கும் வாய்த்திட்டே பலித்த தனையாள் வாய்த்திட்டே
பட்சமிலையே மதப்பயலென் பட்ச மிலையே வளைப்பானே (53)

கனக மலைப்பொற்புயமீது கனக மலைமேவிய சயத்தான்
காமனனைய சொரூபனுயர் காமன்றனைப்போற் புவியில் வந்தோன
மனுவின் முறையாய்ச் செங்கோன்மை வருவாதியற்று நங்கோமான்
மதவேள் முத்துசாமி துரைவணங்க விணங்கி மகிழ்துணைவன்
சனகனெனத் தென்னிளசையிலே தழைத்தோன் வேங்கடேசுவரெட்ட
சாமிமலர்மெல்லி தழருத்தித் தழுவாநாளில் பூதரமே
யினமந்தரமாமுலையாலே யினமந்தரமாமினடையொடியு
மிதயம் பயந்தேனருந் தாதேயிசையும் பயந்தேனருந்தாதே (54)

வந்தசனங்கட்கு பசரித்துவந்த சனங்கள்வழங்கும் வள்ளல்
வாகனையே யொப்புரைக்க வாகனனையேசரியானோன்
சந்திரகிரியான் சுயவசிய சந்திரகுலத்தான் புகழோங்குஞ்
சங்கநி திகுமாரமுத்து சுமுகராசன் பணித்துணைவன்
கந்தர்கமுகா சலர்பாதக் கமலம் பரவிக் கருணைபெற்ற
கனமால் வேங்கடேசுவரெட்ட காமன் மருவான் பூதரமே
எந்தவுலகுந் தெரிந்திடக்கைக் கிணங்குந் தூரிக்கோல்பிடித்தே
யிசையுமடலை யெழுதிமடலேறு விடில்மால்தீராதே. (55)

கடக்குஞ்சரத்தான் மருவார்மேற்கடக்குஞ் சரத்தான் தருங்கொடைக்கே
கற்பகமது நிகர்த் திடுவோன் கற்பகமது படைத்திடுவோன்
அடக்கும் புனைந்தோன் சரணில் மனதடக்குஞ் சிவசாதன் புனிதன்
அடல்வேள் ராமசுவாமிமுகிலன் பாய்ப்பணி சோதர தீரன்
வடக்குங்குமக் கொங்கையர்க்கிசையுமதவேள் வேங்கடேசுவரெட்ட
மன்னனணைத்து முத்தமிட்டு மருவாநாளில் பூதரமே
தொடக்கும் பெரியமலைப்புடையே சூதமதவேள் மலைப்புடையே
தோயுந்துரையின் சலாபமே துய்த்தாலதுமிஞ் சலாபமே (56)

வேலையனைய விழியார்வை வேலனிவனே யென்றுரைக்க
விசையமிகுந்தமடவார்வில் விசையனிவனே யென்றுரைக்கப்
பாலைநிகருமொழியார் கோபாலரிவனே யென்றுரைக்க
பணைமால் வேங்கடேசுவரெட்ட பாண்டியன் பெரியபாண்டியன்போல்
சீலமிகுந்த முழுமதமாச்சிலம்பிலேறிப் பவனிவந்தான்
தெரிவையாருந் தரிசித்தார் திருந்தயானுந்தரிசித்தேன்
ஆலைமதனும் போர்க்குயிலுமாழி யொலியு மன்றிலும்வந்
தங்கைவளையும் புனைக்கலையும் மணியும் பணியுந் தோற்றேனே. (57)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

பந்தையனைய முலையார்ச் சம்பந்தனிவனே யென்றுரைக்க
பாதநயமுந் தெரிந்த மின்னார் பரதனிவனே யென்றுரைக்க
இந்து வதனமடவார் வானிந் திரனிவனே யென்றுரைக்க
வெங்கோன் வேங்கடேசுவரெட்ட விந்திரனிசைந்து வீதியிலே
கந்து செறிந்ததந் தியிலுகந்தபவனிகண்டமின்னார்
காதல் பெருகத் தெரிசித்தார் கனிவாயானுந் தெரிசித்தேன்
தொந்தமிதனையன்றி மற்றோர் சூட்சியிலையே பெருமலையே
சுகத்தை நீங்காமதப்பயலா சுகத்தை வெகுவாய்த் தொடுத்தானே (58)

ஏந்துந்தனத் தாரிரதிபுண ரேந்தலிவனே யென்றுரைக்க
இராமணீய பூங்குழலார்க ளிராமனிவனே யென்றுரைக்க
சாந்து நுதலாரதிகுண சாந்தனிவனே யென்றுரைக்கத்
தமிழ் சேர் வேங்கடேசுவரேட்ட சமுக சுமுக னிளசையில்வாழ்
வேந்தர்வேந்தன் மதயானைமீதிலேறிப் பவனிவந்தான்
மின்னார்கண்டு தெரிசித்தார் வேண்டியானுந் தரிசித்தேன்
காந்தல் கொடுக்கும் விண்மதியே கவர்ந்தா யெனது பெண்மதியே
காவிமதவேள் தொடுத்தாலிங் காவி யெனக்கு நிலையாதே. (59)

மாறனிவனென்றால் நிழற்றும்மதி வெண்குடையுந் தெரியுமென்பார்
வலாரியிவனென்றாற் பிடித்த வச்சிராயுதமுந்தெரியுமென்பார்
பாரமிகுந்தபுயத்தில் முல்லை யாரந் துலங்க முனையாளும்
பரியுமறிந்த மந்திரவாள் பகல்போலொளியும் பளபளென
மேருகிரிபோ லெழுந்தமத வேழப்பிடரி லேறியெங்கோன்
வேங்கடே சுவரெட்டமன்னன் மிக்க பவனிவரப் பார்த்தேன்
போருஞ்செய்யும் வின்மாரன்வந்தான் போருஞ்செயும் பைந்தினையாரே
புடைப்பாலடங்காக் குயவரியே புடைப்பாலடங்காக் குயவரியே. (60)
விரதக்குகவேளி வனென்றால் வேலுமயிலுந் தெரியுமென்பார்
மெய்க்குமுகுந் தனிவனென்றால் விடையாங்கருடன் தெரியுமென்பார்
சரதவசனத் தமிழ்ப்புலவோர் தமக்குப்பிரபந்தமுங்கொடுத்துத்
தந்தபிரபந் தமும்புனைந்து தருணமுகில்போல் நிதிமழையைக்
கரதலமதனால் மிகப்பொழிந்து கணஞ்சேர்வேங்கடே சுவரெட்ட
காமன்மதவானையிற் பவனிகளித்தே வரக்கண் டுளங்கூர்ந்தேன்
அரதனதிமணிப் பணியே யகன்றேன் பெரியமணிப் பணியே
யாலைச்சிலைக்கை மாரனையே யழைப்பாரரிவை மாரனையே. (61)

பொன்னித்துறைவ னிவனென்றாற் புலிவெங்கொடியுந் தெரியுமென்பார்
பொதிகைப்பொருப்ப னிவனென்றால் பொருமீன்கொடியுந்தெரியு
[மென்பார்
பின்னுமிவனா ரென்றுரைக்கிற் பெரியவிளசைப் பதிபுரக்கும்
பெருமானிவனே யென்றறிந்து பேசிமடவார் பின்றொடர
அன்னதருவாய் வந்துதித்த வரசன்வேங்கடேசுவ ரெட்ட
வதுலன்மதவானை யிற்பவனி யழகாய் வரக்கண்டடி பணிந்தேன்
சின்னமுலை வேழம்புடைக்க சின்னமுலை வேளம்புடைக்க
சிந்தைதெளிக்கு மாதவரே சிந்தைதெளிக்கு மாதவரே. (62)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

காதல்தவிர்த்தாய் பொதுவியர்க்கென் காதல்தவிர்த்தா லாகாதோ
கலையுந்தெளிந்தா யெங்களிடைக் கலையுங்கொடுத்தா லாகாதோ
போதைமுடித்தாய் மதப்பயல்கைப் போதைவிலக்க லாகாதோ
புந்திமகிழ்வா யென்றடுத்துப் புகழ்ந்துமடவார் பின்றொடர
மோதுமதமாமேல் முரசுமுழங்க வேங்கடேசுவரெட்ட
முகலிந்திரன் போல்வரும்பவனி முழக்கந்தனைக் கண டடுத்துநின்று
சூதமுலைக்குந் தவளமலர்சூட்ட வருவானென மகிழ்ந்தேன்
துலையாமயல் தந்தான்மிகநொந் துலையாமெழுகாய்ச் சேர்ந்தேனே (63)

சங்கையெடுத்தா யெங்கள்மயற் சங்கைதவிர்த்தா லாகாதோ
சலதியடைத் தாயெங்கள் மயற்சலதியடைத் தாலாகாதோ
கங்கையமைத் தாயெங்கள் மயற் கங்கையமைத் தாலாகாதோ
கனிவாயென் றிப்படித் துதித்துக் கவன மடவார் பின்றொடரக்
கொங்கர்பணியு மிளசைநகர் கோமான்வேங்கடேசுவரெட்ட
குபேரன்மதவானை யிற்பவனி குலாவி வரக்கண்டக மகிழ்ந்தேன்
வெங்கட்புலியே துரையுமென்னை மேவிப்புலியே தழுவவிந்த
வேளைவழுத்தாய் வழுத்தாமல் வேளைவிலக்கிக் காப்பாயே (64)

தஞ்சமெனவந் தவர்க்குமன தஞ்சலெனவு முலகினில்நித்
தஞ்சலன மகலக்குருபாதஞ் சதமதாய மிகப்பணிவோன்
கஞ்சமலர்மான் பொருந்தியவர்க் கஞ்சந்ததமும்பெருகு மெங்கோன்
கனமான் வேங்கடேசுவரெட்ட காமன்கலவான் மாமலையே
மஞ்சமணையும் விருப்புறுவாய் மஞ்சமணையும் விருப்புமுறேன்
மயலைத்தாங்கும் வகைபெறுவாய் மயலைத்தாங்கும் வகையும்பெறேன்
குஞ்சரமுஞ்சேர்வாய் மதனக் குஞ்சரமுஞ் சேரேனெடிய
குடிலஞ்சார்வாய் தமர்புரியுங் குடிலமதையுஞ் சாரேனே (65)

ததியையளைந்தும் பொதுவியர்சந்ததியைப் புணர்ந்துங் கற்பினருந்
ததியைப்புரந்தும் புலவர்வருந் ததியைத்தெரிந்துந் தமிழ்புனைந்தும்
நிதியையெவர்க்கும் பெரியசங்க நிதியைப்போலுங் கொடுத்தருளும்
நிசவான்வேங்க டேசுவரெட்ட நிருபன்மருவா நிலைதெரிந்தாய்
மதியைமேலாய்க் காட்டுகின்றாய் மயிலைகளிறு மகரமிவை
வளர்தற்கிடமானாய் புயலுமருவப் பிலவங்க முந்திரிய
நதியுங்கவர்ந்தாய் நிலைதெரியாய் நாளுமுனையே கடலெனவு
நானும்நினைந்தேன் பெருமலையே நடுக்குமலையே யொலியாயே (66)

நம்புமடியா ரனைவருக்கும் நம்பாக்கொடியா ரானவர்க்கும்
நாளும்பாத கமலமதை நல்குங் கழுகுமலை யிலென்றும்
உம்பர்பரவுங் குகவேட னுடைய சரணம் பரவிநல
மோங்கும்வேங்கடே சுவரெட்ட வுபேந் திரனுனையும் பிரிந்தானோ
கும்பதனத்தை யும் படைத்தாய் கும்பதனத்தை யும் படைத்தேன்
கொடியின்மருங்கு மிளைத்தாயங் கொடியின்மருங்கு மிளைத்தேன்மே
லம்பையடையாக் கண்ணானு யம்பை யடையாக் கண்ணானேன்
ஆசையடைந் தாய்மலையேனா னாசையடைந் ததறியாயே (67)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

சாரந்தெரிந்த துரைதமக்கஞ் சாரந்தரத்தே புகுதவும்பஞ்
சாரம்புகந்து சிலரதிற்சஞ்சாரஞ் செயவும்விறல் படைத்தோன்
பாரம்பொருந்தும் புயத்தில்விரும் பாரம் புனைந்தோன்வள ரிளசைப்
பதியேபுரக்கும் சமஸ்தான பதியே யெனவும் புகழ்ந்திடுகெம்
பீரன்மலர் மாதிலகிய சம்பீரம கலாதகாசெய
பலவான் வேங்கடேசுவரெட்ட பெருமான்வளர்க்கு நிதிக்குவைபோல்
சேருமலையே கனமலையே செய்தான் மதனதிருமலையே
செறியமலையே பொருந்தேன் வந்திடுவிமலையே தீர்ப்பாயே (68)

திரையேபெருகுஞ் செலதியினித்திரையேபுரியு முகில்போல்வான்
செறியும்புலவர்க்களித்த தெனத்தினமும் புலவர்க்கமுதளிப்போன்
தரையேழையுங்காத்திருந்த வழுத்தரையேபுரக் குந்தமிழிளசை
தழைத்தோன் வேங்கடேசுவரெட்டசாமிபுகழ் போற்றழைத்தோங்கும்
வரையேநீயுஞ்சிறையுற்றாய் மயலால்நானுஞ் சிறையுற்றேன்
மதத்தில்மலி சிந்துரம்படைத்தாய்மதனம் பினும்சிந்துரம்படைத்தேன்
உரைதேர்கலையும் கலந்தாய்நானுடுக்குங் கலையுங்கலந்தேன்தா
வுறும்புல்வாயோவென்னை மன்ன னுடன்புல்வா யென்றுரைப்பாயே (69)

புண்ணியஞ்சிறந்த வெற்றியினன் புண்ணியம் புனைந்தநெற்றியினன்
போதப்படைக்கும் புகழுடையான் போதப் படைக்கும்புகழுடையான்
வண்ணமுலையாராசை கொள்ளும் வண்ண முலையான்செழித்தவிக்கிர
மார்க்கனுயர்சன்மார்க்கன்றமிழ் மார்க்கந்தெரி நன்மார்க்கமுள்ளோன்
எண்ணமிகுந்தபுகழ்படைத்த யெங்கோன் வேங்கடேசுரெட்ட
இந்திரனுபரிதொடுத்தணை த்திங்கென்னைமேவான்பூதரமே
கண்ணுமையும்பெற்றாயே கண்ணுமையும் பெற்றேனே
காதல்படைத்தாயுன் போல்நான் காதல் படைத்தேன்காப்பாயே (70)

தோகை மயிலைத்தூது செல்லச்சொன்னா லதுவும்முட்டாளே
சொல்லிலடங்காப் பிணிமுகமே தொடுத்தகலாபம் விளைத்திடுமே
மேகமதையங் கனுப்பவென்றால் மெய்யும் வெளுத்துக் கறுத்தலைவாய்
மேலுமலைவாய்ப் பயம்பொருந்தி விண்மேலுறையும் வாராதே
ஓகைபெருகுங் கருங்குயிலுக் குரைத்தால் அதற்குஞ் சின்னமென்ப
துண்டே கண்டோரெவரு மதையுரையா வார்த்தையுரைப்பாரே
பாகஞ்சிறந்த தமிழ் புனைந்தபாண்டியன் வேங்கடேசுவரட்டன்
பாங்கிலுரைப்ப வரிலையேநான்பகரக்கேளாய்பருப்பதமே (71)

செல்லுங்கிளிக்கு நாக்கூழை தினமுங் கொன்னிக்குளறுமது
தென்காலதையே தூதுவிட்டால் திரும்பக்காலும் வாராதே
சொல்லுஞ்சகியானவளை யொன்று சொல்லச்சகியாள் பூவையும்வேள்
தூண்டும் பரியாமெனதுரையே தோன்றத்துரைக்கு விபரியா
தெல்லைகடந்த வெனதுநெஞ்ச மெங்கோன் வேங்கடேசுவரெட்ட
இந்திரன் பவனிகண்டபொழு தேகியதுவும் வரவிலையே
முல்லைத்தருவா யென்றவர்க்கு மொழிவாரிலாமையாற் ககன
முகடுடெழுந்து பொருமலையே மொழிந்தேன்மோகப் பெரு மலையே (72)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

மஞ்சங் குழல்கண் வண்டுசெவிமதுத் தட்டெட்பூமணிநாசி
மலர்ந்தசுனையு முகம்புயங்கள்வரை கோங்கரும்பதிணை மூலைகள்
தொஞ்சமருங்கு கொடிநிதம்பந் தொகுகட்செவி பூந்தொடையரம்பை
தோய்ந்தமுழந் தாளொடுபதமுஞ் சொலுமானுசி யணிச்சமநா
கஞ்சமகளை மணம்புணர்ந்த கமலநயன னிளசையர்கோன்
கலைதேர் வேங்கடேசுரெட்ட காமனொருநா ளெம்மோடு
மிஞ்சுங்கட வாரணங்கடவி வீதியெழுந்த பவனிகண்ட
மின்னார்தமக்கு ளுனைப்போலோர் மின்னுளிருந்தாள் பூதரமே (73)

வெற்பேயுனைப்போ லிருந்தவள் போர்வேளாலிருகண் டுயிலாமல்
விரிந்தகுழலு மணிவளையு மிகவுஞ்சோர்ந்து முலைபுடைத்து
இற்பேரிடமுந் தெரியாமலெழுந்த கடலோலமுஞ் சகியா
திதையமயங்கி யிருந்திடக்கண் டிந்தவகை யேதென்றிட நான்
நற்பேர்வழியுந் தெரிந்தவட்கு நடந்தபடியே புகன்றிடவும்
நன்றென்றிசைந்து புகழ்சிறந்த நங்கோன் வேங்கடேசுவரெட்ட
பொற்பேரணி தேர்துரைபாற்றும் போந்தப்பவனியா லொருத்தி
புதுமால்பெருகி மாலைதரப் புகன்றுளெனவும் மிசைந்தானே (74)

பேடனத்தை நேர்சொலப் பிரயாச்வித்தை யேசெயப்
பிரயமுற்ற தாலதிற் பிரீதிவைத்து மேமிகுத்த
தாடனத்தின் மார்புறச் சடேரெனக் கையாலடித்தசாடையில்
சபாசெனச் சரீரமுற்றுமே திளைக்க
யீடுனக்குநாளெனப்பி னீடெனக்கு நீயெனத்தன் ஏகசக்கிய
போகமெய்ப் பிரவாகமுற்ற வேபிறக்க
வீட்ணர்கு வீடளித்த வேங்கடேசு ரெட்டமன்
விரகதாப மதுதணித்த விந்தைநல்ல விந்தையே (75)

முந்தும்புணரி யெழுமலையே முரசாயதிர வருமலையே
முடுகுமதவேள் தருமலையே முடியேன்றமரே வருமலையே
பந்தஞ்செய நீளமலையே பயிலுங்குயிலுஞ் செய்மலையே
பகர்ந்திடாதென் விம்மலையே பருவமடவார் பொருமலையே
சந்தும்புகலார் கும்மலையே தருவரிதையோ ராமலையே
தனியுற்றவர்க்கே பொம்மலையே தந்து மருந்தேன் பொம்மலையே
விந்தைபெருகும் விமலையே மெய்க்கும் பெரியகமலையே
மேவும் வேங்கடேசுவ ரெட்டவேந்தன் கலந்தான் வியன்மலையே (76)

பருதிமதியும்வாழி யெழுபருவ முகிலும்வாழி கடல்
பனித்த புவியும்வாழி சொந்தப்பந்து செனமும்வாழி நிதி
பெருகுமிளசைவாழி தங்கள் பெரியகுலமும் வாழி மகப்
பேறு செனித்துவாழி யிந்தப் பிரபந்தமதுவும் வாழி மற்றும்
துரைகளெவரும் வாழி மிகுஞ் சுயசெங்கோலும்வாழி வெற்றி
தொடுத்த புகழும்வாழி யெங்கோன் றுலங்குகுடையும்வாழியிணர்
விரியுமணப் பூந்துளவணியும் விவேகத்துரையா யரசுசெயும்
வேங்கடேசுவரெட்ட மனுவேந்தர் வேந்தன் வாழியவே. (77)

நளஷு தைமீ கூல.

முற்றிற்று.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

VIDYĀVATĪ DAṆḌAKAMU.

1. *Description of the Manuscript*—

D. 2014. Substance, Palm leaf. Size $14\frac{7}{8} \times 1\frac{1}{4}$ inches. Pages 40. Lines 5 and 6 on a page. Character, Telugu. Condition, Fair. Appearance, old. Mode of writing, good and free from mistakes. Scribe, Majeti Sarvesalingam. Place, Pondicherry. Date of Transcription, Vikrama Kārtika Su. 10 Monday. (No other copy of the manuscript is available so far and hence this is taken as the basis of the present edition).

2. *Author*—

Gaṇapavarapu Venkata Kavi—the famous prolific writer of the 17th century. He is also the author of Prabandharāja Vijaya Venkateswara Vilāsamu and Sarva Lakṣaṇa Śiromaṇi, two great works of exceptional literary value. The present Dandaka was written in honour of Muddaḷagiri, the brother of Chokkanathanayaka of Madura.

3. *Importance*—

This Daṇḍaka is extremely important as it determines the date of Gaṇapavarapu Venkata Kavi, who is assigned to 1750 A.D. by K. Veeresalingam Pantulu, and to 1730 by the Telugu Academy Publishers. This Dandaka, is written in honour of Muddalagiri, or Muddu Alagadri, or Muthu Alakadri, who is the foster-brother of Chokkanathanayaka, the grandson of Tirumalnayaka. Chokkanatha ruled the famous Madhura from 1659—1682 A.D. and Muddalagiri also had his share in the reign of his brother, as he was deputed to reduce Tanjore from the Maharattas. Muddalagiri ruled Tanjore for one year in 1674 and Venkata Kavi, wrote 4 malikas (in Telugu run on verses) describing his deeds. Muddalagiri is the patron of Venkata Kavi, and the poet therefore must have lived about 1670 A.D. He thus becomes a contemporary of the famous Appa Kavi in Telugu Literature who wrote his work in 1656 A.D.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

The other aspects of this composition and the details of the author will be disclosed in the succeeding numbers. This work belongs to the Southern School in Telugu Literature and has not been printed before. Though small, this work is therefore useful to the Student working at the Political History of the Nāyaks of Madura and has not even been noticed by recent writers on the subject.

N. VENKATA RAO.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

విద్యావతీ దండకము.

గణపవరపు వేంకటకవి.

శ్రీ విశ్వనాథాన్వయాంభోధి చంద్రుండు, చంద్ర ప్రభాంచత్కపోలాంబుజాక్షీ మణీపంచబాణుండు, బాణీ కృతామేయ చంచత్కటాక్షేక్షణావాప్తదంతావళాశ్వోద్భటవ్రాతసామంత భూకాంత విద్వత్కవి గ్రామణీగాయకశ్రేణికా వైణికాక్రాంత సంపత్ప్రకట్యాంత రాంతః ప్రదేశుండు, దేశాది రాజన్య వర్గప్రదత్తాంగనా మండలాంభోజ హస్తస్ఫురచ్చామరస్తోమ సంజాత సద్గంధవాహానిశాలోల నీలాలక వ్రాత భాస్వల్లలాటుండు, లాటాంధ్ర బంగాళ నేపాళ చోళాంగ కాశ్మీర సౌవీర కర్ణాట భోటాది రాజన్య విన్యస్తకోటీర మాణిక్య జాలప్రభా నిత్య నీరాజిత ప్రోల్లసత్పాద పద్ముండు, పద్మావధూనాథ తల్పోపతుష హర్యక్ష నీర్యప్రభగంగామరాహార హారావళి హీర పాటీర గోక్షీర డిండీర చంద్రాలి చంద్రార్క శుక్ల స్ఫురచ్ఛారదాభ్రాభ్రమాతంగ మందార కాశావళీ కుందసందోహ ధాతాబ్జ శుభ్రార్వశీతోర్వరాభృచ్ఛతా రాద్రితారా విభాకీర్తి విస్ఫూర్తి నానాదిగ బ్జానసోద్యన్నిశాంతుండు, శాంతత్వ సత్యవ్రతాచార కారుణ్య లావణ్య పుణ్యాతి గాంభీర్య శౌర్యోరు ధైర్య ప్రతాపాశ్రిత వ్రాత సంరక్షణ త్యాగభోగాది రాజద్గుణాళి ప్రభావ్యుండు, భావోద్భవాంకార్క శీతాంశు కంఠీర వాహిద్విషన్మారుతి క్ష్మావరాహాది రాజన్య చిహ్నస్ఫుటాఖండిత శ్రీ విహారుండు,

---

17 వ శతాబ్దములోని వాఁడగు గణపవరపు వేంకటకవి రచించిన కృతులలోనీ విద్యావతీ దండకమును జేరియున్నది. పాండ్యరాజగు చొక్కనాథ నాయకుని సోదరుఁడైన ముద్దళగిరి రాజు నాస్థానమున నీదండకమును జదివినట్లుగా నిందుగలదు. కాబట్టి కవికాల నిర్ణయాదుల కెంతయు నీగ్రంథము సహాయకారిగా నున్నది. ఈ లైబ్రరిలో దప్ప నీదండకమునకుఁ బ్రత్యంతర మెచటను లేదన వచ్చును. కావున నుపలబ్ధముగానుండు నీగ్రంథమునప్పటప్పటు గొన్ని వ్రాత తప్పులుండుటచే వాని నెల్ల దిద్దక యథామాతృకముగాఁ బ్రకటించినాము. గణపవరపు వెంకటకవి కాలము కందుకూరి వీరేశలింగంగారి కవులచరిత్ర 3 వ సంపుటము 148 వ పుటలో క్రీ.శ 1750 ప్రాంతమున ననగా కూచిమంచి తిమ్మకవి కాలమునకు వెనుకనని చెప్పబడియున్నది. కాని యీదండకమువలన, నాతఁడు క్రీ. శ. 1670 ప్రాంతమున నున్నట్లు తెలియ వచ్చుచున్నది. ముద్దళగిరి మధురను క్రీ. శ. 1659—1682 వఱకు పాలించిన చొక్కనాథనాయకుని సవతి సోదరుడు. తనయన్న యాజ్ఞ ప్రకారమీతఁడు తంజావూరిపై దండెత్తి దానిని క్రీ. శ. 1674 లో వశపఱచుకొనెను. ముద్దళగిరి వలన సన్మానితుఁడైన వెంకటకవి యాకాలము వాఁడగునని నిశ్చయింపవచ్చును.

కె. వెంకటసుబ్బాశాస్త్రి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఘోరోగ్ర ఢంకా చమత్కారధిక్కార గంభీర భేరీ రవస్ఫారితా పూరితాశేషదిగ్దంతి కర్ణుండు
కర్ణాంబు జారాతి ధారాధరార్థేశ చింతామణీ కామధేన్వబ్ధివై రోచనీంద్ర ద్రుమో
దార సంరక్షితార్థార్థి చక్రుండు, భోగైకలీలా పరాభూత శక్రుండు, సత్కాశ్య
పాభిఖ్యగోత్రుండు, భాస్వచ్చరిత్రుండు, శ్రీ తిర్మలోర్వీతలా ధీశపౌత్రుండు, వీరావ
నీపాల పుత్రుండు, వీరాధి వీరస్తుతోదార దోస్సార వచ్చొక్క నాథక్షితీ శాగ్రణీ
సోదరుండా శ్రితత్రాణ బద్ధాదరుండబ్ధి కన్యాసమానోల్ల సల్లింగ మాంబావధూగర్భ
శుక్తి స్ఫురన్మౌక్తికా కారుఁడై యొప్పు ముద్దళ్గిరి క్షోణి పాలుండు, సాహిత్య
లోలుండు, సద్భర్మ హర్మ్యంబునన్ బ్రొద్దున న్నిద్ర మేల్కాంచి భూదేవ యుగ్మంబు
దర్శించి యాదర్శముంజూచి కాలోచిత ప్రక్రియల్దీర్చి, భూనిర్జరానీక మైనట్టి
యజ్జాహ్నవీ వారిలో మజ్జనంబై, సుధీమజ్జన శ్రేణికిన్నాపు తీర్థంబు వేళన్ రహిన్నిత్య
దానంబులన్ సొంపుకల్పించి తానొక్క నాడక్కజంబైన బంగారు కంబంపు టీళ్లాపు
నీలాల బోదెల్, చొకాటంపు ప్రాగెంపు రాలోదు బిల్లల్, మిటారించు వజ్రాల గోడల్,
దువారంపు క్రొంబచ్చ రాజిల్కాణింగెల్, ప్రవాళంపు మేల్ సంతనన్ వింత నన్వచ్చు
నున్దిన్నియల్గల్గు చౌపంచపెన్మానికంబుల్, నెరాగంపు బల్కొల్వు కూటంబులో
మీటురేజోతి రాబన్న కంబెచ్చు సింగంపుగద్దెన్ చొకాటంబుగా రాజసంబెచ్చ నిండోల
గంబుండి విద్యావినోదంబులన్ గొంత ప్రొద్దింపు సొంపొంది, శ్రీరంగనాథున్ గృపావా
హినీ నాథు సేవింప భావంబులో నెంచి వాహ్యాళిపై వాళిపుట్టంగ సంతోషితస్వాంతుఁడై
పొంకమూకుంకుమం బచ్చకప్రంబు కస్తూరి జవ్వాది యున్పన్గు పన్నీరుసున్ సారమౌ
గంధ సారంబు తోడన్ గదంబించి చెంగల్వారా రాతికోరన్ చకోరాక్షి యందియ్య
లేఁబూఁతగా బూసి మేల్వాసనల్ గ్రమ్మగాఁగమ్మ కస్తూరి వేలన్ విశాలంపు ఫాలప్ర
దేశంబునన్ దెష్మెగా చుక్క బొట్టుంచి, సర్వాంగరక్షాయితంబైన బంగారు సింగార
ఫుందాయితుల్గల్గు క్రీజార్సిగన్ వాసిగానిడ్డ ఖుర్సారుమాలెచ్చుగాగట్టి, యామీద
ముక్కంటి కప్పొప్పు లేచందురేకన్ దలందాల్చు చందంబుమీఱన్ తురాషాణ్మణీదంతు
రాతిస్ఫుట ధ్వజ కాంతిచ్ఛవీ విస్ఫుటంబౌ తురాపంతురాజెక్కి మేల్కెంపు రాకెంపు
రాగుంపు రాణించు బల్కీల్క డెంబుల్ ప్రశస్తంబులై మించు హస్తంబులన్ సిస్తుగానిల్పి,
వైడూర్య ధుర్యంబులై మించు జోడుంగరంబుల్ కరంబొప్పగా నంగుళీ రాజిరాజిల్లకై సేసి,
డాల్ నిద్దపుంబెద్ద చౌకట్లు లేఁజెక్కుటద్దంబులన్ దద్దయున్ ముద్దుగుల్కంగ కర్ణంబు
లంజేర్చి ముర్వైనకట్టాణి ముర్వొంచి వక్షోగ్ర భాగంబునన్ బాగుమీరంగ కందర్పుఁ
డెందే వడింబోవుచో బైట గట్టించు తేజీయనన్ దేజరిల్ కెంపురాముక్కు చొకా
టపుం బచ్చ రాసంతనన్ మించు రాజిల్కతాళిన్ నెరాతాలి మించూని కెంబట్టు
సిద్దానిజారున్ కటీరంబునన్ తోరమున్ మీఱఁబొంకించి విన్నాణెపుంజంటకూర్పున్
విరాళంబునీ రాదిడాల్సుర్వ తాపాత్తజగాడంబుకబ్బాయి పైదాల్చి బల్మీటుగా పెట్టి
వా రాపయింజుట్టి యారాయమన్నీలకున్ గొంకియై మీరు రత్నంపువంకిన్ హొయిల్

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మీరగాజెక్కి డాకేల కేడెంబు సంధించి కేదమ్మి ఘూరుమ్మి దోదుమ్మి రాచందమున్ గీరునిమ్మేన నెమ్మేన నిద్ధాపదార్వన్నె మేలాళు వాజంటు పోగెచ్చునేతన్ మిటారించు చుట్టించు డాలందపున్ సిస్తుకెంజాయ గన్పట్టు డాల్పుంచపున్ రేకు కమ్మి జగారంగు చౌకట్టుపుంసైకపుంజిల్గు రాణించు పైరాణిదువ్వల్వ చుంగుల్ మెరుంగుల్వెలార్చున్నె రావల్లెవాటొరగాఁవైచి, సంగ్రామరంగోద్ధతారాతి మూర్ధన్య సేనాళికిన్మిత్తియౌ కత్తి చేఁబూని, శృంగారమున్మీఱి, సాదిన్ విలాసకింప, వాఁడంతబంగారుపల్లంబు రంగారు నీలంపు జేణంబు నున్దార వజ్రంపు మేలంకవన్నెల్ నఖాసంద మింపొందఁ జూపట్టు మోమట్టు ప్రాఁగెంపు రాచెక్కడం బొప్పుకళ్లెంబు క్రొన్ముత్యపుంగూర్పు చేమించు మేల్వాగె వైడూర్యపున్సొవ్వ సీటౌ ప్రవాళంపు మేల్దృష్టి దండంచపున్ పుష్యరాగంబు నిద్దా తలాడంబు గోమేధిక వ్రాతరాజన్మహాఘంటికల్ వెన్నెలల్ జల్లు సుర్మాయిచౌకట్ల జల్లుల్ చౌకాటంపు మున్నేత నూల్సిస్తు పుస్తంగు కెంబట్టు త్రాళ్లల్లికల్మించు నిద్దాప నారౌర నా మీరునున్వెండి క్రొందీగె కుట్టున్బనిన్మించు మేల్పక్కెరల్, చారుపాద ద్వయిన్ బల్పవాడంపు బందెల్కడున్ రెండు మేనల్, లకోరీపాదల్ జాణిసింగాణి డావంక లున్ మీటి రంగైదుగా కందమందంబుబల్ రొమ్ముమందంబుపై విప్పుగన్పించు నప్పంచకం బొప్పఁజూపట్టు రంగత్ఖురంబుల్, మృదుత్వంబు రోమంబు లడ్డంబు వెన్నొందియౌ బిల్లకన్నుల్ కరాళించు హేషల్, చౌకాటంబగున్ కొద్దివాలంబునందంపు జానుల్ పసన్నిక్కువీపుల్ శిరంబెత్తరం బంఘ్రిచాంచల్య ముత్తుంగ గాత్రంబు ధారోగ్జిత స్వాంతముద్గార ఫేనోల్లసద్వక్త్రి ముద్దాను సౌందర్య ముద్వేలధారానిరాఘాటు ములోల్లల జిహ్వాగ్ర ముచ్ఛ్వాస వేగాత్త నాసాపుటం బుజ్ఝితోద్యద్భయం బుత్కటాశ్చర్య దోత్పత్తి నొప్పారు నప్పారసీకోత్త మాశ్వంబు వేముంగలన్నిల్పి నంగాంచి, చౌవంచ పూఁదూపుసాహేబు రాచిల్క పైనెక్కు మేటెక్కుజక్కిన్ తటానం మిటారంబుతో నెక్కి సొంపొక్క చేగ్రక్కునన్ జక్కగా వాగెఁగీలించి మేలెంచి బాళిన్ చెవుల్దువ్వి లోనవ్వి కందంబు తాటించి మేల్వన్నె సోకించి శాబాసు పాదయ్య మజ్ఝారె మేల్బూబు రుమ్మాయురే హెబాపురే బాపురే హెబాగురే జాదిరాహాటు ఘోడా యటంచెల్ల సాదుల్నుతింపన్, దువాళింపుచున్ చాలమేల్వాగెచేఁకొద్దిఁ బట్టి బారెంటు మూరెంట దుత్తెంటు బెత్తెంటు ముగ్గెండు పదంబులన్ చూటిదాంటంగ జేమార్చి థేయంచు పెల్లార్చి సల్లాలితోల్లాస హల్లీసక ప్రక్రియల్ హత్తతాతెత్తె తెత్తెయ్య ధృత్తాంగి ధిల్లోల్లది గృడ్తత్తరఘుంకు తత్తెయ్య తద్ధిమ్మి తాంధిక్క తోంతక్క తోంతక్కు ధిక్కుంత గిజ్జుంపిహితాంధత్త యంచున్నటుం డాటబోఁటిన్ తగన్దిద్దు చందంబునన్ జోడనల్ చుట్టువేడెంబు మెల్చౌపు టాలడ్డవేడెంబు చౌకంబు చౌదాంట్లు కుర్చల్రవల్జగ్గు బారంబు బెళ్కోర దాటుల్ నడల్ నాగబంధంబు బల్పైసరంబెచ్చ దాటింపుచున్ మున్గలన్ సామి చిత్తేశ, హౌదయ్య సాహేప రాకంచు వ్రాక్రువ్వ నవ్వొంది బృందావనుల్ భూరికైవారముల్ సేయఁగా, భూపరాహాది రాజద్ధ్వజాళి పటత్కార గంభీర ఘుంగార

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గంధర్వహేషా చమత్కార నిస్సాణ ఢక్కాహుడుక్కాదమాత్కార సంరావ
ముల్మీరఁగా రెండుమేనల్ సముల్ రాయమన్నీల్ దొరల్ రాజు లప్పాళె గార్పొంటరీల్
పాటకుల్ నాటకుల్ వైణెకుల్ మంచిపౌరాణికుల్ రాయసాల్ పెద్దలౌ మంత్రులౌ బంధు
మిత్రాదులింపొంద సేవింపఁగా వెన్కమేలౌ వజీర్లెచ్చు రావుత్తు తారేల్ ఖనోజీల్
పఠాణీల్ మరాటీల్ దుబాసీల్ గరీబుల్ హయారూఢులై ఫౌజులై గొల్వరాగా విరా
జిల్లు తద్రాజ మార్గంబునన్ వేగ బ్రత్యక్షమైనట్టి యాయయ్యళ్ఘురి స్వామినామీలు ముద్దుళ్గ
రిక్షోణి పాలుండు సౌజన్యశీలుండు వాహ్యాళిగావచ్చు నవ్వేళ తత్పౌరవారాంగనాకోటి
వీక్షింప నాస్త్రీలలో రూపరేఖా వయశ్శీలచే మించుగన్పించు బల్మించు పూదీవిలో
తళ్కు, యయ్యించు విల్కాని పూనుల్కు, చెంగల్వసంగాంతిరేకో, మొనల్దేరు
లేమావిమోకో, విడిమ్మీరు రత్నంపురంగో, కరంబెచ్చు క్రొక్కారుమైరుంగో, నయంబొప్పు
బంగారుబొమ్మో, కళల్నించు సంపెంగరెమ్మో, కడుంగుల్కు చేమంతిపూబంతియో
యింతియో నాఁబ్రకాశించు రామెచ్చు టొయ్యారి శ్రీమించు బల్ శారి కస్తూరి
యన్ వీణసిస్తైన మేల్జాణ సౌందర్య పుఁదొంతి కందర్పుడేల్దంతి మాద్యద్వయస్సీసు
విద్యావతీభామ హెచ్చైన మేల్నెచ్చెలుల్ పెచ్చుగానచ్చికంజేరి తన్గొల్వ చౌవంచ
వన్నెల్ దువాళింపుచున్ గల్కుఖుల్కుల్ కడుంగుల్కు రాచిల్కచేఁబూని క్రొంబచ్చ
రాయొంటికంబింపు మేల్ మేడపై వేడుకన్ సిద్దపున్ దళ్కుటద్దంపురంగున్ నిటారించు
లేడారు వజ్రంపురాసంత నన్ విలంగాఁజాలఁగన్పట్టు ప్రాగెంపు రాగూర్పుటోరల్ పిసా
ళించు బుర్సాచొకాటంపు కెంబట్టు తాపత్తు జెగాదిండుచెన్నారు చిన్నారు సున్నగద్దె
యన్ బద్దుమీఁజంగఁగూర్చుండి చెంగల్వరా రాలచేమించు తజ్జాల జాలాంతరాళంబునన్
మోకుచందున్ గనుంగొన్న చన్ జక్కవల్ జంటబాయన్ నెరాయొంటియై మేనుదీవన్
మిటారించు చందంబునన్ వీఁక డాకేలఁ బల్కప్పురాకప్పు విప్పైన జార్గొప్పు దిద్దంద
ముందోళు పయ్యంట డాచంట గట్టించి దోర్మూలకాంతుల్ దిగంతంబు లన్నిండదళ్కుల్
బిసాళించి సోలించి మేల్వాలు కన్నెప్ప లల్లార్చ వీక్షించి సంగంబపేక్షించి నయ్యిం
ద్రుఁడో చంద్రుఁడో యక్షరాట్పుత్రుఁడో చైత్రుఁడో భీమజాకాంతుఁడో, అశ్వరే
వంతుఁడో కాక లక్ష్మీవరుండో మరుండో పురే బాపురే యంచు నూహించి మోహించి
ధైర్యంబువారించి కార్యంపచారించి హోరాది భూషావళుల్ కొన్ని వర్జించి వారాంగ
నాళిన్ విసర్జించి భావంబునన్ మేలుమేలెంచి చేవీఁటవాయింపు చాలించి యోచ్చోటు
వేడించి మోడెంచి పూబాన్పుపైఁజేరి, యాదారిగోర్వంక లిర్వంకలన్ రాగ, రాయంచ
లాయంచలన్నీలు చెంగల్వరాయండు నాయండ నేదేర, మాయూరముల్ బీరముల్బల్క
చైత్రుండు మిత్రత్వమెంచన్ కడుందుమ్మెదల్ జిమ్మిరేగన్, వడిందమ్మెరల్ ద్రిమ్మరంబైన
బల్దొమ్మిగా నెమ్మి గన్పించకే వంచనన్ పంచబాణుండనే రాయవజ్రీడు నెత్తమ్మి
ఖన్నీరు పూమేల్మి జార్బూని కుర్మంచు వస్తాటి రామేన హత్తించి బూఁదీవె సాం
బ్రాణివారట్టులే గెన్నె రాగందపుంబాకు గీలించి మేల్పావదరీ చాదరాదాల్చి సామంతి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పూఁపొగపై, గొప్ప కుర్వేరు నిద్దాల పేర్పేటు తోరంబుగాఁజుట్టి మేలిప్పపూవిప్ప
ముత్తెంపు బొంటుల్ కడునీవ్వనులన్నిల్పి క్రొంబొండు మల్లెంచు రాబావలీ జేర్చి వైపూ
సరుల్ జేర క్రొమ్మావి పండొప్పు బల్కెంపు తాళీయురోవీథిక౯ దాల్చి పొన్నాకుకం
డెంబు సంపంగి దోడుమ్మిదాడింబిపూ మేల్దొనా పచ్చ సింగాణి జోడించి యానిండు
ముస్తీందుతో మస్తురాచిల్క బాబాతటాన౯ దిటం బెచ్చగానెక్కి వీడెంబుచే సొక్కి
కందోయి బల్కెంపురాణింప కోశంబు దీపింప లేతేటి రెక్కొందపు౯ సోకువీక౯ రొ
దాళించు నెత్తమ్మి పూముద్దె నిద్దా ధమామీదుగా సద్దుమీరంగ మేల్సంజకెంజాయ రంజిల్ల
చెంగల్వనే జా బిరాన౯ నెరానీటుగా ద్రిప్పి బోయార్చు పెల్లార్చి గగ్గోలుగా యగ్గలం
బైన రోసంబుచే మీసమ౯ దువ్వి యవ్విల్వ పూబోణి వెన్నిబ్బరంబొప్ప శబ్బెంపుడా
ల్గుబ్బ చందోయి జక్కి౯ తగ౯ పెక్కువేగాటిపు౯ సూటిచే నీటుగా గుమ్మిచేరమ్మిన౯
బిమ్మట౯ జెందిలోఁగుంది యారామ యారాను సౌధాంత రాళంబున౯ జూచి
యున్నట్టి రీతి౯ తమిన్నిల్పు నిల్పున్నచో నాత్మచింతించు చింతించి వేన్నుక్కు తాను
క్కి భూషించు,భూషించుచు౯ జేరనూహించు నూహించిలో నానవర్ణించు వర్ణించి
డెందంబు వైకల్యముం జెందు ముంజెంది మైకార్శ్యముందాల్చు లోదాల్చి పంచాశుగ
ధ్యానమాత్మ౯ దగన్నిల్పు వేనిల్పియున్నట్టి యచ్యుంద్రు బింబాస్య ఛందంబు వేరొక్క
చెల్కత్తెలో తత్తరం బెంచ మాయింపు బల్వెల్లమైయున్న యా తల్లికి౯ చెల్పన౯
తగ్గుచు౯ మొగ్గుచు౯ దిగ్గున౯ లేచి పైకొంకుగూకింకు చండ్లంటుపల్ కుంటికాల్
బొక్కి రొమ్మెక్కసం బెక్కువేలాట్టక౯ పొట్టి పొట్టిద్య నూదుద్యవా మడ్డికోక్కొడ్డె
చక్కడ్డమానడ్డి ముక్కొ౯ క్రొంచు?వారపరువాల్ తోట్టినోర్వట్టి మూరొప్పగా రొప్పుచు౯
గొప్ప సివ్వంగి భంగి౯ కరాళింపుచు౯ వాలుడు౯ గోలచేపట్టి యాపట్టి నిండాసి
యుల్లాసియై బోసినోరు౯ వికారంబు మీరంగ కడ్డాయపుం దమ్మలంబానుచు౯ గూతు
రి౯ బాతురి౯ గాంచి మోబాల యిప్వేళ యీలీల నీకేల జాలింబడంగారణంబేమి యే
రాజమార్తాండ బింబంబు భావించె నీ భావమేనాయకాధీశ కంఠీరవం బాశ్రయించె౯
త్వదీయాంతరంగస్ఫురత్కంధరం బింద్రనీలాంకా దంతికాంతి ప్రభాధూశ? సజ్జాలకా
యాలయాకార లక్ష్మీతనూజాతున శ్రాంత శశ్వత్ప్రితాపైక విఖ్యాతు నాచారచంచ
త్ప్రభాస్వీతు నాచార్య కైంకర్య రంగద్గుణో[illegible] నుద్యన్మహా విక్రమాభీల గాంగేయు
సద్వేల విద్వత్క వీంద్రావళీగేయు నుత్కృష్ట పాండ్యక్షమాపాలనోపాయు నుల్లాస
విశ్రాణనోద్భూతరాధేయు నమ్ముద్దువీరక్షమానాథు ముద్దళగిరి క్షోణి భర్త౯ విలోకించి
యూహించి మోహించితో అంచితోరోజ నీ కంఠభాగంబు నీచూపులాగంబు నాకంబు
జాలఁబున౯ జాలకఁబున్న గఁజాలు నీకొను నందంబు నీబొమ్మలందంబు నావింటివీక౯
వెస౯ వీక వింటి౯ కడుంగేరు నీ చెక్కున౯ దళుకు నీఫాలపున్గుల్కు నాచంద్రఖం
డంబున౯ ఖండచంద్రున్వడిన్మీరు నీమేనిలో తీరునీ నూగుటార్ సౌరునావాలు
మించు౯ రహిన్మించువాలు౯ ప్రసన్నించగా చంచలాక్షీ! యదేమే! మదేక్షేంద్ర

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

యానా ! వినేవారకాంతామణీ పాళికిఁ జాతివజ్రాళికిఁ బోలు కద్దాటవే మేలుపా
యమ్ము నాయించు పాయంము నాయమ్మ నాయమ్ముగాదింక నేబోంకనీవంక నాపుణ్య
మీడేరనే కంతుపంతంబునఁ జెక్కిటంగేలుగీలించి డెందంబునంగుంద నీకేలనే యింత
కుందాళనే చాల నాబుద్ధినీకెంతయుం గాదటే, వాదటే నెచ్చెలుల్ దంటలై వెంటరా
బాలభానుప్రభా భానురానీల మాణిక్య సఘథాగ్ర జాగ్రత్ స్ఫురచ్ఛాతకుంభోరుకుం
భానుబంధధ్వజచ్ఛాదితా కాశ మధ్యప్రతోళీ సమాయాత వైమానికాబ్జాన నానాయ
కానంగ కేళీను సంభోగ వేళాసముత్సాహ చంచద్గళధ్వాన వాదాను వాద్యైక శుశ్రూష
వారాంగనాశ్చర్య సల్లోల చూళీ గళత్సూన వర్షస్ఫురద్రాజ మార్గంబడెట్లబ్బనే
పక్వ బింబోష్ఠి మోమా కళా రాశిగాబోలు గాకున్న నిత్యప్రసన్నత్వ మేరీతి చేకూరు నీచం
చలా గాత్ర హస్తంబు లబ్జంబుగాబోలు గాకున్న యా కంకణావాప్తి యేలాగు ప్రా
పించు నీకీర సల్లాస కంఠంబు పుంస్కోకిలచ్ఛాయగాబోలు గాకున్న సత్పల్లవగ్రాహ
కత్వంబదే దారిసేన్ గల్గునంచుంవిట్గ్రామణుల్ మేల్మణుల్ కోకలుఁ జేకడెంబుల్
విడెంబుల్ వరాలుఁ సరాలుఁ యెక్కువౌ పట్టె మంచంబులుఁ, పుస్గ చట్టంబులుఁ
సిస్తు కస్తూరిబల్వీణెలుఁ నిద్దపుఁ వీణెలుఁ వేటలుఁ రొక్కపుసూట్లుఁ గంధసా
రంబులుఁ సొమ్ములుఁ దెచ్చి యియ్యంగ వద్దంచు నీబుద్ధి యీరీతిగా జేసితే వాసికా
నేరవే వేటికిఁ కోరవే లోకులౌ వారి నవ్వారిగానట్లు గాకున్న చో లంజయౌ దొమ్మ
రీడుఁ మదిస్తైవితా నావితం బెన్నవే కన్యనీకన్య మేలే భళామేలు యీ ప్రొద్దు ముద్ద
గ్గరిస్వామితో నిన్ను నే గూర్పగా జాలనే బాల నిన్నెన్నడాడ నున్నగల్లన్న గల్లంజొర
న్నీయవే అందుమ జోడు ప్రాయంపుటొయ్యారు లేరాళ్ళకైయుండనీ కోర్కెలేరీతి చే
కూరు, రంభోరు గంభీరమైయుండవే పండువై నన్ని నుందోడి తేవచ్చునో, యిచ్చగా
నిన్ను రానిచ్చునా అక్కటా నన్ను నేనెన్నుకోరందుగా సాదుగానే వినేమున్న నే
కన్యగానున్నచో కప్పురా నిగ్గులఁ గప్పుబల్కొప్పు లేచందురేకఁ దుటారించు వాట
మ్ము భాస్వల్లలాటమ్ము బల్మీలనుందాయి కన్దోయి పూదూపులఁ జూపు వాల్జూపు లద్దం
పుమేల్తెక్కులందంపునుఁ చెక్కుటొమ్మైన శ్రీవర్ణముల్ కర్ణముల్ నిండురే లేమరాగెల్వ
మోమూచలమ్మోము నెమ్మోముకప్రంబులన్నవ్వు చిర్నవ్వు లేమొగ్గపూమొగ్గ బల్దొంతి
పల్దొంతి చిందంబుచందంబు బల్డాలుచే నగ్గళంబౌగళం బెచ్చు బంగార పుంగిండ్లు పా
లిండ్లు సత్పల్లవశ్రీకరంబుల్ కరంబుల్ బిసాళిఁ హసింపఁ బిసాళింపగా జాలనుంగేలు,
సద్వర్తు లావర్త భాస్వద్విభా శోభియౌనాభి మేల్తారుగొంగఁ నగంబూను లేఁగౌను,
భూచక్రబింబంబు రాజన్నితంబంబు, రంభా మనోహారులూరుల్, జితానంగతూణీరసం
ఘాల్ సుజంఘల్, మిటారించు తాబేళ్ల మీగాళ్ళు, పంకేరుహశ్రీపదంబుల్ పదంబుల్
ఖనత్తారకాళీసఖంబుల్ నఖంబుల్, ప్రకాశించు నీరూపు నీయేపు నీరేక నీవీఁక నీమేలు
నీడాలు నీయింపు నీసొంపు నీతళ్కు నీగుల్కు నీముద్దు నీసద్దు నీతీరు నీసౌరు నీమెచ్చు
నీయీవి నీఠీవి నీమోర్పు నీకూర్పు నీకల్మి నీబల్మి నాకున్నదా విన్న దేలేదుగా అయినగా

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నిప్పుడే నాతెఱంగున్ గడింతున్, గడించేవగల్ చెప్పితే పగ్గలైయుండు నేగండుమీలంటి నాకూకటిం ముంగురుల్ కూడియున్ కూడకే, మేల్ బొమల్ మీఱియున్ మీఱకే, కన్గొనల్ బెళ్కియున్ బెళ్కకే, పల్కులన్ దేనియల్ చిల్కియున్ చిల్కకే, మైసిరుల్ మించియున్ మించకే, లేతచన్నుల్ మొనల్ గాంచియున్ గాంచకే, నెన్నడల్ గుల్కియున్ గుల్కకే, మోముతేటల్ జిగింజెందియున్ జెందకే, దంతకాంతుల్ వెలింబర్వియున్ బర్వకే, చూపులాకున్ముడిన్ ప్రాలియున్ ప్రాలకే, మేల్మితంబంబు విస్తారముం జెందియుం జెందకే, మిన్నలోమిన్నయైయున్న నాచిన్ని పాయాన నెంతే యుపాయాన, నీయాననో దంతియానా వినే, ప్రొద్దునన్ లేచి మోముజ్జనం బైనచో నిల్వుటద్దంబు వీక్షించి నాగొప్ప కన్నెప్పలన్ గాటుకన్ రేక యాపీకగాఁదీర్చి ఫాలస్థలిన్ వశ్యపుంగస్తురిన్ బెట్కగాఁ జుక్కబొట్టుంచి బుక్కామెయింబూని బంగారు సింగారపున్ పాదుకల్ మెట్టి వారాంగనా కోటిలో మేటినై, సందెవేళన్ నుమూళంబునంబైట నిల్వన్ విటుల్ ముచ్చటల్ మాదళంపున్ రుమాల్ జార్ శిగల్, దుప్పటీ వల్లెవాటుల్ మెయిన్నిండు సొమ్ముల్, గళంతంపు పెమ్ముల్ తొలంగం జెలంగింపగారాని బల్యందడీ సారకత్తుల్ కరాగ్రంబులంగ్రమ్మి, యిమ్మైక మీసల్ మెలుల్పెట్టి, డీకంచు పాయంచుఘుల్ ఘుల్లునన్ బైలు చిమ్ముల్ వడింజిమ్ముచున్ గ్రమ్ముచున్ కమ్ముచుందండ మానంబులై వచ్చు నవ్వేళ నేవారలన్ బొమ్మలల్లార్చి నన్గొనవాల్ తూపులన్ డుస్సిపారన్ విలోకించితావి స్ఫురన్మందహాసంబుతో, నోరగా నవ్వియువ్విళ్లు లూరించి పల్మారు బల్మారు పోరాటకుం బాళి పుట్టించి, ఘట్టించి నేనంతటన్నింటికింబోవుచో వెంటనే రాక వాటంబు వేయించి నాదూతికన్ బంపి ప్రత్యేక ముక్కొక్కరిన్ దోడి తేఁజేసి యాసంతమిఱంగ, యాసంత జోరీగచందంబునన్ మీఱి యెవ్వానికిం జూచినన్ వానికే లొంగినట్లుండి నీర్కొద్ది కెందామరం దంబునన్ తామరందంపుఁ బల్కుల్ చెవింజిల్కి తేలించి పూశయ్యపై వియ్యమై జోకనేకాంతపు న్వేళ నాభుగ్న హస్తాంగుళీ శ్రేణిచే సద్దులన్ సుద్దులన్ ముద్దులన్ తావిచెంగావి కెమ్మోవి పైకాటులన్ గుబ్బచన్ గోటులన్ పారవశ్యంపు బల్పొక్కులన్ బంధపుంజిక్కులన్ వేగసాగించి యుబ్బేల్పులన్ జాల ప్రార్థించి యావేళ మంత్రౌషధంబుల్ ప్రయోగించి మైమర్లు పుట్టించి మేల్పావురా పల్కుబల్కుల్కులన్ వీనులంగుల్కఁజొంగల్వలే పచ్చయొన్నుల్ వసాజాజి కాయాఖురాసాని వామంబు కర్పూర ముంగిట్టె నామర్లు మాతంగి యామైత్త విత్తుల్ సమాంశంబు సన్నంబుగా గుల్లనున్నంబు తోనూరి మేదించి వక్కందుకోగూర్చి గుంజాఫలంబెత్తు వీడెంబులో నల్చినట్లుంచి బంగారు సింగారపుం గమ్మలున్ జీవదంతంపు కీల్బొమ్మలున్ మించు మేల్పెట్టెలున్ మెట్టెలున్ సుంకురాడంబులున్ వెండికేడెంబులున్ పట్టెమంచంబులున్ రత్నపుం బొమ్మలున్ మంచి ముంగాముశాలున్ జిరాలున్ వరాలున్ సరాలున్ చొకాటంపు పాంజేవులున్ కప్ర పుంగోవులున్ చారుహారమ్ములున్ మట్టెలాగింతుమే బంతి సాగింతుమే మధ్య సన్న్యాసిచే వెండిముద్రల్కరంగించి చేయించి నా ప్రేలి మట్టెల్ పురాణంబు వ్రాక్రుచ్చ లేప్రాయపుం బాపడియ్యంగ బంగారపుం జెవుల పొంగనల్ల (పోఁగులు) కాళాంజి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చేయించినా సోమయాజుల్ తమింగెంపు రాళ్లెల్ల దుల్లించి నావాము సాదంబు పెండేర
మందుండఁగీలించి నా జీయ్యగారయ్యగా నత్త్రిదండంబులన్ బెత్తపుంగోల లౌనట్లుగా
పుత్తడీకట్లు వేయించినా మించినా నందరికిన్ ముందుగానే యిదేలా సదేలా ఈతాంగీ
ఎచోన్నిర్జితా నంగరంగత్తురంగీ వినే చెవులు గాచాల ముద్దగ్గరిస్వామితో కూటమప్పారవా
రాంగనా కోటిలో నేరికైనన్ మహాదుర్గమం బస్వతంత్రంబ సామర్థ్యమ వ్యాజ కార్యంబ
సంబంధ మార్గంబనా లోచనీయంబనభ్యస్తమైనట్టి చందంబు డెందంబునంగోర కేమించి
నామాటలుల్న్ మీరకే నీ రజాస్వావయస్యాభి రామాభళీ గట్లకున్ సన్న వెయ్యంవలంచే
పుగా కన్యకన్యర్కమందెల్ల మన్నెర్కమాశింతురా డెందమందిట్లు చింతింతురానన్నులో
జేసుకో నెంతురా కాంతరో భేజో కొట్టనెంచేపురా బొమ్మకున్ చేతిగిల్గింతలా వింత
లాయెన్నిరీక్షింపవే ప్రవాళాధరీ పల్కవే మేశిరోజస్ఫురన్నిర్జితాళీ మెయిన్నీరు శృంగా
రమింపొందగా నేయవే నాయికా రత్నమా నూత్నమా, మామకీ నోక్తులంతా నితాం
తంబునీ విన్నదేకాని లేదేసి నిన్ వేడి వాక్రుచ్చెదన్ తెచ్చెదన్ నీకు సత్కీర్తియా
మంగళం ముద్దుగం బెట్టి యీకున్న పాథట్టిరో బెట్టుగానిచ్చ వాండేమరుండంచు చేబట్టి
చేసేట్టికల్ గెట్టిగాదీయుచున్ గుత్తులన్వేయ చున్ పొత్తులన్ మేయుచున్ బత్తిపై బూయ
చున్, సొక్కితిన్, దక్కితిన్, చిక్కితిన్, మొక్కితిన్ నెమ్మదిన్నమ్మరా అక్కరైతే
ననున్నమ్మరా కౌంగిటన్ గ్రుమ్మరా నీకు నెల్లప్పుడున్ బూటగానున్న మెల్కమ్మరా
నీ పదమ్మానరా నిన్ను నేమానరా,. మోవితేనానరా, అనరా నేను నీదానగా,
దానరాధేయ నిస్వీడగా రాదురా, నీకురా నీకు కోపంబు పాపబంటా ? నడిం
చెంతవల్లించి బెల్లించినా గుట్టుమట్టెదున్నన్ కానరానియ్యకేయియ్య కేనేరికిన్
ప్రేమట్లు విశ్వాసముల్ దొమ్మరీ కూటముల్ బెస్త నేస్తంబులున్ బోయ జొంకుల్
పరాణీలవాపుల్ ఖజోజీల వియ్యాల్ దుబాసీల బాసల్ పవాడల పుమాష్ట్రిల నుద్దుల్
వినన్ రాని పద్దుల్, మొసల్మేర మాటల్ కనున్మెచ్చుటాటల్కు వాడంపురీతుల్ విలాసంపు
వ్రాతల్ సెరాగొల్ల సంగీతముల్ దొంగ బంట్లందముల్ మూర్ఖ సాహిత్యముల్ మాగ
సన్నల్ ప్రసన్నత్వ మింపొంద గన్పించి సద్వృత్తి యుద్యాసముంజేసి యానేస్త
గాండ్రన్ తమిన్నాదు విద్యా వినోదంబులన్ జూపు ప్రేమంబు పుట్టించి ధట్టించి నేనం
తటన్ నీళ్ల దామూటగట్టించి చట్రాల్లపై నారలాల్పించి పుల్లీసలుయ్యాలగానూగివర్పో
పలాళ్ళన్ ధరన్ గుల్లు కట్టించి యా పిమ్మటన్ నా ప్రభావంబు జూపించి కోపించి చేగల్గు
సొమ్మెల్ల నేమెల్ల నేమెల్లగా దీసినా దాసికిన్ వంటవార్పున్ తగన్ జేయ మేల్బంట్లుగా
నేతునే సర్వముల్ మూలికల్మేల్మణుల్ మంత్రముల్ తంత్రముల్ వశ్య విద్యా మహాకర్షణో
ణోచ్చాటనల్ గాంచి నానిం ద్రజాలంబు నూహేంద్ర జాలంబు గావించి మాయల్ పచా
రించి మాటాడి సొక్కించి పొక్కించి వేదన్నిచో కద్దుకద్దన్నచో లేదు లేదామె రెబంతి
యంచున్ వివాదింతునే లేర కేలేర సాధింతునే రొక్క మీకున్నవారిన్ పసాదింతునే
బోటిరో పోటిగా కోడెకాండాపలం దాటిపోనియ్యకే, నావలందియ్యనా ; క్కముంజేరు
చందంబునన్ తిబ్బిరాజైన యామబ్బు మర్వంపురేడైన నా ముంగలన్ సాగిపొయ్యా

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వజేు యీ చక్రవాళావృత క్షోణి చక్రంబులో. నాకు లోగాని వారెవ్వరే నవ్వరే నైనచో మీను కెక్కెంబువాండైన పోనోపఁడే పాపఁడేగాని వేరొక్క మున్నీఁడు నాకానికా, యించు విల్కాని కన్నయ్యకుఁ గానుకల్వేసి వే నోములఁ నోఁచి నేనెన్నగా నీవు పుట్టింది కానియ్యవే నీతోడి పువ్వారుఁబోండ్లఁ విలోకింపవే, నామాట నిక్కంబుగా నెంచవే ప్రాయముల్ చంచల ప్రాయముల్ తల్లి యెన్నాళ్లు బోధింతునే కూఁతురా యింత నన్నెంతురా మేలటం చెంతయుఁ గంగడోత్రిలీతి దుర్నీతులంజాల బోధించు మాతఁ మృషాలాపజాతఁ నిరీక్షించి నాతోడ యమ్మా ప్రసంగించవస్తే, ప్రసంగీన లే స్రొంపెసంగీన లే నీగుణంబెన్నగా నీవ మెట్లన్న బాసల్ సటల్ ముచ్చటల్ తాపిలో హీలు మేల్కూచి మారాది విద్యల్ మహాద్రోహముల్ కద్దు లేదంచు వాదించుటల్ వట్టిచే మూర వేయించుటల్ చూడక న్రావి కామాంధకారంబు పుట్టించుటల్ కాక నేయ ప్రయుక్త(బహు) ప్రార్థముల్ వట్టి సందేహముల్జల్లి పూడెల్ తెనుంగీచటఁ ? వ్యర్థల్ కాక స్వరంబుల్ కటూక్తుల్ పరుంగుల్ కడుం తక్కు పల్కుల్ పరార్థంబు తెర్వాటుగా కొట్టు చోరక్రియల్ మేలు కూటంములుఁ దెచ్చుకోలైన సంబంధముల్ మంచి ప్రాల్మాలు టల్ భావగూఢంబులుఁ చుట్టుప్రోవుల్ తగఁ గబ్బముల్గూర్చి ధూర్తాళిలో జేసికో నెంచులేగాక విస్ఫూర్తియానేగదా తల్లి మోమాటపుఁ దమ్మిజాబిల్లి మాకెట్టి పర్యాయ ముల్గాద దెట్లన్న యెవ్వారు డీకొన్న నేమించి మర్షూరేయుత్ప్రేక్షలాహ తలంపుల్ఛళా జాతి వార్తల్ పురేశ్లేషలౌనా చమత్కార మమ్మక్కవాక్పాటవంబెచ్చు వ్యంగ్యక్రియా రూఢియప్పప్పనిందాస్తుతుల్ శయ్యలో వింతహెూ శబ్దదాపత్యముల్ బూబనంకార ? వస్తుధ్వనుల్ మాయురే వృత్తసౌభాగ్యమయ్యారె యయ్యారె మాధుర్య సద్వస్తకప్రస్ఫు రచ్చిత్ర బంధంబు లౌనా గుణాన్నత్య వృత్తుల్ బలాసత్కళా శాస్త్రబోధత్వమానా చలోక్తుల్ భళీపూర్ణ సందర్భముల్ చాగురే స్థాయిభావంబరే రూపకం బద్దిరా తత్పదా రైక సంసిద్ధి హాౌదయ్య సంచారి భావంబు లౌనౌను విశ్రామచాతుర్యమున్నన్న తద్వర్ణ గాళంబులాద్యంబు హృద్యంబు టంచుఁ జనుల్ సన్నుతుల్సేయ సల్లక్షణాఖ్యాఁ పవా [illegible] గన్పించు మజ్జాతి యీరీతి మీయందు లేదేకదా లేచి పొమ్మంచు పొమ్మంచు కెమ్మోవి గంపించ గా బల్కుచుఁ ముద్దికిఁ బుద్ధిరాదిద్దిచే వాద్దికై మీరు శాతోదరిఁ సోదరిఁ జూచి వేకంటివా నాదు సద్వృత్తముఁ చిత్రిరీతిఁ భుజంగ ప్రయాతోక్త ముల్ తల్లి రీతుల్ నిజంబాడితింగాదు నింద్రాప్రశంసల్ నిజామేయ కారుణ్య నీడోద్భ వేంద్ర ధ్వజుఁ న్నగ్గిరిక్షోణి పాలుఁ వరింతుఁ మనోజాత బాణాళి నెల్లఁ దరింతుఁ వినే నీవు శ్రిమన్మహామండలాధీశ సంస్తూయ మానుఁ విరోధిక్ష మానాథ నేనాతమస్స్నిగ్ధ భానుఁ ప్రతాప ప్రభా భూతచంచత్కృశానుఁ మహాముద్దు వీరక్షమానాథ సూనుఁ లసత్కంజనేత్రుఁ మనోజాతగాత్రుఁ సువర్ణాద్రి ధైర్యుఁ బుధస్తోత్ర ధుర్యుఁ పయో రాడ్గభీరుఁ ద్విపడ్డిగ్విహారుఁ కనత్కీర్తి కాంతుఁ రమాదివ్య నిశాంతుఁ ముదం బెచ్చ నేనున్న పర్యాయమింపొందగా చెల్పి రప్పింపవే నీవయన్నింపవే యక్కరల్ దీర్పవే సంపదల్గూర్పవే ప్రొడనే డాచతుష్షష్టి విద్యాప్రవీణుండు సౌందర్యరేఖా జిత

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ప్రస్ఫురత్పంచ బాణుండు వాడింతనన్నుఁ గటాక్షించినం జాలదా పూలదారొత్తన్న విల్కానిసింహాసనం బేలుటల్ పోలదా లోల దాల్మియు సంతాపముల్ వీలదాతూల దాఖేల దాఖీల దారిద్ర్య భూతంబు నీతంబుగా మన్నె సామాన్యుడే వానితోనుండ కన్మానె నే పూననే మాననే యిందునే మున్ను నేపింటి శత ద్రూపమా వెంట కన్గొంటి శ్రీరంగనాథోత్సవం బందురా పొందురా జిల్లగా జేయ వేయప్ప బంగారు కుప్పాకకుప్పాళి పాళించు రామప్ప మేలంచు భాషించు భూషించు కన్యా లలామంబు నమ్రేమ మీఱఁ విలోకించి కించిత్ప్రకాశంబుగా నవ్వి కెంగేలు చేముంగురుల్ దువ్వి బల్చుక్క చాలుఁ బిసాళించు చేర్చుక్కయుఁ జక్కగాదిర్చి నాతోడ నీతోడ నీతోడనే నెంతగా దెల్పుచున్నానొ కానంతయు న్నిశ్చయంబంచు లోనెంచు మీప్రొద్దెముదగ్గరి క్షోణిపాలావతంసంబు సాన్నిధ్యముంజేరి నీచందమందంబుగా దెల్పి బిల్పింతునందాక యావంత యావంత రానీక నీవంత రంగంబునఁ జేర్చి సత్కాంతుకంబంది హృత్కౌతుకంబందు మీ కంతు కోరోజయంచుఁ నుమాళంబు మీరంగ లాలించి డెందంబుగా జాదునేదారి! జోహారు; బల్గందపుంగొండ రాణింబు సాహేబు! జాగిల్లు; లో కూతవాల్ జోదు పేరుటు సున్నీడ; చేమోడ్పు; రేలేమసంగాతి! జోతాలు చెంగావి కొమ్మావిలోదారుసుఁ పచ్చరా రెక్కడాల్ పక్కిరామిన్న! చేమ్రొక్కు; కెందమ్మిసంతోషపుం జంట ముకాళ్ళ బల్లోప్సపరీ! టెంకణాల్; మబ్బుపూదాల్పు రాయబ్బ మేలాట పట్ట సలామించు క్రొమ్మించు కున్విగితూడెత్తు బియ్యంపు బత్యంబు మేల్నేస్తి! కైవిప్పు; లేమోక జీతంపు సొంపూనుబల్పెంపు డీకొన్న యొడ్డీలు నాతోడుమీరెల్ల నాతోడు మన్నింపుడీయంచు కైదోయి ఫాలస్థలిన్మోడ్చి ప్రార్థించి తాబూను కార్యంబు డెందంబునం జేర్చి రాద్రాజ మార్గంబునన్వచ్చు నవ్వేళ జూపట్టు కెంబట్టు మేల్కట్టురంగారు ప్రాజచ్చరా తోరణంపుఁ మిటారంపుటాలావు నీలాలకంబాల మేల్పెంకు రాబోదె డాల్మాల వజ్రంపురా సంతసంపుఁ రునారంపునుఁ లోవతండంబు సింగారముస్నెర్గు రిక్కద్దముఁ చాయ చాయడ్డ దూలంపు మవ్వంపు మేలొడ్డవిల్లంగలంబుఁ జిగింబూని వెల్దమ్మిరా తిన్నెడానిగ్గు లోప్పారు వైడూర్యపుఁ రాతిబోర్తల్పు నిద్దాహజారంబులో జిక్కు మేల్పూవితానంపు టింపొంపు బల్జీనదంతంపు మేల్కల్పుకూటంబు వాటంబుగా జేరి యన్నారిపొన్నారికింగా పురంబైన యంతఃపురంబుం బ్రవేశించి రేవింటి మిన్నిక్క ముసన్మాకలో వీకమైయొప్పు బస్మించు మించోయనఁ సర్వాద్రిరాజ మూర్ధన్యలం గెల్చి గైకొన్న యక్కన్య పాయంపు పువ్వారు బోండ్లింపుగొల్వఁ స్ఫురద్రత్న సింహాసనారూఢుండైయున్న యమ్ముద్దు వీరక్షమాపాల జాతుఁ కవీంద్రావళీ పారిజాతున్విలోకించి మైవంచి దండంబుగావించి సేవించి యాయన్ను మేల్బంతి పూబంతి కైకాన్కగా నిచ్చి వజ్రాంకుశచ్ఛత్ర రేఖాదిరారాజ మానాంఘ్రులుఁ మల్చినటాతొడల్వ్రటు వల్మించు నిద్దాపిడుందుల్ హరింగేరులే గౌనురా చిల్కతాళిఁ మిటారించు విప్పైన రొమ్మెండ మూజానుబాహుల్ చొకాటంపు బల్ కెంపు కెమ్మోవియుఁ సోగముక్కొక్కు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శ్రీ జ కుంకేశీ కన్నుం గవాజాలి శింగాణి కన్నొప్పమ్మలుక నాల్గుకేశల్లితూరించు ఫాలం
బునక సిస్తు కస్తూరి బొట్టుంద షుక వెన్నెలల్గాయు మేల్వన్నెలన్నీరు లేవల్వనె బొమ్ము!
తచ్ఛంబర శ్రీ జయసూర్తి సాధించు పాంథావళిక చాల సాధించు గా చిల్క సొదిన్న
గంబూను నెమ్మేను; నీలంపు రాకట్టు క్రీయూరగా వైచు మేలౌశిగక ; వాసిగా పైని
తాయెత్తు లాయెత్తు గన్పించు జిల్గుకారు మాల్లేటి పొన్నెట్టి కమ్మి చెంగుల్ వలిక బర్వమే
ల్వల్లెవాటుక, నెరానీటు నౌదార్యముక, చారు గంభీర్యముక, నిత్య సాహిత్యముక,
సత్త్వముక బుద్ధి విఖ్యాతియుక నీతియుక మున్నునాగక మహారాజ చిహ్నంబులన్నీరి
సొంపొందు కళ్యాణ ధారేయ, కారుణ్య నిస్తంద్ర, కీర్త్యాదిచిహ్న ప్రభాకీర్తి విస్తార,
కుక్షిలరాడ్ధైర్య, కూలంకషోదార మేధాధురీణాత్మ రాజన్యమూర్ధన్య, కేళీవనీఖేలనో
ల్లాస, కైలాసవాస్తవ్య దోస్సార, కోకస్తనీ నూత్న కందర్ప, కౌతూహలాయత్త చిత్తాబ్జ
కంఠీరవ ప్రస్ఫురద్విక్రమాఖీల, కర్ణాటసింహాసనా ధ్యక్షముద్దళ్గి క్షోణిపాలావతంసా,
ప్రతాప ప్రభాధూతహంసా ! గుణోపేంద్ర! భూలోకదేవేంద్ర ! మాచంద్రబింబాస్య
చంద్రానుకారస్మితోదార సారస్య, మర్వంపు పూరెమ్మ, మాణిక్యపుంబొమ్మ, మాద్యద్వ
యస్సీమ, విద్యావతీభామ, వర్ణింపుచుక నిన్నే మీరు వాహ్యాళిమీరంగ సంతోసమూరంగ
మారామ చేరంగ శ్రీరంగనాథుక మదిక భక్తి దేరంగ సేవించిరా కన్నులం గన్నదై
మున్ను మీరూపరేఖా విలాసంబులక విన్నదై నీదు పాదంబులం జేర గా నెంచి నిల్పొప్పదిం
కేమి టందీరదా కాక యా కేకరాలోక యీగిన్ని రారింమ నీ కేలుగీలించి నీ కౌగిటక
వేడ్క మున్ గ్నీటనోలాడి యెవ్వేళమా బాలకుక కోర్కెలీడేర్చు కౌగల్గునో రూపలావణ్య
తారుణ్య రేఖా కలాధన్య యీ కన్యనీ కేతగుక స్వామి చిత్తంబు మాయింతి భాగ్యంబ
టంచుక సుమాళంబుగా బల్కు కల్కిం గటాక్షించి వాక్చాతురిక మెచ్చి మైచొప్పుక
సొమ్ము పాలించిలో బాళిగన్పట్టియా చంద్రశాబాళికక పాలకిక బంపిరప్పించి తన్మాత
కున్నీ తమానట్టుగా చిత్రశాటీఘన గ్రామ రత్నాదులం బ్రీతి గావించి యావేళ నానావిధ
ప్రత్న రత్న ప్రభారాజి రాజన్మహారాజ సౌధంబునక మించు కేళీని శాంత ప్రదేశమ్మునక
హృద్యమై మీర విద్యావతీ కన్య కారత్న మాత్మీయ మానాట్యశాలస్థలీ పాత్రలం దెల్ల సన్మాన
పాత్రంబుగా సేరణిక దోరణిక మీర విన్పింపుచుక వీణె వాయింపుచుక శయ్య గన్పింపు
చుక నృత్య విధ్యావధానంబుక చాల మెప్పించుచు న్నింపుచేగాంచి మేల్తేలు
విద్యావతీ నామ మన్వర్థమానందు చేబట్టి చేబట్టి రాదీసి మేలెంచి లాలించి షన్నీట
క్రొన్నెప్పులక దీటమెప్పైన బుళ్కాక మెయిక గప్పి పై కుంకుమం బచ్చి కస్తూరి
నిండించి పూవింటి వజ్రీని పేరింట బాయీతు మారేతి ? పై రోడా థము రా
సునే కే బలా రాబ్బారె చార్లుకా హిక్క పక్కో యటంచుక జిగురాక్కగిళం
బందు కస్తూరిచే పారశ్రీ వ్రాశిగోటక శిఖా జేసి పంపించు సిద్దాలఖోటోయనక
సంచఘుక రేకుబాగాలతో మేలుగానాకు జుట్టించి జవ్వాదిచే ముంగురుల్ దీర్చి చెక్కుం
తమిన్నొక్కి శంఖంబునక దండభాసిల్లు మర్యాద కంఠంబునక గేలుగీలించి చెందమ్మి పై

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తమ్మి ప్రాలందనా మోముపై మోను హత్తించి బ్రాలెక్కలన్ మీరుచున్ చిల్క
బింబాగ్రమా రందము గ్రోలు చందంబునన్ సీత్కృతుల్మెరకె మెల్మిఁ లేబానకంబాని,
మేల్వీణెకాయల్ నకాసంచుమార్గంబునన్ గబ్బిశిబ్బెంపు డాల్గుబ్బలన్ మీదచాల్
క్రొన్నెల్లించి, కా సారకించిద్దరతున్నన రాజిస్వారాజిల్లు భృంగంబునన్ మేను
చెల్వంబు డాయంగుటుం బంధ్రిఘిగుల్ఫంబు మోకంల్పి రుందల్లర్నాభి? వక్షంబు చన్నుబ్బ
కక్షంబు కంఠంబునన్ జెక్కు కన్నుక్కు ఫాలంబు మేలౌశిరంబాదిగా గల్గుభాస్వత్క
ళాస్థానముల్ నూటి యాగోట సోకించి మైజుమ్మనం చేయు చుంగండ భేరుండ మోనాగ
నైక్యంబుగా కౌకగిటంజేర్చి చౌశితి బంధంబులంజాల జొక్కింపఁచున్ బాహ్యతుల్యా
పర్క్రీడలన్ మన్మథాభోగ సామ్రాజ్య భోగంబులన్ దేలి చొక్కాటపుంగుంద నంబందు
రాణించు మాణిక్యమున్నట్లు శ్రీమించి:దిల్లు చున్నాఁడటంచున్ త్రిలోకీవదాన్యత్వ
సంశీలుఁడౌ తిర్మలక్ష్మోణి రాటీ పాత్రుపేరన్ సుధీముద్దు వీరక్షమాధీశుసత్పుత్రుపేరన్
గుణామేయ లక్ష్మీ నివాసస్ఫుర త్పాండ్య సింహాసనాధ్యక్షు పేరన్ సదాసత్కృపావీక్షు
పేరన్ రమాపార్వతీ భారతీ తుల్యశీల వ్రతాచార లింగాంబికా గర్భ దుగ్ధాబ్ధి సంపూర్ణ
రాకా సుధాధాము పేరన్ మహాబాద్యద్భ జోద్యగ్రగజ్రాగ్రన్మహా వైరిసైన్య ప్రభాళిఘన
ధ్వాంతసంతాన మార్తాండు పేరన్ సమస్తావనీనాథ కోటీరమాణిక్యనీ రాజితోద్ధార
భాస్వత్పదాంభోజు పేరన్ కళాభోజుపేరన్ జయోదాత్త ముద్దళ్గరీ క్ష్మాతలాధీశు పేరన్
వృషాద్రీశ సంకాశు పేరన్ మహాలక్షణ గ్రంధ భాషాభిధాన ప్రథామాధురీ సాధురీత్య
ర్థవచ్ఛబ్ద బంధాను బంధ ప్రబంధాది నాథాప్పయామాత్య రాడ్వేంకటార్య ప్రణీతంబు
గాబొల్చు నాపుష్పకోదండకంబైన విద్యావతీదండకంబుర్వి నాచంద్ర తారార్కమై
యొప్పునెల్లప్పుడున్ శ్రీమదళ్గరీ స్వామీ నమస్తే నమస్తే నమః.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

SĪTĀSVAYAMVARAM KIḶIPPĀṬṬU.

"Sītāsvayamvaram" is a short incomplete imperfect poem of 92 lines done in *Kiḷippāṭṭu* style, and deals with the maidenhood of the immortal heroine. It ends abruptly and does not tell of the choice of her lord as indicated by the title. Probably the writer abandoned any idea of continuing with the tale; or we have yet to get the remaining part.

We are absolutely in the dark regarding the authorship of this immature piece or the period in which the writer lived. Only pains-taking scholarship can, with any degree of success, hope to discover the author for us.

Incidentally, we are in possession of two other manuscripts bearing the same title. Here also we encounter difficulty since there is not a shred of internal evidence in either of these two pieces which can help us to establish the identity of the writers or the period during which these were composed. All the three may be said to have been written at about the same time if the language employed be any criterion.

Our curiosity about the authorship of Sītāsvayamvaram is bound to remain unsatisfied for the present, unless scholars come to our rescue.

C. P. GOPINATHAN NAIR.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

സീതാസ്വയംവരം കിളിപ്പാട്ടു്

നല്ല കുളുർക്കാവിൽ മെല്ലെയിണയുമാ-
യല്ലൽകൂടാതെയിരിക്കുന്ന തത്തമ്മേ !
നല്ല കദളിപ്പഴവും നറുംതേനു-
മെല്ലാം തരുവൻ ഞാൻ മെല്ലെയരികിരി ;
ചൊല്ലുക നല്ല കഥകളെ വല്ലതും
എന്നു നേരത്തു പറഞ്ഞു കിളിമകൾ.
സീതാവിവാഹം കഴിഞ്ഞ വിശേഷങ്ങൾ
സീമയില്ലാതോളമുണ്ടു പറവാനും ;
ആനമുഖവനും വാണിയും കൃഷ്ണനും
വാത്മീകിയും ഗുരുവും തുണയെങ്കിൽ ഞാൻ
മാനസേയുളളതു ചൊല്ലുന്നതുണ്ടിപ്പോൾ
മാനസമോടു ചെവിതന്നു കേട്ടാലും.
പാരിന്നു കാരണൻ നാരായണൻ പരൻ
പാരിടമൊക്കെയും തങ്കലടക്കീട്ടു,
പാൽക്കടൽ തന്നിലനന്തനാം മെത്തമേൽ
പാൽമൊഴിമാരോടു കൂടിത്തെളിവോടെ
പങ്കജലോചനൻ ഭക്തജനപ്രിയൻ
പളളിക്കുറുപ്പുകൊണ്ടീടും തിരുവടി
ഭൂമിയിൽ നല്ലോരയോദ്ധ്യാപുരി തന്നിൽ
ഭൂപതിയായ ദശരഥപുത്രനായ്
ഭൂഭാരം തീർപ്പതിനായ്ക്കൊണ്ടു നിത്യവും
ഭൂമിയിൽവന്നു ജനിച്ചു ചമഞ്ഞതേ.
ഭൂമീസുതയായ് പിറന്നിതു പൂമകൾ
ഭൂമിയിൽ മെല്ലെക്കിടപ്പതു കണ്ടിട്ടു
ഭൂമിപാലൻ മിഥിലേശൻ ജനകനും
മിന്നിവിളങ്ങുന്ന സ്ത്രീരത്നം തന്നെയും
തന്നുടെ മന്ദിരത്തിൽ കൊണ്ടുപോയിട്ടു്
തന്മകളെന്നതുപോലെ ജനകനും
നന്മയിൽ വേണ്ടവയൊക്കവെ ചെയ്യുന്നു

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

നാമവുമിട്ടിതു സീതയെന്നിങ്ങിനെ.
ചോറൂണു കല്ല്യാണത്തെയും ഘോഷിച്ചു
ആറു മാസത്തിൽ കഴിച്ചിട്ടു് പിന്നെയും
മൂന്നു വയസ്സതു ചെല്ലുന്ന കാലത്തു
ഓണപ്പുടവയുടുപ്പിച്ചു മേളമായു്.
അഞ്ചു വയസ്സിൽ കളഞ്ഞു തലമുടി,
പഞ്ചാക്ഷരത്തെയുപദേശവും ചെയ്തു.
ഏഴു വയസ്സതു ചെന്നോരു കാലത്തു്
കാതതു കുത്തിയെഴുത്തി നിരുത്തീട്ടു്,
അക്ഷരവിദ്യകൾ വേണ്ടുന്നതൊക്കവെ
ശിക്ഷയിലക്ഷണമുണ്ടായ്ചമഞ്ഞിതേ.
നാളോടു നാഴിക ചെല്ലും ദിനംതോറും
മേളംകലന്നു വളന്നു തുടങ്ങിതെ.
കാർകുഴൽ വന്നു കവിഞ്ഞു തുടങ്ങിതെ.
പോർമുല മെല്ലെ വളന്നു തുടങ്ങിതെ.
ചിററാട തന്നുടെ കാലവും മാറീട്ടു്
പട്ടുടയാടയുടുത്തു തുടങ്ങിതെ.
മാധുരിയത്തോടുകൂടിയെല്ലാരോടും
ചാതുരിയങ്ങൾ കലന്നു തുടങ്ങിതെ.
വിഘ്നങ്ങൾ കൂടാതിരിപ്പതിനായ്ക്കൊണ്ടു്
വിഘ്നേശ്വരന്നും വികല്പങ്ങൾകൂടാതെ
അപ്പമടയവിൽ പായസമെന്നിവ
ശില്പമായ്ചെയ്തു നിവേദ്യം തുടങ്ങിതെ.
ഏകാദശ [മാം] വരിഷം കഴിഞ്ഞുതെ,
ലോകാദരമായ് ചമഞ്ഞു തുടങ്ങിതെ.
പൊന്നോല കാതിലണിഞ്ഞതു മാറീട്ടു്
മിന്നിവിളങ്ങുന്ന തോടയണിഞ്ഞിതെ.
കാർകുഴൽ നീണ്ടു നിലത്തിഴത്തീടുന്നു.
കാമഫാലത്തിൽ വിളങ്ങും കുറികളും,
ചില്ലിവിലാസവും നല്ല മിഴികളും,
നാസികപ്പുട്ടൽ കവിൾത്തട ഭംഗിയും,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ചന്തംമറയ (ക്കു) മധുരവും ശോഭയും
തോടയും കാതുമായ് തോളിലിടകയും
മോതിരം താലി കുരലാരമാലയും,
മാറിടത്തിങ്കലണിഞ്ഞൊരു ശോഭയും.
പോർമുല രണ്ടുമിടതിങ്ങിവന്നുടൻ
പൊൻകലശത്തെജ്ജയിക്കുമാറങ്ങിനെ.
കയ (ക്കു) വളകളും മോതിരമെന്നിവ
കൈവിരൽ തന്നിലണിഞ്ഞിതു ഭൂഷണം.
തണ്ടാരിൽ മാനിനി തന്റെ കൊടിനടു-
വുണ്ടെന്നുമില്ലെന്നുമുണ്ടു വിവാദവും
കണ്ടാലും മേലെ മരുവുന്ന കൊങ്കക-
ളുണ്ടാകകൊണ്ടുടനുണ്ടെന്നു സാധിക്കാം.
പൃന്തുകിലുമുടഞ്ഞാണുമണിയുന്ന
പൂർണ്ണ (ണ്ണ) മനോഹരമായ ജഘനവും
നാഭിയിന്നാദിയായ് കൊങ്കത്തടത്തോളം
രോമാവലിയുമുദരവും ഭംഗിയും
തുമ്പിക്കരത്തെ മറയ (ക്കു) ം തുടയിണ
തള്ളുന്ന മുട്ടുകൾ നല്ല കണംകഴൽ
തണ്ടാ [രിൽമാതിൻ] നരിയാണിശോഭയും
മേളംകലന്ന പുറവടി നൂപുരം,
കാൽവിരലും നഖരേഖാമനോഹരം.
പാദസരോജം തുടങ്ങി മുടിയോളം
പാർത്തുകണ്ടാൽ ശിവയെന്നേ പറയാവൂ.
അംഗഗുണങ്ങളെക്കാണുന്നനേരത്തി-
തിങ്ങിനെയോരോ ജനങ്ങൾ പറയുന്നു.
ആരിവളാണെന്നതേതുമറിഞ്ഞില
പാരിടത്തിങ്കൽ വന്നുണ്ടായതിങ്ങിനെ ?
ഉർവ്വശിമേനകരംഭതിലോത്തമ-
+ ഇവരിലൊരുത്തിയിതത്രേയെന്നു ചിലർ ;
പാർവ്വതിയോ രതിയോ ശശിയോയിതു് ?
പൂമാതു വാണിയോ ഭൂമിയോ ഗംഗയോ ?
ഉർവ്വിയിലിങ്ങിനെ വന്നുചമകയോ ?

മാരി ?

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

قصیده مراة کشمیر از نورالدین خان ترخان *

سر سر فرازان کشور کشا
سران جهان را سر و پیشوا *

خدیو جهان وارث ملک جم
خداوند شاهان و ظل خدا *

فریدون دوران و دارای عصر
شهنشاه جم جاه والا لوا *

سپهر وفا کوه حلم و وقار
شه بحر دانش محیط حیا *

محمد همایون شه کامگار
که نامش گرفت از سمک تاسما *

چو ملک جهان را سخایش گرفت
توان گفتن اورا جهان سخا *

سر سر کشان را ز روی نیاز
بخاک در او بود التجا *

سر سر فرازان به پیشش خم است
به تسلیم او پشت شیران دوتا *

بخاک درش روی اهل صفاست
بود کوی او کعبهٔ با صفا *

برد پی بسر چشمهٔ آب خضر
چو او هست جویای آب بقا *

بود نور حق لامع از روی او
رخش هست مراة نور هدی *

ضمیرش سطرلاب مهر حق است
دلش هست آینهٔ حق نما *

به بستان کشمیر گویا رساند
نوید قدوم شهنشه صبا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

که گلها شگفت ست چندیں به باغ
زشادي دهن غنچه را مانده وا *
کشیده زبان سوسن او بباغ
که گوید براي شهنشاه ثنا *
بهر سو دران باغ سرو سهي
ستاده به تعظیم آن شه بپا
چنارش ز بهر تماشای شاه
در آورده از صدق دست دعا *
سحر گفت بلبل که بي شاه گل
ندارم درین باغ برگ و نوا *
بعشاق باغ این نوا چوں رسید
بر آمد ازان بے نوایان صدا *
که امسال اگر شاه چوں شاخ گل
در آید درین گلشن با صفا *
به پیشش ز تاریخ و از پیشکش
بگویم کشمیر ما از شما *

۹۶۰

بیا راست بزمي بدین مصلحت
شهنشاه با دانش نیک را *
که داند وفادار و همراه کیست
کدا مند برجادهٔ استوا *
کند آزمایش که از یکها
بهادر کیانند روز وغا *
دل دانش اندوز غمگین شود
که نا آزموده کند کارها *
بداند که از اهل تدبیر و راي
چه کس بر صوابست و که بر خطا *
به پیش رخش کم نماید (سهیل)
هلي پیش مه کم نماید سها *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

خدا همرهٔ اوست هر جا رود
نه باشد خور از سایه آري جدا *

جهانگیریش هست چون محض خیر
ایا خیر المحض خیر لنا *

چو خور تاج زرین سر بر نهاد
به پوشید چون چرخ اطلس قبا *

ببر کرد مفتوح فتح بلاد
کمر بست از سر اعداد و جا *

به تسخیر کشمیر بازو کشاد
که بکشاید آن ملک بے مثل را *

که ذات عماد است و خیر بلاد
چو باغ ارم خرم و خوش هوا *

زرو حش شود تازه جان جهان
بیا ساید از روح او جان ما

بود آب او چو زلال حیات
هوایش بود تازه و جان فزا *

به از خاک کشمیر اکسیر نیست
بود خاک پاکیش به از کیمیا *

غبارش که آن سرمهٔ چشم ماست
بچشم جهان بین بود توتیا *

فضایش بود چون فضاي ارم
بود چون ارم دلکش و دلکشا *

زبوي گل و سنبل آں دیار
مشام دل و جاں شود عطرسا *

بگلزار کشمیر اگر بلبلي
کند جه جهے با هزاران نوا *

نماید به عشاق بے دل چناں
که اي عاشقان الصّلا الصّلا *

بود صوت قمري بداں بوستاں
که اي دوستاں مرحبا مرحبا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

پس انگه به سنجد به میزان عقل
که باشد صواب و خطا بر کجا *

چو قیصر به کرسي زر بر نشست
چو خاقان بیا راست چتر و سرا *

سلاطین و نام آوران را بخواند
دران بارگاه فلک اعتلا *

امیران و خانان سلاطین و شاه
بحرمت نشستند هر یک بجا *

بایشان بگفت آن شه پاک راي
که راي صوابم کنید اقتضا *

که ما لشکر نصرت آئین خویش
درائیم به کشمیر و شهر صفا *

بگوئید کز رمزهٔ بارگاه
کدا مند برجادهٔ اقتفا *

سلاطین به ظاهر نه کردند خود
زراي منیر شهنشه ابا *

خوانین هندي نمودند عرض
که در برف و گرمیم بي دست و پا *

امیران زا رزم و شیران زشرم
نگفتند آري نگفتند لا *

که دانسته بودند کاندر رهش
بود پیشگي بیحد و عقبها *

بدین لشکر بي کران کي توان
گذشتن بزودي ازان تنگنا *

ازان جان سپاران جولي ولیک
زیکه جوانان زور آزما *

خلاف وفا گرچه ظاهر نشد
که بودند فرزانه و با وفا *

ز غفلت نگفتند کاندر رهت
سرما و صد همچو مایان فدا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

امیران پر کار و پرفن سه تن
مصاحب به بیگانه و آشنا *

بظاہر نمودند اظهار صدق
کجا صدق و اخلاص و ایشان کجا *

ہمیں دریکدانه شاه راز
بشه کرد اظهار صدق صفا *

چو پاکیزه بود آن معالي گهر
نکرد اہل پاک وي اصلا خطا *

بکنیت بود او معالي بنام
بود شاه وشاہیست اؤرا سزا *

در ان بزم درہاي شهوار تخت
ہمه لایق گوش آن بادشاه

زبحر شجاعت در آورده است
بهادر بود آن در بے بہا *

بعرض شهنشاه عالي رساند
که اے بادشاه معالي ولا *

زروي تجمل تو چوں شاخ گل
بباغ ارم خرم و خوش درآ

به بستان کشمیر در وقت گل
به تخت زمرد چو گل خوش برآ *

بزودي به تسخیر کشمیر کوش
مکن آن بهشت جهاں را (رہا) *

زلعل دررببار (آن) بادشاه
شنیدا ین سخن را بسمع رضا *

چواو وارث ملک کشمیر بود
بدو نامزد کرد آن ملک را

حسد بر قبولش مبر اے حسود
که باشد قبول از خدا از خدا *

امیران فتادند در پیچ و تاب
و پیران نمودند مکر و دغا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ستادند در موقوف عرض شاه
رساندند هر یک بعرضش جدا *

که کشمیر باشد پس کوه قاف
تو خود شاه ماقاف قدرت نما *

طلسمی است آنجا و گنجی درآن
دران گنج ماریست مردم ربا *

چو سد سکندر بود کره او
جو یاجوج کشمیریان در قفا *

چو زلف عروسان رهش پیچ پیچ
دران راه باشد بسی عقدها *

براه جنین تنگ چندین دره است
که آنجانیا بد ره الا صبا *

بود هر دره اژدهای دوسر
بدم در کشد خلق را اژدها *

بترسند آهن قبایان زکوه
که آنجا بود سنگ آهن ربا *

نداریم یا رای رفتن بآن
نه نیروی هیجا بکوه بلا *

کند نهی ما قاضی شهر نیز
بگو کس چه سازد بحکم قضا *

به پیشت نمودیم ما عرضه داشت
تو دانی دگر ای شهنشاه ما *

چو خورشید برج شرف پادشاه
شده طالع از مطلع استوا *

شهنشاه دانا نمود ابتدا
جواب سخن را بنام خدا *

پس از حمد بیچون و نعت رسول
بگفت ای خداوند مشکل کشا *

امیران مارا عجب مشکلیست
تو حلال هر مشکلی حل نما *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

تو سیمرغ قافي و قاف قدر
بقاف قدر نام توي رهنما *

بود مقصد ما پس کوه قاف
بمقصد رسانم پس از عقبها *

زکشمیر مارا غرض ذات تست
بذاتت که کن حاجت ما روا *

طلسمي که باشد بعالم تن است
بود نفس اماره مار کدا *

بلطف و کرم مطمئن ساز زود
خدایا تو آن نفس اماره را *

امیران مارا بده قوتي
که بنهند اندر ره قاف پا *

طلسم تن خویش رابشکنند
کنند از سر نو طلسمي بنا *

که آن گنج آنجا نماید وطن
کند اندران خانهٔ تنگ جا *

بعالم همان گنج دارد ظهور
بنا شد به کشمیر اؤرا خفا *

ازآن چشم خفاش اؤرا ندید
که چشمش نگردد بخورشید وا *

کسي گنج بي رنج هرگز نیافت
بلي در ره او بود صد بلا *

مرا گنج معني است آنجا براه
بگویم به پیش شما برملا *

مرا میل آن گنج کشمیر نیست
براي شما مي کشم این جفا *

اگر بر سر نفس خود پانهید
کشائید آن گنج مخفي نما *

بکشمیر آن گنج را وا کنید
شرید از در گوهرش امتلا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

زسد سکندر مترسید کان
شده بهر دفع خواطر بنا *
خواطر چو یاجوج دارد (فتور)
غنمت شمارید خود نفي را *
چو خواهید دفع خواطر کنید
بسازید اسکندري پیشوا *
بعالم جو آن سدبه بذدیم صد
که هستیم اسکندر وقت ما *
جه سد بلکه بندیم چندین رصد
رصد بند مائیم و ما سد کشا *
رهش چون صراطست باریک و راست
نه کج همچو زلف عروس شما *
عروس شماهست آن راي کج
گذارید کج را براي خدا *
ره راست گیرید وایمن شوید
بمانید زین پس ره افتري *
هدایت زما وشمایان قبول
امیران بگیرید راه هدي *
درین ره دره هست راه کلو
(نفیین آن صدا) نفس شوم آژدها *
نیابد اگر یکنفس لقمهٔ
سراسیمه گردد جو آن چارپا *
که نامش بود گرگ و مردم خورد
گلو بند این آدمي خوار را *
زآهن ربا نکتهٔ گفته است
به ترزین چو بیس آهن رسا *
مکر بالتورا جو سوهان زدود
درین راه آن کوه آهن بنا *
که آهن ربا را نکر دست فرق
درین ره زسوهان آهن زدا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

بقاضي كدام شما رفته ايد
نه تنها رود كس به دار القضا *

بقاضي چو تنها رود مدعي
(كسي بشنود) حكم بر مدعا *

درين نهي چون روي مردم نديد
...... دم دهد ازچه رو رو نما *

به روي كه بودند ميران همه
درين بزم عالي بسان قديا *

بر مرد دانا همان يار كنك
به از يار بد كو بود گوئيا *

شمايان همانا كه نشنيده ايد
حديث نبي آن شه انبيا *

عليه الصلواة و عليه السلام
عليك الصلواة اي شفيع الوري *

كه با امتان گنه گار گفت
كه صامت بود داخل من نجي *

چو خواهيد باشيد اهل نجات
ببا شيد خاموش و زاهل صفا *

به ميران چو شاه اين كنايات گفت
بگفتند شاها مضي ما مضي *

نمودند پيران همه اعتراف
كه شه بر صوابست و ما بر خطا *

نديمان خوش طبع و اهل نشست
ستادند بيش شهنشه بپا *

عروس سخن را بيار آستند
نمودند مضمون (دلكش بذا) *

كه كشمير و سيمرغ و ......
....

سرابيست كشمير و تسخير آن
بنا شد بر اهل دانش روا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

سرابي و دروي سراها عيان
حبابش بود گنبد هر سرا *

نمايد چو سيماب و چون سيم آب
ندا نيم سيم است يا سيميا *

وجودش اگر هست از ايميا ست
ندانيم ما يان لم ايميا *

که برهان لمي نگفته حكيم
نه بر ليميا و نه برهيميا *

بدين شهر موهوم رفتن زچيست
نداريم ياراي چون و چرا *

بگفتيم ما آنچه دانسته ايم
تو داني دگر شهر يا را شها *

چو شاه سخن دان حكمت شناس
شنيد اين سخن ها به حسن ادا *

بگفتا که اے مردم هوش مند
نبود اين ادا ازشما يان روا *

زحكمت نه بود اين سخن هائي سست
چه گفتيد بے حكمتان وچها *

زحكمت ملافيد بار دگر
که حكمت كجا وشمايان كجا *

..................قاف
نه خوانديد منطق الطيررا *

....
ندايند و حرف هجا *

چو مرغان قاف ....
چه دانيد سيمرغ عنقا شما *

همانا که بوميد يا گركشيد
همايون بود مرغ قاف قضا *

روان منم مرغ قاف قدر
بعالم منم آن همايون هما *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

بگیرم ہمہ قاف تا قاف عشق
برم پي بہ سیمرغ عنقا نما *

زسیمرغ و عنقا غرض ذات اوست
بود قاف آن قاف قاف بقا *

دریغ از تمیز شمایان دریغ
کہ گفتید کشمیر راسیمیا *

بود شہر کشمیر باغ ارم
زقران بیارم برین من گوا *

ہر آن دل کہ بیمار (جہل است) آن
زقران کجایا بد آن دل شفا *

ارم رانہادند کشمیر نام
ارم بود کشمیر و شہر صفا *

فضاي ارم ہم زکشمیر بود
ندارد فضاي ارم این فضا

کشد دل بآن جان فزایدا زو
فضایش بود دلکش و جانفزا *

بود شہر کشمیر ذات عماد
عمادش بود پائہ شہرہا *

تو گوي کہ این شہرہا ازویست
درین گنبد چرخ مینا بنا *

گیاہش بود عشق پیچان ہمہ
بجز عشق آنجا نروید گیا *

مرا مہر کشمیر چندین چراست
گیاہش اگر نیست مہر گیا *

بود کوہ کشمیر خود قاف عشق
نروید درو غیر آدم گیا *

ندیماں شمارا ندامت خوشست
ندیمي نبا شد شمارا سزا *

چہ بودي کہ بودي درین روزگار
زاہل زمانہ ندیمي مرا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

که دانستی او آب را از سراب
جدا کردي از سیمیا کیمیا *

بود خاک کشمیر اکسیر زر
کند مس قلب شما را طلا *

سرابست کشمیر و آبش شراب
سرابست .... سرآبها *

شرابست آبش شراب طهور
شراب طهور بهشت خدا *

شمایان لم از لم ندانسته اید
ندانید لما اتما از لما *

شمارا لم لیمیابس بود
هماں دیدں لیموي لیمیا *

ندانید موهوم و محسوس خود
زموهوم گوئید و از هیمیا *

بکشمیر گنبد تو هم کنبد
بنامید نامش حباب و سبا *

زاهل نشست آنکه بي اختیار
بگنبد فگنداست از خود بصدا *

همانا که روایین تو هم نمود
تو هم نبا شد ازو خوشنما *

اگر شهر کشمیر موهوم بود
بیایند کشمیریان از کجا *

همانا که از قسم لا ادرئید
که گویند که لاادري و لاادري *

دگر آنکه گو نید صوفي و شیم
مبندید بر صوفیان افترایي *

که احزاي عالم بر صوفیان
مقابل بود همچو آئنه ها *

شمارا اگر چشم حق بین بود
در آئنه بینید عکس خدا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

چو کشمیر آئنہ حق بود
مپوشید آئنہ حق نما *
سلام علي من راي حق في
وجوه المرايا وجوهٗ لنا *
چو حق گشت ظاہر بہ موہوم خویش
کشید ند ناچار خط خطا *
بکنجي نشستند اہل نشست
پشیماں و گریاں ازیں ماجرا *
زاہل نشست آن دو ماني عصر
کہ بودند زار باب فضل و ذکا *
بہ عزت نشستند در جاي خود
چو یکرنگ بودند و زاہل صفا *
نمود ند تصویر بزم حذین
دو بہزا دوست آن دو چہرہ کشا *
نمود ند انشانو یسیند ہٗ
بہ تلبیس ابلیس چندي دعا *
کہ باشد بکشمیر سحر و طاسم
طلسمات و جا دوست انجا رسا *
طلسم است و نیرنج آنجا مباد
کہ اندر طلسمش بمانیم ما *
طلسمات و نیرنج گیریم یاد
نویسیم ما العمل الوحا *
طلسمات و نیرنج اورنج ماست
کشیم از طلسمات رنج و عنا *
گرآں چہ کہ ہاروت و ماروت راست
سرش واکند شاہ ما واي وا *
چو ہاروت ماروت طغیاں کنیم
بمانیم اندرچہ ماطغي *
بساں عزا زیل اغوا کنیم
کہ ہستم بازیچۂ ماغوي *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

زجا دو نمائیم قفل و کلید
بمردم نمائیم بندو کشا *

زنیبرنج باشد چو نارنج او
بذو شمیم نارنج صفرا افزا *

بود جاي نارنج آنجا ترنج
برنج و ترنج ست آنجا غذا *

ندا شد بکشمیر غیر از ترنج
بر بخش نیرزد برنج و عنا *

نویسندها شور با خواره اند
مبا دا نیا بیم ماشوربا *

حیانش زچندین جبهت بسته است
ره آمدوشد درو نیست وا *

بکشمیر تمغانه دارد رواج
مگر باج گیریم از تا جها *

بمانیم ماجملگي از عمل
بیاد عمل برکشیم آه و وا *

اگر آنگه ما آسیاباں شویم
نگوئید مارا خر آسیا *

مگر آنگه بازیم شطرنج و نرد
طلسمات و نیرنج سازیم ما *

عوامل چو دانند از کار و بار
نگوید بایشاں کسي هاوها *

چوکا وان بگردیم ماهاں یله
شود جوق از گرد آن مارها *

نویسنده غیر کابل چنین
بجاي دگر نیست نشو و نما *

به کابل بخندیم و هاها زنیم
بترکاں بگوئیم ماهاوها *

دریں ره نیا بیم مایکجهت
که از شش جهت یکجهت نیست وا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

بود سیر کشمیر محض ہوا
درین شہر غیر از ہوا ہیچ نیست *

بدین شہر بہر ہوا و ہوس
مرو شہریارا برای خدا *

زایشان چو شاہ این سخنہا شنید
ہر آشفت کای مردم روستا *

اگر روستا زادہ گوید سخن
فصیحت کند در سخن خویش را *

فصیحت نمودید خود را ہمہ
چگویم چہ گفتید خودرا چہا *

خر خواجگی آسیاباں شدید
کہ باشد سبوس آب در آسیا *

ہمہ روستا زادہئید و خر
ہمہ خر فروشید و ہم خربہا *

ہلا خود نمایاں وخودہا فروش
ہمہ جو فروشاں وگندم نما *

شعیری کز اصطبل دزدیدہ اید
بگیرند جو جو حسا ازشما *

برنج و ترنج از برنج آورد
بکشمیر پش است و پرشعشا *

بمصلح بخور و شمایاں دہیم
کہ مالید ہریک شکم برعصا *

شود ہریکی راشکم ہمچو طبل
بکوبید طبلک درآن کو چہا *

جو نارنج کشمیر صفرا فراست
ننبوشید نارنج وسقمونیا *

کہ سقمونیا مصلح آن بود
بود در خور رنج آری دوا *

طلسمی کہ آنجا بترسید ازو
نترسید ای ہرزہ گویان ہلا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

که ماہم نمائیم از خشت و گل
به کابل ...... غریبي بذا *

گل و خشت آن راشمایان کشید
شب و روز بر پشت چون جاروا *

زبستان به کابل اگر گل کشید
بمانید مانند خاور خلا *

.... گر پاچۂ
زصحرا انشینان و اہل خدا *

بدابل در آن چاه تاریک و تنگ
بیاور زمش سالها کله پا *

که گیرد زہاروت و ماروت یار
در آن چاه تاریک بند و کشا *

به کشمیر تمغا نباشد بلي
نبا شد درو بدعت ونا روا *

نبا شد اگر باج باشد خراج
خراجش بود گوہر بے بہا *

به ترکان به خندید و ہاہا زنید
بگرئید آخر بصد ہاي ہا

زترکان لت و لوت باہم خورید
لت و لوت باہم بود خوشنما *

قلم گر نهد کج نویسندۂ
کنم چون قلم بند بندش جدا *

به کابل بهر راه از بهر باج
زخویشان نشانید و زباجها *

بهم راست آید و باہم خورید
نه بیگانه بیند و ني آشنا *

بنو شید نوش و برزید زہر
بسان عقارب بهم اقربا *

بهاج و خراجش جنین مي کنید
بمال و خراجش بود تاجها *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

عوامل (یله چو بگیرد) کسے
بعصار خواہم دادن کرا *

که می کشته باشید کرد خراس
بجز کاه و کنجاره نبود غذا *

چو پندار مردم بدین حالتان
زبستان سعدي زنندایین نوا *

سر کاه وعصار آن در گه است
که نبود کمندش نگنجد رسا *

نویسندہا ہریک آخر شدند
چوکاه و خراس در خلا

نمودند خود رافضیحت ہمه
عملدارگان در خلا و ملا *

یقولون رب جزاء النمل
جزاء جزاء لا عمالنا *

روایت کند راوي نیک را
رساند به انجام این قصه را *

وزیران ندیدند رائے صواب
امیراں گرفتند راہ خطا *

دبیراں نهادند دامي زفکر
ندیدند چارہ بغیر از دغا *

دو بحشي زبهر خبر ساختن
بهم متفق ہر صباح و مسا *

رداء ردیف بیا وختند
گرفتند برکف زعصیاں عصا *

یکے زاں چناں گریه آغاز کرد
ندیدم بان طرفگي من بکا *

بگرید نویسنده ہیر اگر
کند چشمه .... از گریه وا *

نبرده خود پیر راکس باب
خورد آب از چشمهٔ چشمها *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

خبرهاي بر عكس كردند نقل
نمودند بر مخبران افترا *

چو بودند معكوس و معلو نير
نمودند معكوس خودل را چونا *

خبرها ز خود ها همه ساختند
شد نداز خبرهاي خود هار با *

چگويم زمير بيوتات خود
كه كرد آن بصارت مآبي چها *

به تركان نمودند (———)
همه گونه زرد چو كهربا *

ازين گونه تركان هراسان شدند
كه ايمان بود بين خوف ورجا

چو يك شخص نامرد در لشكري
بود بشكند هشت صد مردرا *

ببردنداين .... روبه صفت
اميران و نام آوران را زجا *

رساند ند ميران به تعليم شان
بعرض شهنشاه اعلي لوا *

كه مارا اگر شاه فرمان دهد
درين ره نمائيم حصي بنا *

پس آنگه بتدريج و آهستگي
در آئيم در ملك كشمير ما *

چوكاري بر آيد با هستگي
دركار باشد ثبات و بقا *

بعالي حضرت ثقاهت منقبت ملاذالخوانين والسلاطين زبده
بر قلعه ساختن وچوب وسنگ كشيدن حسوداں بے وفا *

حقيقت شناس جهان حجاز
حقيقت شناس حقيقت نما *

جهان وفا كان خلق وكرم
محيط حيا بحر لطف وسخا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

درین راه زاهل وفاکس ندید
بجز شاه فرزانهٔ باوفا *

زخوباں وفا خوش بود شاه من
که ناید زخوباں بغیر از جفا *

شهنشه بآں در شهوار گفت
که اے دریکدانه بے بها *

تو یارو وفادار فرزانهٔ
تو یاری و فرزانه فرزند ما *

همانا که مردم حسدبر ده اند
برین آشنائی و صدق و صفا *

همان به که درکار این قلعه خشت
کشانم حسوداں بیدر درا *

نویسنده ها را بفرمود شاه
که بر پشت آرند خشت و حصا *

ازین سرکشد گر نویسندهٔ
مهارش کنند از ردیف ردا *

چو اوٗر ببینند گویند خلق
راینا البعیر الردی ارتدی *

حسوداں بے درد دیگر همه
کشیدند بردوش طین و ثری *

بهر یک زعمال صدمرده کار
بفرمود آں شاه فرماں روا *

که داند که صدمرده گیرند مزد
بذزدی عملدارگاں درخلا *

سزای نویسندگاں این کم است
بده شهر یارا ازیں به سزا *

حساب نویسنده ها را بگیر
میدند از آن را بروز جزا *

رسانم زاعمال ایشان بعرض
شها شهر یارا سرا سرورا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

همانا که عمال در عمر خود
نه کردند کاري براي خدا *

نه بنیند جز روي ارباب دخل
که ادخل بود این بروي ریا *

بود رحمت حق ازین قوم در
که هم مرتشي اند و هم مرتشي *

نمایند تعظیم منعم همه
نه خیزند بهر فقیرے زجا *

به بندند بر روي درویش در
کشایند در بهر رخ اغنیا *

کسي دست خالي بآن در نرفت
که دربان نگوید باین درمیا *

در فیض او بود امشب رسید
سحر گه بگوش دلم این ندا *

که از بهر حاجت برآن در برو
که آن در بود روز شب نیز وا *

بکش باز آن در که گویند باش
که خواجه نباشد درون سرا *

درون سرا خود نشست است او
بجمع امیران و از خواجه ها *

رعیت به بیرون کند جامه پاک
که صد داد و فریاد اے خواجه ها *

به پوشید صوف و شعر لاط خود
رعیت به پیچد در بوریا *

یه نام سپاهي بگیرید زر
ز درویش و بیچاره و از گدا *

بکام شما و بنام سپاه
سپاهي ازین رو بود بے نوا *

به ترکی اگر هیچ تنکه دهید
ستانید تضعیف دو صد تنکه را *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

نویسند یک تپہ را چند رنگ
بگر دد ہمیں تپہ در چند جا *

نہا دند در جندق یزد نام
بلاي خدا را عطاي خدا *

عطاي خدا چوں توان خوابدش
کہ بدتر بود از لقایش عطا *

چو خواہد کس ازوي عطاے گرفت
بہ بخشد عطاي ورا بالقا *

باردو ارا جیف افگند او
بہ بست از پیش جیفہ برجا *

اگر خر نباشد زار جاف خود
کند بار این حیفہ اش راچرا *

شنیدم کہ اسبي بجرمانہ داد
گرفت او زدیواں دو چنداں بہا *

ندا نم کہ یزد یست او یا یزید
کہ گردد یزید او بہ تقدیم یا *

باینہا چو گویند آصف زجاہ
خسیساں دنیاي دوں از دنی *

ازین روبآنہا بر آیند خوش
پسند ندبربي نوایاں جفا *

بفرماں گویند آصف ز لطف
کسي را کہ صف نعال است جا *

الا اي کہ آصف نہي نام خویش
ز آصف نہ بیني بجز آسفا *

مگر آي آصف ز حرف نداست
بجاي صف است آن سف بوریا *

وزارت پناہي نویسند خود
بدفتر ہمہ نام خود از عمي *

ندا نند معني لفظ وزیر
کہ مشتق ز ورزست ورزش چہا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

بود نفس وزار آن نفس بد
که او در وزارت بود مبتلا *

چو موسي بود هر وزيري که هست
که موسي بود پاکي مري سا *

بغير از وزيري که موسي نمود
طلب از خداوند جل علا

نويسند خودرا کفايت شعار
نديدم کفايت خوشامن کفي *

بود خير عمال کافي کفي
که کف راکشايد براي خدا *

تراکف کافي کفايت بود *
کفايت همين بس بود کافيا *

وزيري که اهل کفايت بود
اگر باز دارد کف اکفيا *

زا موال سلطان تو ان گفتنش
وزير هو کف گف الکفا *

سليمان عصري ترا آصفي
بيايد چو آن آصف برخيا *

که برجاي آصف نشستن زجاه
نباشد زدپوان نادان روا *

بعالم بائيں اسکندري
که داري تو مرآت گيتي نما *

تراچوں ارسطو وزيري خوشست
که بشنا سداو مرد ونا مردرا *

کند در گوهر بداماں مرد
زند خشت نامردرا بر قفا *

سکندر زحکمت بحدي گرفت
که آنجا نگرد در فلک چورحي *

بود شش مه آنجا همه وقت شب
بود شش مه ديگر آنجا ضيا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

جهاں بحکمت سکندر گرفت
که باشد جهاں هم بحکمت بپا *

تو نیزایں جهاں را بحکمت بگیر
بحکمت بده جاهلاں را سزا *

که دیدم من آئنه حالشاں
که دارد غبار ندارد جلا *

من از حال گفتم نه از قیل و قال
کند حال این قال را اقتضي *

بود مقتضي حال اهل زمان
بود حال من حال را مقتضي *

دل من بیان حقایق نمود
که از نور حق باشدش انجلا *

من اینها که گفتم زحق گفته ام
دهد حق مرا خیر خیرالجزا *

اگر آنکه گفتم من از پیش خود
عفي الله عني و عنهم عفي *

چوحق گفتم ازکس نترسم که حق
بگفتا که الحق یعلو ولا *

بود فعل یعلي یي لاي نفي
بکن غیر حق نفي جل علا *

بترس از خدا او مترس از کسي
مترس از کسي و بترس از خدا *

خدا تا نخواهد بزرگي
اگر تیغ عالم بجنبد زجا *

چو آب روان بود این نظم ازان
نمو دار کشمیر کشت از صفا *

سمابمرآت کشمیر شد
زروي صفا در سماع علي *

بطومار ایں سي صدوشست بیت
نو شتم که ماند زمن سالها *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

دهد یاد طیّ سطورش مگر
زایام سال وزطی سما *

سماع سخن راکند سلمی
اگر سازدش دست اندیشه وا

پی سال تاریخ این نظم کرد
رقم سی صدوشصت کلک قضا *

سخن از سخن گشت چندین دراز
سخن رانه بوداست خود انتها *

سخن از دعا گوی ترخاں دگر
که ختم سخن به بود بر دعا *

خدایا تو این شاه و این پادشاه
که بستند پیماں مهر و وفا *

زمیثاق از مهر افرا شتند
بعالم لوای وفا و ولا *

درین نشادانم بداں سابقه
زروی صفا گشته اند آشنا *

زچشم حسوداں نگه دارشاں
بحق بنی آن شه اصفیا *

تو آئنه دیدهٔ مهر شاں
زنور تجلی بده انجلا *

که باهم به نور تو بینا شوند
به بینندهم را به نور خدا *

بآلش کرم کن عبای حلال
باعزاز و اجلال آل عبا *

محباں یک رنگ این شاه را
که هستند از اهل قالوا بلی *

به بستاں کشمیر و باغ ارم
بوقت گل و سنبل عطر سا *

برغم حسوداں افسرده دل
شراب مروق بده ساقیا *

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

شرابي که آں راندباشد خمار
شراباً طهورا و طوبي لنا *
بحق بني و بآن چار يار
که هستند نجم سماي هدي *
که ايں سايۀ خويش پائنده دار
بود تا زميں و زماں را بقا *

و نيز سما بسلم السماع سخن است در سالي که گذشته بود از هجرة ۹۶ و آفتاب جهانتاب متوجه اوج کمال بود *

شروع و گفتن اين قصيده مسما بمرات کشمير نمود و چون قريب باوج رسيد سمت اتمام يافت و الحمد الله اولا و آخر انطاهر اوباطنا فاطمه الفقير الحقير الي الله الغني بنده درگاه حضرت ظل سحابي اعلي خاقاني خلد الله تعالي ظلال سلطنة و چشمته واجلاله و اقباله الي يوم الدين نورالدين محمد سلطاني *

S. M. FAZLULLAH.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पुस्तकालय
गुरुकुल काँगड़ी

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

BULLETIN OF THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS

AN APPEAL

The Government Oriental Manuscripts Library, Madras, is unique point of variety and vastness of collections covering a very wide field of India Literature in Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahrat Arabic, Persian and Urdu. The dates of several of the manuscripts back to many hundreds of years. From an acadamic point of view, the collections contain some very interesting specimens of Literary, Scientific Historical and Artistic importance. A large number of them have not yet bee printed and some of them are available only in this Library. With a view placing these manuscripts in the hands of the public in a printed form, th Government of Madras was pleased to sanction the starting of a BULLETI under the auspices of the Government Oriental Manuscripts Library. In th first instance, it is proposed to issue two numbers in a year and the first numb has just now been issued. It contains a critical edition of original works Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam and Persian, besides an artic in English on Sanskrit Metres. In the next issue, works in Mahratti ar Urdu also will be included. The annual subscription is only Rs. 4 inla and 8 shillings foreign. Scholars, Patrons of Culture, Universities, Pu Libraries and Educational Institutions are requested to enrol themselves subscribers for this Bulletin and thus encourage the cause of Oriental Stu and Culture.

TRIPLICANE,
MADRAS, 5.

T. CHANDRASEKHARAN,
Curator,
Government Oriental Manuscripts Libra

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar